

מאור המילה

ליקוט וסיכום הלכות מילה

מתוך טור ב"י דרכ"מ

שו"ע והחונים עליו ועוד

סימנים רס-רסו

מאשר חנני ד'

מאור צוברי

שיעור י'

ישיבת מרכז הרב

אב תשע"ז

הבהרה!!

אין לפסוק הלכה למעשה מקונטרס זה, אלא נועד לעיון בלבד,

והרוצה לפסוק יפנה למורה הוראה!

מאור המילה

הבהרה: חלק ממכתבי הברכה הנדפסים כאן ניתנו לחוברות הקודמות

מכתב ברכה מאת מו"ר ראש הישיבה
הרה"ג הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א

בס"ד

חשון תשע"א

מכתב ברכה

כבוד תלמידנו היקר מאור צוברי הי"ו העוסק ושוקד על תלמודו תמידין כסדרם, עולת תמיד העשויה בהר סיני, רחש לבו להו"ל קונטרס חזרה על סוגיות בגמ' במס' בבא בתרא, שלא תשתכח הימנו. ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ליזכות את הרבים, וכבר אמרו חז"ל לאוקמי גירסא ופרש"י ליזכור תלמודו, סיעתא דשמיא, ובודאי שיהיה בזה החוברת תועלת לכל עמלי התורה, ולעולם בעמוד וחזור קאי כדברי הגר"א זי"ע. ויה"ר שיזכה להוסיף עוד ועוד בעולמה של תורה, בקריאות ובעיון, כיד ד' הטובה עליו. ותורה שלמדתי באף היא שעמדה לי – נתקיימה בו. ובעז"ה יזכה להגות מתוך מנוחה ושמחה ועונג. ויפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכה לכבוד התורה,

הרב יעקב שפירא שליט"א

ישיבת
מרכז
הרב

YESHIVAT
MERCZAZ
HARAV

מיסודו של מו"ר הרב
אברהם יצחק דבנן קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

הרב צבי יהודה [בן דוד] 12
ת.ד. 5010, ירושלים, 91050
טלפון: 02-6524793
פקס: 02-6540356

12 Harav Zvi Yehuda St.
P.O.Box 5010
Jerusalem, 91050
Phone: 02-6524793
Fax: 02-6540356
www.merczaharav.org.il
mercaz@012.net.il

מאור המילה

מכתב ברכה מאת רבה של העיר העתיקה
הרה"ג רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפי ש' ג' אעמוד בפיך ומוטל תלמי יושעו עמך ויגלו
בא לפני ר' מאור צוברי נ"י וכמעט אלו סדר מסכת בבא בתרא ק"ה קובץ אחרים ובתאריך
הענינים למען יראו קורא בו ויכל לחזור על עניני המסכת ויתקיים תלמודו בידו. יזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה ויביאו תועלת לרבים,
חזרה וישיאו תועלת ארבים, כי תשוב מאד לחזור על המסכת ולזכרו, וזכות הרבים תלוי בו, ויתברך מאת נותן
ויתברך מאת מן המשיב גשם אלו יעלה,
בשנת תשע"א
אביגדור נבנצל

בס"ד ג' פ' לעשות צדקה ומשפט תשע"א ירושלים עה"ק תובב"א

בא לפני ר' מאור צוברי נ"י והראני אשר סדר מסכת בבא בתרא בצורה קלה
בקוצר אמרים ובתמצית הענינים למען ירוץ קורא בו ויכל לחזור על עניני
המסכת ויתקיים תלמודו בידו. יזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה ויביאו תועלת לרבים,
כי חשוב מאד לחזור על הלמוד ולזכרו, וזכות הרבים תלוי בו, ויתברך מאת נותן
התורה בכל אשר יעשה,

כעתירת צעיר הלויים

אביגדור נבנצל

מאור המילה

מכתב ברכה מאת רבה של קרית-ארבע-חברון וראש ישיבת "נר"
הרה"ג הרב דוב ליאור שליט"א

הרב דוב ליאור
רב העיר
קרית ארבע - חברון ת"ן

מנחם אב תשס"ט

לכבוד
התלמיד החשוב
מאור צוברי נ"י

קבלתי את הקונטרס שלך על מסכת ב"מ שענינו הוא להקל על החזרה בתלמוד ולאפשר לתלמידים שליטה במסכת שלמדו, אין ספק שכל פעולה או יצירה שמטרתה היא לעודד חזרה ושינון ולאהב את התורה על לומדיה תבורך, ולכן ישר כחך על היצירה החשובה הזאת שתהא לתועלת לתלמידי חכמים בייחוד צעירים. ותזכה שיפוצו מעינותיך חוצה לזכות את הרבים בעוד מסכתות להגדיל תורה ולהאדירה.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

הרב דוב ליאור

מאור המילה

מכתב ברכה מאת בעל 'אורחותיך למדני'

הרה"ג הרב בעמח"ס 'אורחותיך למדני' שליט"א

ראה ראיתי את החיבור הנחמד **מאור המילה**, אשר ערכו וחברו הרה"ג **מאור צוברי שליט"א** כיד ה' הטובה עליו, כי כביר מצאה ידו לקבץ כעמיר גורנה מפי סופרים ומפי ספרים, בסדר טוב ונכון ומתוק לנפש ומרפא לעצם, דבר דבור על אופניו, איישר חיליה לאורייתא.

והמחבר הביא בהקדמתו מ"ש הטור בס"רס. במעלת המילה, שהיא גדולה משאר מצות עשה. וכן יש רמז לזה ב"מאור", שהגמטריא של "מאור" היא רמז' והתיבה של "מאור" היא אחת, וידוע שיש רמח' מ"ע, ולכן "ל שמצות מילה שהיא אחת מן המצוות היא כנגד שאר מ"ע שהן רמז'.

וגם הביא המחבר מ"ש רבינו בחיי "וטעם המצוה הזאת על דרך הפשט, הוא שנצטוינו שנעשה אות קבוע בבשר על אמונת היחוד לא ישתנה ולא יסור לעולם בין מחיים בין לאחר מיתה." ויש רמז לזה ב"המילה" שהגמטריא עם התיבה היא צא', והוא מספר השם ככתבו וכקריאתו, וזה סוד היחוד כנודע.

יהי רצון וחפץ ה' בידו יצלח על המוגמר בקרב ימים, ועוד יפוצו מעינותיו חוצה בבריאות איתנה ונהורא מעליא לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים.

מחבר הספר אורחותיך למדני

* הערות הרב הובאו בסוף הקונטרס.

מאור המילה

מכתב ברכה מאת מו"ח ר"מ ביצהר וראש כולל במערת המכפלה ועוד
הרה"ג הרב עידוא אלבה שליט"א

בס"ד א' לסדר "שופטים... וירשת את הארץ" תשע"ד

שמחתי לבי בחיבור של חתני כבני ר' מאור צוברי שליט"א, ובו ביאור מסכם
ומסקנות כל סוגיה וסוגיה במסכת תענית. יחודו של סידור זה שמלמד שמיקל על הלימוד והחזרה אף
מבהיר מהי המקנה בכל סוגיה.

ויהי רצון שתמשיך להאיר את העולם במאור האמיתי היחיד, מאור התורה, וחפץ ה' בידך יצלח ותזכו אתה
וזוגתך שתחיה לצאצאים כמותכם שישביעו את הוריהם ברוב נחת יהודית.

אוהבך חותנך

עידוא אלבה

מאור המילה

מכתב ברכה מאת ראש מכון "פועה"
הרה"ג הרב מנחם בורשטין שליט"א

בסייד
מכון פועיה - פוריות ורפואה עפ"י ההלכה.
Puah Institute - Fertility and Medicine in Accordance with Halacha

רחמי עזריאל 19, ג. שאול, ירושלים 95477, טל' 02-6515050, פקס, 02-6517501
19, Azriel St. Givat Shaul, Jerusalem 95477, Tel: 02-6515050 Fax: 02-6517501
דואר אלקטרוני: E-mail: info@puah.org.il אתר: www.puah.org.il

יום שלישי ב' כסלו תשע"א

menachem@puah.org.il

הרב מנחם בורשטין
ראש המכון

מכתב ברכה

זיכני הקב"ה להכיר זה מספר שנים את הבחור הנפלא ר' מאור צוברי נ"י,
אשר שוקד באהלה של תורה ועושה לילות כימים בלימוד הש"ס תמידים
כסדרם.

יחד עם הלימוד בשקידה רבה זוכה ופועל למען כלל התלמידים בישיבה וקשור
בעבודות אהבה עם תלמידי הישיבה ולומדיה. מתוך אהבה זו ראה צורך להקל
על צעירי הצאן בלימודם ועל כן מחבר הוא סיכום קל ובהיר על המסכתות
הנלמדות בתחילת הדרך ומתוך כך זוכים הם לאהוב תלמודם ולהיכנס בשמחה
באוהלה של תורה.

יהי רצון שהקב"ה ימשיך להאיר את דרכו בנתיבות אמת של תורתנו ומתוך
כך ימלא משאלות ליבו לטובה. וזיכנו הוריו היקרים וכולנו לרוות ממנו רוב
נחת בשלמות אמיתית מתוך תורה ויראת שמיים.

בברכה רבה-

הרב מנחם בורשטין
מנחם בורשטין

מאור המילה

ריש מילין

ברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה, השבח לבורא עולם תהילה על כל חסדיו המרובים אשר עושה עמנו בכלל ובפרט, וזיכנו להסתופף בבית מלכותו ולעסוק בתורת ד' שהיא חיינו ואורך ימינו, המזקקת את נשמותינו ומאירה עלינו אור המאיר את נשמתינו, ועכשיו זיכנו ד' להוציא לאור את 'מאור המילה' ובו סיכומים של הלכות מילה טור ב"י דרכ"מ שו"ע נושאי הכלים ועוד מפוסקי זמננו.

וכאן ההדגשה שאין בחוברת זו לפסוק הלכה וכד', אלא נועד למעין בהלכה שיהווה לו כלי עזר לחזרה וכן מעין מראי מקומות לדברים נוספים שהבאנו בס"ד.

במעלת המילה

האריכו מאד הפוסקים והפרשנים במעלת המילה, [וחלקם אף הבאנו לקמן], אך נציין כאן את דברי רבינו בחיי בכד הקמח:

"וטעם המצוה הזאת על דרך הפשט, הוא שנצטוינו שנעשה אות קבוע בבשר על אמונת היחוד לא ישתנה ולא יסור לעולם בין מחיים בין לאחר מיתה וזהו לשון הכתוב "ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית". לימדך כי המצוה הזו היא אות קבוע בבשר והיה הבשר לאות ברית, ולכך נקראת מצוה זו אות כמצות שבת ותפילין כי שלשתם בלבד נקראים אות... וכל מי שהוא נימול הוא נכנס באמונת היחוד ובבריתו של אברהם אבינו וכענין שכתוב 'להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך'. וכל מי שהוא נימול ראוי להשתמר מהעריות, וכן אמר דוד ע"ה 'ואהיה תמים עמו ואשתמר מעוני'. ומפני שהיה חק לאמוריים שהיו חוקקים בבשר גופם שם ע"ז שלהם והוא כתובת קעקע שאסרה תורה שהיו האמוריים עושין לכבוד יראתם והיה להם לסימן כי הם עובדים אותו הכח והיו חוקקים חקקי און ומכתבי עמל לכך נצטוינו אנחנו זרע יעקב שנעשה אות זה בבשרנו כדי שיהיה לנו סימן שאנו חלק ה' וזרעו של אברהם המקודשין לשמו... מצות המילה כעין קרבן הוא שאדם מקריב פרי בטנו לכבוד הש"י לקיים מצותו, וכשם שדם הקרבן מכפר כך דם המילה מכפר, ולכך עיקר המילה ביום ח' בדמיון קרבן שלא יכשר עד יום ח' שנאמר "ומיום השמיני והלאה ירצה". וכשם שכתוב בקרבן "ואכלו אותם אשר כופר בהם" שאכילת קרבן מכפר כן המנהג בישראל שעושין סעודה ביום המילה ומתאספין הכל ובאין שם ומנהג כשר הוא...".

ומכוח מצווה מיוחדת זו, שישראל מסרו נפשם עליה בכל הדורות, ומהותה המיוחדת של מצווה זו, אזרנו אומץ לסכם דבר דבור על אופניו מהגמרא ועד אחרוני זמננו, בשפה ברורה. אמנם לפעמים כתבנו כלשון המקור, אם הוא בר הבנה גם ללא פירוש שלנו.

יהי רצון שחוברת זו תהווה עזר לכל הרוצה לחזור לסדר לעצמו את הלכות אלו.

זבח תודה

כאן המקום לשלוח מנחה תודה קמי מאן מלאכי רבנן, לישיבה המרכזית העולמית 'מרכז הרב' שממנה אנו סופגים תורה ויראת שמיים ולעומד בראשה מו"ר ראש הישיבה הרה"ג יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א, המדרבן אותנו ללא הרף בכתיבה ובהוצאת דברי תורה לאור. יהי רצון שד' יוסיף לו כהנה וכהנה רוב נחת, וימשיך בעז"ה להדריך ולהנהיג את הישיבה הקדושה בדרך אשר ילכו בה, אמן.

כמו כן ברצוני להודות להורי היקרים אבי מורי רחמים ואימי מורתי שרה רבקה, אשר משקיעים את כל כולם בחינוך וגידול, של אחי ושלי.. מן המותר לציין, כי חוברת זו ושאר החוברות שיצאו, לא היו יוצאים מבלעדי תמיכתם ועידודם הן הגשמי והן הרוחני. יהי רצון שירבו אושר ונחת מכל יוצאי חלציהם, ויזכו לכל טוב בבריאות איתנה ונהורא מעליא. וכמו כן, ברצוני להודות למורי חמי הרה"ג עידוא אלבה וכן לחמותי הרבנית חווה אלבה, שלא חוסכים מאיתנו שום דבר הן רוחני והן גשמי. ומתווים לנו דרך הסלולה מבית אבא. יהי רצון שיזכו לנחת ולכל הברכות הכתובות בספר התורה. ירוו נחת מכל יוצאי חלציהם בבריאות איתנה ונהורא מעליא.

חַמּוֹת נְשִׁים פְּנֵתָה בֵּיתָה, לא אשכח להודות לנוות ביתי, שכל אשר לי שלה הוא, פנינה זיוונית הי"ו. שנותנת את כל רצונה ועמלה על מנת שאוכל לשבת ולעסוק בעסק תורתנו הקדושה, ובלעדיה ספק ספיקא אם היתה יוצאת החוברת הזאת. יהי רצון שנזכה ביחד לכל מילי דמיטב מאיתו יתברך.

מאור המילה

חוברת זו יוצאה לאור, לכבוד פדיון בננו בכורנו מתניה יוסף נ"י, מתוך הודיה לד' על המתנה הנפלאה שנתן לנו. וכן שד' יוסיף לתת לנו וכל ישראל עוד ועוד שפע רוחני וגשמי. שמו יוסף הוא על שם מרן מלכא פוסק הדור הגר"ע יוסף זצוקלל"ה זכותו תגן עלינו, ונזכה ללכת בדרכו שלו וכן בדרכם של כל גדולי המאורות אמן!

אודה לגאון הגדול צנא מלא ספרא, פה מפיק מרגליות דכל רז לא אניס ליה, הרה"ג בעמח"ס 'אורחתך למדני', שעבר על דברי הדלים כאן, והעיר את הערותיו [שנכנסו בסוף הקונטרס כקובץ בפני עצמן] המדהימות עד למאד. וכולי הכרת תודה לגאון הנ"ל, שכלל התייחס לדברי עניי. יהי רצון שימשיך להפיץ את תורתו בבריאות איתנה ובנהורא מעליא.

כן יש להודות לד' יוסף פרל נ"י חברותתי שלמד איתי מרישא עד גמירא וכן הגיה את כל הנכתב בחוברת זאת. אין מילים בפי להודות לו, יהי רצון שימלא ד' כל משאלתו לטובה וזכות הרבים תעמוד לו ולכל ביתו ויזכה להקים בית נאמן בישראל.

נר זיכרון

חוברת זו, כמו קודמיה, יוצאת לעילוי נשמת שמונת הקדושים הי"ד, חבירי וידידי מהישיבה הגבוהה מרכז הרב ומהישיבה לצעירים, שעלו בסערה השמימה בליל ר"ח אדר ב' ה'תשס"ח ע"י צורך ישמעאלי ימ"ש שפגע בהם בתוך קודש הקודשים פנימה. יהי רצון שלא ידעו המשפחות השכולות עוד צער, וירבו בהם השמחות, ונזכה כולנו לראות במהרה בביאת משיח צדקנו ותחית המתים, אמן ואמן.

לא אשכח להודות לד' יתברך שהצילני בדרך נס באותו לילה רע ונמהר; בשהותי מטרים ספורים מבין העוולה המרצח ימ"ש, ולמרות זאת ריחם ד' עלי בחסדיו המרובים, ובניסי ניסים הצילני. הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו. מי ימלא גבורות ד' ישמיע כל תהלתו. חסדי ד' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמיו.

כמו כן קונטרס זה מוקדש לעילוי נשמת סבתי מרת מרים בת ר' יצחק ז"ל, סבי ר' אשר אנשל בן ר' חיים יהודה ז"ל, ודודי היקרים, שמעון בן צדוק ז"ל וניסים בן צדוק ז"ל, סבי אשתי הרב יאיר אוריאל זצ"ל וכן ר' שלמה אלבה זצ"ל.

אחרית דבר

בורא עולם, אשר יצר את הים ואת היבשה, נתן לנו את ארצנו הקדושה על מנת לבנותה וליישב אותה, תוך ציוויים מפורשים על חיוב הבנייה והיאחזות בכל מרחביה, והאיסור למסור חלקים ממנה לידי הגוים.

יהי רצון שישלח ד' אורו ואמתו על מנהיגי הצבור, שלא יתחשבו בגוים [ועמא ריקא בכלל], ולא יחלשו מול איומי בוקי וסריקי ויתן ד' בהם כוח להשיב אותנו אל מרחב ארצנו עזה ולשלוט שם ביד רמה, על מנת להתיישב שם בדירת קבע ולא בדירת ארעי. ויכירו וידעו את האמת הפשוטה והברורה כי ארץ ישראל שייכת לעם ישראל על פי תורת ישראל בלי פשרות ושאר מרעין בישין אחרים. בכלל הצפייה לישועה השלמה, הצפייה לישועה מהצרות הפרטיות, ואכן אנו מצפים שמנהיגינו יבינו כי התורה היא מפת הדרכים שלנו ואין זולתה. ד' ברחמיו המרובים, יזכנו לשלוט שלטון מוחלט על כל מרחבי ארץ חיינו במהרה בימינו אמן.

מאור צוברי

ישיבת מרכז הרב

אב תשע"ו

מאור המילה

”שגיאות מי יבין, מנסתרות נקני”

עם התפילה מאת בורא עולם שלא יצא דבר תקלה על ידי, אבקש מאת המעיינים היקרים להודיעני בדברים הנצרכים תיקון.

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה בהודעות טקסט למספר:

050-3003340

כמרכז ניתן להשיג את החוברות הקודמות במס' הנ"ל [וכן באתר 'פורטל הדף היומי' או ע"י המייל האישי שלי – pninamaor@gmail.com] כמו כן פשוט שמותר להפיץ חינם לזיכוי הרבים בכל אתר ואתר ובכל מקום ומקום, והמזכה את הרבים אין חטא בא לידו. עד היום הוצאנו בסיעתא דשמיא:

- ❖ ”בבא בתרא בצורה קלה” [כולל קונטרס מאור התשובה] – תמצות סוגיות.
- ❖ ”מכות בצורה קלה” [כולל קונטרס מאור התורה] – תמצות סוגיות
- ❖ ”מגילה בצורה קלה” [מהדורה חדשה ומורחבת] – תמצות סוגיות
- ❖ ”נדרים בצורה קלה” – תמצות סוגיות.
- ❖ ”קידושין בצורה קלה” – תמצות סוגיות.
- ❖ ”בבא מציעא בצורה קלה” – תמצות סוגיות.
- ❖ ”תורה על הפרשה בצורה קלה” – לקט ד"ת קצרים על כל פרשיות השבוע.
- ❖ ”מאור התשובה” – מאמרים על ענייני תשובה ואלול (חוברת בפני עצמה).
- ❖ ”פסחים בצורה קלה” – תמצות סוגיות.
- ❖ ”תענית בצורה קלה” – תמצות סוגיות [בעריכה]

מאור המילה

תוכן עניינים

12	סימן רס
14	סימן רסא
16	סימן רסב
26	סימן רסג
33	סימן רסד
42	סימן רסה
62	סימן רסו
79	הערות ה'אורחותיך למדני'

מאור המילה

סימן רס

הטור וב"י:

- א. מצווה על האדם למול את בנו, והאמא פטורה: כנלמד קדושין כט. "וימל אברהם את יצחק בנו" והאשה לא מצווה¹ שנלמד "כאשר צוה אותו אלהים" - אותו ולא אותה".
- ב. ובמעלת המילה: טור - גדולה היא משאר מצוות עשה שיש בה צד כרת, וכיאר הב"י שזה רק צד כרת ולא כרת, שרק אם יגדל ולא ימול יתחייב כרת. וכן שנזכרה יג' פעמים המילה 'ברית' בפרשת מילה. ולא נקרא אברהם שלם עד שנימול. ובזכותה נכרת לו ברית על נתינת הארץ. והיא מצלת מדינה של גיהנם כמו שאמרו חכמים (ערובין יט.). שאברהם אבינו יושב בפתחה של גיהנם ואינו מניח ליכנס בו לכל מי שנמול ומאוסה היא הערלה שנתגנו בה העובדי כוכבים שנא' כי כל הגוים ערלים וכל המפר ברית של אברהם אבינו שאינו מל או שמושך ערלתו אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב. ומשה רבינו לא נתלה עליה אפילו שעה אחת שאיחר אותה אלא נענש מיד אף על פי שהיה בדרך.
- ג. בטעם המעלה במילה: טור - כי היא אות ברית חתום בבשרנו ואינה כשאר כל המצוות כמו התפילין והציצית שאינן קבועין בגוף וכאשר יסירם יסיר האות אבל המילה היא אות חתום בבשרינו ומעידה בנו שבחר בנו השם מכל העמים ואנחנו עמו וצאן מרעיתו אשר לדור ודור אנחנו חייבים לעובדו ולספר תהלתו.

שו"ע סעיף א:

"מלכות עשה לאב למול את בנו, וגדולה מלכות זו משאר מלכות עשה".

- א. מצוות עשה לאב, ולא לכבוד לאחר אם יכול למול בעצמו².
- ב. בענין שליחות במצוות מילה עיין בהערה³.
- ג. לגבי למול את התינוק בהרדמת האיבר, עיין בהערה⁴ וכן לקמן בסימן רסד סעי' ב.

¹ נחלקו בהא דאין אשה מצווה למול את בנה, המקנה סובר, שהכוונה דאין האשה מחויבת למול את בנה מתורת חיוב בן, אבל היא בכלל חיוב כל איש מישראל, אך מהראשונים בקידושין [ריטב"א, ר"ן ועוד] מוכח שלא כמקנה.

² גליון מהרש"א סעי' א.

³ כתב האור זרוע (הלי מילה סימן קז). אם האב מוהל, אסור לו להניח לאחר שימול ע"כ. והעתיקו בספר דרכי משה [רסד אות א'] והקשה, הא צ"ע, מאי שנא ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו. ע"כ. והש"ך כתב בחו"מ [שפב אות ד], שהמכבדים לאחרים למול, מבטלים מצוות עשה ומצוה גדולה של מילה. ובקצות החשן [שפב, ב] תירץ קושית הד"מ, לפמ"ש בתוס' רי"ד ב'פ' האיש מקדש וז"ל: "יש מקשים א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה בעבורי הנח תפילין בעבורי. ולא מילתא היא שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטר הוא על ידי שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בגירושין ובקדושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח שמה כתב בגט אנא פלוני פטרית פלונית וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו ישחט ויזרק הדם אבל בסוכה הכי נמי יכול לומר לשליחו עשה לי סוכה והוא יושב בה אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן לולב וציצית וכל המצוות" וחשיב ליה מצווה של האב כמצווה שבגופו ולכן לא יכול לעשותו שליח. כך ס"ל לקצות. ובחקירה זו אם מצוות האב למול את בנו חשיבא כמצווה שבגופו של אב או לא ונ"מ אם מהני שליחות, תלויה בחקירה האם המצווה היא על האב בלבד והבן הוא רק החפצא ובו מתקיימת מצוות האב, או שמא היא מצוות הבן והתורה חייבה את האב לעשות מצוות הבן והוא במקומו, אם נימא שהוא מצווה של האב בלבד, א"כ שייך למימר שהוא מצוה שבגופו והכוונה שידו תעשה את המצווה כפי שיש להניח תפילין על ידו ולא שייך שליחות. אבל אם נימא שהיא מצוה של הבן והאב מצווה רק לעשות מצוות בנו נראה שגם יוכל לעשות שליח, שהרי עכ"פ סוף כל סוף זה מצוות הבן והאב מקיים בזה חיוב הבן וא"כ מהני שליח. [ועיין באוצר הברית והדרוש שהאריך בזה].

⁴ בשאלה זו דן הציץ אליעזר בחלק כ סימן ע"ג ומסקנתו לאסור, להלן עיקר תשובתו:

שאלתו היא אודות מה שלאחרונה דובר בספרות הרפואית על משחה של חומר מרדים ונערך נסיון בכמה תינוקות שעברו ניתוח על הערלה אחרי שמשחו את האבר במשחה זו והתינוקות סבלו פחות כאבים ובכו פחות מאלה שנתחו

מאור המילה

- ד. מצוות סנדק מצוה גדולה היא וגדולה ממצוות מילה.⁵
- ה. אם יש לפניו למול אחד בזמנו ואחד למול שלא בזמנו זה שבזמנו קודם דחביבא מצווה בשעתה, אמנם אם כבר הביאו זה שמילתו שלא בזמנו-אין ממתנינים עד שיביאו השני.⁶
- ו. עוד בטעם המילה עיין בהערה.⁷

ללא כל הרדמה, לזאת שאלתו אם מותר להשתמש במשחה כזאת לפני הברית כדי למנוע סבל מהתינוק, או אולי יהיו אפילו חייבים לעשות כן למנוע או להפחית צערא דינוקא כיון שאין כאן כל פגיעה בעצם הפעולה ובהלכות מילה. וזאת תשובתי בעה"י. על כגון דא כבר נשאל הגאון הגר"מ אריק ז"ל בספרו שו"ת אמרי יוסף ח"ב סימן ק"מ. השאלה היתה אודות הרוצה להתגייר והוא כבן שלשים שנה אם מותר לעשות המילה למושוח אותו מקום מקודם בסם שיצטנן הבשר למען לא ירגיש צער כל כך בשעת המילה. והשיב וז"ל: הנה ענין הסם כבר היה ידוע לרבתינו ז"ל מאז וכו', ואעפ"כ לא מצינו כלל בשום מקום שעשו ע"י סם, ועיי' יו"ד סי' רס"ג בכל מוהלין בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת, ומשמע בסם לא וכו', וכיון דעד עכשיו לא נהגו כן ולא ראינו זאת מעולם נראה דהוי ק"ל לחז"ל דהמילה צריכה להיות ע"י צער דווקא, ובמד"ר פ' לך איתא נימול אברהם א"ר לוי מל אברהם אין כתיב כאן אלא נימול, בדק אי"ע ומצא עצמו מהול, אי"ל ר' אבא בר כהנא לר' לוי שקרנא זבנא, אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפול הקדוש ברוך הוא שכרו, הרי תחילת ענין המילה היה דוקא ע"י צער הכריתה בלי פעולות אחרות, וח"ו לחדש חדשות שלא נהגו מעולם, ובדבר כזה הוי לא ראינו ראייה כמ"ש הפוסקים בכ"ד עכ"ל. [וראיתי בכת"י שמרן רה"י זצ"ל נשאל בענין הרדמה כללית לתינוק, ואמר שכיון שיש כאן ברית בינינו לבין ד' ובברית א"א שהאדם יהיה רדום בכל חלקי גופו].

ועיון בשו"ת ארץ צבי (פראמער) סימן נ"ו שדן על כגון דא בנוגע למי שמתו אחיו מחמת מילה, ונ"י בדברי האמרי יוסף, וכתב להתיר משיחת האבר בסם כדי שלא ירגיש הכאב, אבל בהדגשה, שאך בכל קטן אין נוהגין למושוח האבר להקל הצער מפני שאנו רוצים לעשות המצוה בתוספת ויתרון הכשר כי היא המצוה הראשונה של התינוק ונכון לעשותה מן המובחר על צד השלימות וכו', ושוב בסכמו דבריו להלכה חוזר הארץ צבי וכותב וז"ל: ולענין הלכה בגדול אחר שצריך למולו כגון גר או מי שלא נימול בזמנו או בזדון ככונן לקיים דברי הגאון מטארנא זצ"ל (הובא הבעל אמרי יוסף הנ"ל), אך במי שמתו אחיו מחמת מילה וכו' בזה לע"ד יש למוהלו ע"י סם דוקא וכו' עיין שם. גם לרבות הגר"ל צירלסאהן ז"ל בספרו שו"ת מערכי לב סימן נ"ג נשאל ע"י הגר"י וועלץ ז"ל אודות ילד בן חמש שנים שמחמת חולשתו לא נימול עדיין, וכעת מסכמת אמו למולו בתנאי באם שהרופא יבטל מתחילה באמצעות סם על רגעים אחדים את הרגשת האבר בכדי שלא יחוש כאב המילה, אם מותר לעשות כזאת. ואחרי שנו"י בצדדא דהיתרא, סיכם את דבריו להלכה וז"ל: תבנא לדינא, דהגם שבכלל אין לנו להמציא תחבולה חדשה של הסרת ההרגשה אצל הנמולים - מכל מקום בנידון היוצא מהכלל כזה שלפנינו חלילה לנו להחמיר בהתנגדותנו אל דרישת האם הדואגת לחיי עוללה אישון עינה עכ"ל... וכפי שמציין כבו' במכתבו, גם בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קמ"ו העלה ג"כ לא להתיר בכזאת כי אם במילת מבוגר הרבה או מקרה בלתי רגיל של חיתוך ופריעה אשר גורם צערא יתירה כדרך ניתוח בעלמא וכו', כי מצינו בחז"ל בכל מקום דמצות מילה צורתה שיהי' צערא דינוקא, ואחז"ל כי עליו הורגנו כל היום זו מילה, ופשיטא דכך צורת המצוה המקורית מסיני ע"ש... באשר על כן נלענ"ד דאין להתיר מריחת משחה של חומר מרדים ע"ג האבר לפני הברית, פרט למקרים מיוחדים.

אמנם בילקו"י [שובע שמחות ח"ב עמוד קיד] הקל בזה וז"ל "וכן יהודי שלא נימול מאיזה סיבה בקטנותו, ומלין אותו כשהוא גדול, מותר להרדימו לפני המילה. וכל שכן שמותר להרדים את האבר בלבד (שלא כדברי איזה אחרונים שהחמירו בזה). וכן נעשה מעשה להקל".

⁵ גליון מהרש"א הנ"ל.

⁶ שו"ת יד אליהו סימן מא.

⁷ ב"ח "כתב וז"ל דסגולת מצוה זו כשמקיימין אותה בזמנה גורם שיהא נדבק בקדושת שמו יתברך שלא תהא נפגמה ונטמאה בשום ביאה בעבירה וזה שכתב רבינו על כן צריך לזוהר בה מאוד לקיימה בזמנה ושלא יהא פוגם קדושתה בשום ביאת איסור והוצאת זרע לבטלה". החינוך [מצווה ב] "משרשי מצוה זו, לפי שרצה השם יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו אות קבוע בגופם, להבדילם משאר העמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם, אשר מוצאם ומובאם איננו שוה, ונקבע ההבדל בגולת הזהב לפי שהוא סיבה לקיום המין, מלבד שיש בו תשלום צורת הגוף, כמו שאמרנו. והעם הנבחר חפץ השם יתברך להשלים תכונתו, ורצה להיות ההשלמה על ידי האדם, ולא בראו שלם מבטן, לרמוז אליו כי כאשר תשלום צורת גופו על ידו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו". עיין עוד בזה"ק [לך דף צג] "זכאין אינון ישראל דעבדין קרבנא דרעוא לקודשא בריך הוא דמקריבין בנייהו לתמניא יומין לקרבנא...". מנורת המאור [נר ג פ"א] "והמל את בנו לשמונה ימים כאלו בנה מזבח והקריב בנו לפני ה' לעולה. מזב"ח, מ"ילה ז"מנה ב"יום ח"ית, שמיני. ובזכות המילה עתידין ישראל ליגאל מידי אויביהם בעולם הזה, וניצולין מדינה של גיהנם לעתיד לבוא, שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מ'עשה י'די ליהתפאר, ה'קטון יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום. ראשי אותיות מילה. ונגאלין ישראל, בזכותה, שנא' אני ה' בעתה אחישנה". ועין עוד תנחומא [משפטים ה] וכן ילקו"ש [שמות רמז רלג]. וכן ביעב"ץ [נחל ב אות יד]. כד הקמח [ערך מילה]. של"ה מס' חולין [פרק תורה אור אות טז].

מאור המילה

סימן רסא

הטור וב"י:

- א. האב אינו חייב כרת: אם לא ימולנו שאין בה כרת אלא בערל עצמו שנא' "וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה".
- ב. אם האב לא מלו חייבים ב"ד למולו: כנלמד מקידושין כט. "המול לכם כל זכר" ואם לא מלוהו ב"ד חייב למול את עצמו לכשיגדיל כנלמד שם "וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה".
- ג. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו: כך פסק הרמב"ם - מוכח מפשט הסוגיא [שם] וכן סברא דמצוה המוטלת על איש אחד אין לאחר לעשותה שלא מדעתו. אלא אם כן עבר ונמנע למולו שב"ד מלין אותו בע"כ.
- ד. אם לא מל עצמו כשגדל: נקדים שישנם ג' סוגי כרת: קיצור שנים. קיצור ימים, וכן כרת לנפש. הרמב"ם, הטור והראב"ד נחלקו⁸ ממתי חייב כרת ומתוך זה איזה כרת חייב:
- הרמב"ם – בכל יום שיעבור עליו לכשיגדל מבטל מצות עשה אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד, וטעמו, שאינו חייב למות בקיצור שנים לפי שלא עבר עדיין על המצוה שהרי בידו למול את עצמו עד שימות והוא ערל במזיד ואז יתחייב כרת לנפש [מין אחד של כרת] או אפשר שכוונתו שאינו מתחייב למות בקיצור שנים עד שיגיע שעתו למות ואם הוא אז עדיין ערל במזיד ימות בקיצור ימים שהוא מין אחר של כרת.
 - טור והראב"ד – מיום שגדל ולא מל הוא חייב למות בקיצור שנים אלא שאם מל נפטר מהחיוב ההוא. שראוי הוא בכל יום ליכרת ולמות בקיצור שנים.

שו"ע סעיף א:

"אם לא מל האב את בנו, חייבים ב"ד⁹ למולו. ואם לא מלוהו ב"ד, חייב הוא, כשיגדיל, למול את עצמו. ואם לא מל, חייב כרת. הגה: וככל יום עוברים בעונשין אלו. (טור וככל זו) ואין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם כן עבר האב ולא מלו בית דין מלין אותו בעל כרחו. (טור ב"ד הרמב"ם). ואין האשה חייבת למול את בנה. (טור). האב שאינו יודע למול, ויש כאן מוהל שאינו רוצה למול בחנם, רק בשכר¹⁰, יש לב"ד לגעור במוהל זה, כי אין זה דרכן של זרע אברהם, ואדרכה מוהלים מהדרין שיתנו להם למול. ואם עומד במרדו, ואין יד האיש משגת לתת לו שכרו, הוי כמי שאין לו אב שב"ד חייבים למולו, ולכן ב"ד היו כופין אותו, מאחר שאין אחר שימול (רס"א סי' תע"ב)."

- א. הרמ"א¹¹ נקט כדעת הטור והראב"ד במחלוקת דלעיל שכל יום שגדל ולא מל הוא חייב כרת קרי למות בקיצור שנים¹².

⁸ כתב הגר"י ענגל בשו"ת בן פורת [ח"א, סימ' ב אות ד] שפלוגתתם תלוי בחקירה, אי מצוות מילה היא מעשה המצווה או שיהיה נימול. עיי"ש.

⁹ ר"ל המרא דאתרא, שעליו מוטל צרכי העיר. שו"ת רע"א סימן מב. וערוך השולחן [אות ב] כתב "דבר פשוט הוא שבמקום שאין ב"ד ואין אב החיוב מוטל על כל ישראל שבאותו מקום למולו דהא כתיב המול לכם כל זכר ולכל ישראל נאמרה אלא דכשיש ב"ד ממילא דהחיוב יותר על הב"ד".

¹⁰ ואם המוהל צריך למעשה ידיו לפרנסתו, ואם יתעסק במלאכתו לא יוכל למול - מותר לו ליקח שכר, ובלא"ה אין איסור בדבר משום שנוטלין שכר בטלה ושכר טירחא או שכר חכמתו ולא שכר מצווה [למען בריתו].

¹¹ בדעת מרן לא נתבאר בירור, וראיתי לידידי ר' שמואל ברוכיאן, שרצה לטעון שמרן כדעת הרמב"ם שהכוונה 'אם לא מל' שלא מל לעולם אז חייב כרת. ולאחר מחילה, אין זה הכרת, ואי"ת שכן הרי נאמר "וערל זכר אשר לא ימול

מאור המילה

- ב. אם עבר אחר ומלו שלא מדעת האב היכא שהאב הוי מוהל חייב ליתן לו י' זהובים¹³.
- ג. כל הדין הנ"ל זה כשהאב עצמו רצה למול אבל אם נתן האב המצוה לאחר וקדם אחר ועשאה לא מפקינן מיניה¹⁴.
- ד. מי שהיה רוצה למול את בנו בשבת ובא אחר ומלו פטור מליתן יו"ד זהובים¹⁵. אמנם בזמן הזה אין נפק"מ בזה כמבואר בח"מ שפ"ב סוס"י דבזה"ז אין מגבין אותן דבמידת דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותיהו אלא דאם תפס לא מפקינן מיניה¹⁶.
- ה. רשאים ב"ד להטעות את המוהל שלא רוצה למול ללא כסף ואין מוהל אחר, כלו' להבטיח לו שכר ולא ליתן לו¹⁷.
- ו. אם לא עבר האב ונמנע, אלא שמתעצל בה, אין ב"ד חייבין לעשותה בזמנה, אבל חייבין לכופו אף על ידי מכות כשלא היה לו אונס לעשות בזמנה¹⁸.
- ז. אם עבר היום ולא קיים מצותו אין על האב עונש נדוי, אבל אבד שכר מצוה בזמנה בעוה"ב, שהוא עונש קשה מנדוי¹⁹.
- ח. אם נאנס האב ולא היה בבוקר, או שהודיע שלא ימולו עד שיבוא, יש שכתבו שממתינים לו עד שעה קטנה לפני שקיעה, ובלבד שיהיה שהות בריוח למולו ביום²⁰ ויש שכתבו שאין ממתינים לאב²¹.
- ט. אם יד האב כן משגת ונדר לתת למוהל למול חייב לתת. ואין כופין למוהל כדין הרופא²².
- י. תינוק יתום מאב, מצווה על היורשים הגדולים למולו או לדאוג לכך שימולו אותו²³. ואם אבי האב חי, מוטל עליו החיוב שהרי בני בנים כבנים²⁴. אבל אבי האם ודאי אינה מצווה דבני בנות אינם כבנים²⁵.

את־בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיק... " שזה דומה לפה ובודאי לא ניתן לומר הכרח שהכוונה לא ימול לעולם בהסבר הפסוק. מה גם שסתמת באר הגולה והגר"א בדעת מרן, אם נפרש כדבריו לא ברורה, שהרי כן ביארו בדעת הרמ"א. ולמסקנה צ"ע. אמנם אחר כותבי כל זה, ראיתי בספר 'ברית בנימין' של הגאון הרב בנימין חותה, שכך גם הוא הבין בדברי מרן, שסובר כרמב"ם.

¹² כך ביאר באר הגולה והגר"א.

¹³ כך כתב הש"ך והוסיף כמו שנתבאר בח"מ סוף סי' שפ"ב. וכתב עוד האג"מ [יו"ד ח"ג סימן צז] שאם עבר ומל שלא מדעת האב, אע"פ שעשה איסור גדול, אך מ"מ הוא מהול ואין צריך להטיף ממנו דם ברית.

¹⁴ פת"ש סע' ב.

¹⁵ דהא דעת הרא"ה הביאו הטור לקמן סי' רס"ו דאין לו לאב למול את בנו בשבת אם יש אחר, דמילה הוא פסיק רישא לגבי ידידיה דהוא מכוין לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי, ונחי דאנן לא קי"ל הכי כמ"ש בש"ע שם סעיף ז' מ"מ בודאי דיכול לומר קים לי כדעת הרא"ה. פת"ש.

¹⁶ פת"ש שם.

¹⁷ פת"ש סע' ד. אך שכר חכמתו צריכין ליתן לו וכן שכר כל הוצאותיו כגון שבא מעיר אחרת וכד' [למען בריתו].

¹⁸ ברכי יוסף ס"א בההגה.

¹⁹ שם.

²⁰ שבט הלוי ח"ה סימן קמח.

²¹ ערוך השולחן סע' ה' זו"ל: "ונו"ל דבר פשוט דכשהאב בדרך לא ימתינו עליו כלל ביום השמיני בבוקר אף שאפשר שיבא בכמה שעות אך אין המנהג כן דנוהגין להמתין על האב אפילו עד חצות היום ולעני"ד אינו כן דשיהוי מצוה לא משהינן".

²² שם.

²³ יעב"ץ נחל ג אות יח.

²⁴ שו"ת רע"א סימן מב.

²⁵ זוכר הברית סי' ב' סע' ט.

מאור המילה

סימן רסב

הטור וב"י סע' א-ב:

- א. זמן המילה ביום שמונה ללידתו כפשוט בפסוק בראשית י"ז יב. ודווקא ביום ולא בלילה כנלמד מהמשנה בפרק שני דמגילה [כ.].
- ב. **לכתחלה** אין מלין עד שתנן החמה כמבואר במשנה במגילה [שם] "אין מלין...עד שתנן החמה. **ובדיעבד** - משעלה עמוד השחר כשר".
- ג. וכל היום כשר לכך [מהמשנה לעיל] אלא **שזריזין מקדימין למצוה מיד בבקר** כפי שלמדנו בריש פסחים [ד.].
- ד. **מה הדין אם עבר ומל בלילה?**

- הגהות מימון – אינו כשר, כך נראה מפשט המשנה במגילה, ואם כן יצטרך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית.
- פרישה ועוד²⁶ - כשר, ואינו צריך להטיף ממנו דם ברית.
- ה. **מה הדין אם עבר ומל ביום תוך זמנו?**
- רא"ש ורשב"א - אינו צריך לחזור ולהטיף.
- ב"ח – צריך לחזור ולהטיף.

ו. חולה אין מלין אותו עד שיבריא כנלמד בגמ' בשבת [קלז.], וכמה זמן?

לחלצתו חמה [ופירש רש"י 'חלצתו חמה' נשלף ממנו החולי ויצא מגופו]:

"אמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו כל שבעה להברותו".

והסתפקה הגמ' האם מעת לעת או לא? ולא נפשט. ופסק הרא"ש כיון שספק נפשות הוא יהינן ליה מעת לעת²⁷.

בשאר חולאים:

מוכח בגמ' שבכאב עיניים א"צ להמתין שבעה ימים. וכתב הב"י – שמה שהגמ' נקטה כאב עיניים לאו דוקא אלא הוא הדין לכל חולי שאינו כולל כל הגוף דאין ממתנין לו כלל.

ולכן יוצא להלכה: ממתנין שבעה ימים כאשר חלצתו חמה וכיוצא בזה שהוא חולי שבכל הגוף. אבל חלה בא' מאיבריו שכאבו לו עינו וכיוצא בו **ממתנין לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד**. אמנם בכאב חזק בעיניים **ממתנין לו אחר שנתרפא ז' שלימים** שזה חמור מחלצתו חמה ד'שורייקי דעינא בליבא תלו' כדאיתא בע"ז [כח:].

ז. **מילה שלא בזמנה נחלקו התנאים ביבמות מתי מלים:**

○ **תנא קמא** - בין בזמנה בין שלא בזמנה **אינה אלא ביום**. דדריש וי"ו יתירא

ד'וביום השמיני'.

○ **ר"א ברי' שמעון** – שלא בזמנה נימול **בין ביום ובין בלילה**. דלא דריש וי"ו

יתירא.

טור הרי"ף הרא"ש והרמב"ם – פסקו **כת"ק**, וטעמא שפסקו כוותיה משום דיחידאה

פליג עליה, ועוד דברייתא דתורת כהנים אתיא כוותיה. וגם משמע שם דרבי יוחנן

ורבי אלעזר סבירא להו כוותה.

²⁶ **הב"י** הבין זאת גם בדעת **הרא"ש והרשב"א** שכתבו שאין צריך לחזור ולהטיף אם מל תוך שמונה, והבין **הב"י** ממילא יהיה הדין לשיטתם אם מל בלילה שאין צריך לחזור ולהטיף דם ברית. אך **הדרכ"מ** כתב שאפשר שעדיף תוך שמונה ביום מאשר אילו נימול בלילה, וממילא לא שייך להביא ראיה משם.

²⁷ **והרי"ף** כתב 'ואיפשיטא דבעינן מעת לעת' ופירש **הר"ן** ז"ל ילא דאיפשיטא הכא אלא בריש הערל'.

מאור המילה

ולכן חלצתו חמה וכד' אין מלין אותו אלא ביום אף על פי שאינה בזמנה וכן כל מילה שלא בזמנה כגון טומטום שנקרע ונמצא זכר או משוך פירוש שנימול כבר ומשך העור עד שנתכסה מילתו שצריך למול פעם אחרת או שלא מלו אותו בזמנה מחמת מקרה שלא היו להם צרכי מילה כולם אין נימולים אלא ביום.

ח. מהרי"ק - קטן שחלה חולי של סכנה ולבסוף הוקל מעליו חליו והזיע עד שלא היה בו עוד סכנה ושוב לסוף שנים או שלשה ימים חזר להיות לו קדחת קטנה אך לא של סכנה וחזר והזיע, דבר פשוט שאין למנות מהזיעה הראשונה אלא מן השנייה ולא מבעיא אם בפעם הראשונה לא שלפתו החמה מכל וכל אלא אפילו לא היה לו שום קדחת אחר הזיעה הראשונה לא שלפתו החמה מכל מקום כיון שחזרה לו הקדחת בקצת לסוף שנים או שלשה ימים איגלאי מילתא שעדיין לא הבריא מהחולי הראשון ויש להמתין שבעה ימים להבראתו השניה שספק נפשות והולכים בו להחמיר.

ט. נמוק"י ובעל העיטור - כל שהוא משום צער וחולי או כחש בעצמו²⁸ משהין אותו למול עד שיבריא כדי שלא יבוא לידי סכנה.

י. שהייה המילה עקב סיבה חיצונית שלא בגוף הילד:
יבמות עב:

"אמר רב פפא הילכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ליה והאידינא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה'"

○ הריטב"א בשם רבו - מכאן שמי שלא רוצה למול ביום המעונן הרשות בידו ושפיר עבד שלא סומך על 'שומר פתאים' והוא הדין שהיה ראוי שלא למול בשבת כשהוא מעונן.

○ רבינו ירוחם והרמ"ה - יום מעונן או יום שמנשבת בו רוח דרומית אינו מעכב מלמולו ד'שומר פתאים השם'.

יא. הרשב"א - תינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת ממתנין לו עד למחר.

יב. משוך אינו צריך לחזור ולמול אלא מדרבנן, כדאיתא בגמ' ביבמות.

שו"ע סעיף א:

"אין מלין עד שתנן החמה ביום השמיני ללידתו. (ומשעלה עמוד השחר ילא²⁹). (ב"י ממסנה פ"ב דמגילה). וכל היום כשר למילה, אלא שזריזין מקדימים למאות ומלין מיד בצקר. ואפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום³⁰. הגה: עבר ומל בלילה, כריך לחזור ולהטוף ממנו דם ברית. (ב"י ממסנה פ"ב דמגילה). מלו תוך ח' וציוס, ילא. (הרא"ש פ' ר"א דמילה ושכ"נ מתשובת הרשב"א). ועיין לקמן סימן רס"ד."

א. מחלוקת באם עבר ומל בלילה או תוך שמונה:

○ הרמ"א - נקט במחלוקת עבר מל בלילה, כהגהות מימוניות שצריך לחזור ולהטיף. ובמחלוקת מל בתוך זמנו נקט כרא"ש והרשב"א, שלא צריך לחזור ולהטיף.

²⁸ כחוש מיקרי כגון שמשקלו פחות ממה שמשערים הרופאים אצל שאר תינוקות [למען בריתו].

²⁹ כתב הפרישה - ובשעה"ד שיש צורך גדול מותר אפי' לכתחילה למול קודם הנץ אך לא קודם עלות השחר, אמנם טוב להמתין עכ"פ עד אחרי שהאיר המזרח.

³⁰ וכן הפריעה צריכה להיות ביום, ואף מילה הטעונה תיקון מן הדין, דהיינו תיקון הצריך ברכה אע"ג שתיקונו אינו אלא מדרבנן - יש לעשותו דווקא ביום וע"י אלו הכשרים למול, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. אך דברים שעושים לשיפורה דמילתא-יכולים לעשותם בלילה [למען בריתו].

מאור המילה

- ט"ז וש"ך – העירו על הרמ"א³¹, ולפיהם בין מל בלילה בין מל תוך שמונה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית.
- שאגת אריה – כאשר נימול בתוך זמנו אי נמי לאחר זמנו ובלילה לא עשה כלום ואפי' בדיעבד לא יצא ומ"מ א"צ לחזור ולהטיף דם ברית³².
- ב. אם יש חשש שאם לא ימול עכשיו בלילה ישאר ערל כל ימיו – מוטב יעשה בלילה אע"פ שלא יתקיים מצוות מילה כהלכתה, אבל עכ"פ לא ישאר ערל³³.
- ג. האם זריזין מקדימין למצוות במילה זה בגדר חיוב או ראוי עיין בהערה³⁴.
- ד. יש למחות בחזנים שמאריכין בשבת וי"ט כשיש מילה בבהכ"נ עד אחר חצות והם מבטלין מצות זריזין³⁵.
- ה. מ"מ יש להקדים תפילה למילה³⁶. אמנם פשוט שאם הקהל התפללו, והמוהל או הסנדק או אבי הבן עדיין לא התפללו מאיזה סיבה-שימולו ואח"כ יתפללו³⁷.
- ו. תינוק שלא נימול בזמנו מחמת חולי ושוב חזר לבריאותו ואביו רוצה לעכב למולו עד שיגיע ערב פסח כדי שיאכלו הבכורים על הסעודה – אין לעשות זאת דזה מעשה מגונה

³¹ ה"ט"ז כתב - שתמוה הגי"ה זאת בתרתי חדא דמשמע שאם מל בלילה יש עליו חיוב לחזור ולהטיף דם ואפילו בשבת! וזה אינו דלא מצינו מי שסובר שיחזור ויטיף כו' אלא רק הגה' מיימוני' אך שאר פוסקים לא ס"ל הכי, וא"כ פשוט שאין כאן אלא חומרא ובשבת לא יעשה כן. ותו בסיפא שכתב שאם מל תוך ח' וביום יצא משמע שאין צריך לחזור ולהטיף, לא מובן כי מאי שנא מרישא דודאי לא עדיף תוך ח' מבלילה. אמנם הרמ"א אזיל לשיטתיה בדרכ"מ שסובר שעדיף תוך שמונה ביום מאשר נימול בלילה, כנזכר לעיל.

הש"ך כתב - לדעתי א"א לומר כן כדמוכח להדיא במנחות גבי הא דקאמר התם "ר"א בר' שמעון בשת ר"ע רבו אמרה כו' עד ואי ס"ד נקצר שלא כמצותו [דהיינו ביום] כשר אמאי דחי שבת כו"ו ע"ש ברש"י שקשיא עליהו הך ש"ס שהתם מוכח דלא יצא אם מל תוך שמונה או מל בלילה, דאם איתא דכשר למה דוחה מילה שבת שימהול מע"ש ע"ש. והראיה שהביאו שאם מל תוך שמונה שא"צ הטפת דם ברית, מדקאמר בגמ' בשבת דהיכא דקדם ומל של שבת בע"ש דלא ניתנה שבת לדחות אלמא דא"צ להטיף ממנו דם ברית כיון דלא נתנה שבת לדחות- זה לא ראיא די"ל דנהי דלא יצא מ"מ לא ניתנה שבת לדחות אלא על מצות מילה ממש ולא על הטפת דם ברית אבל באמת נימול בלילה לא יצא אפי' דיעבד כדאיתא ברש"י התם דמדדחי שבת אלמא אפילו דיעבד פסול... ולענין דינא נראה מתוך מ"ש דבין נימול בלילה ובין נימול ביום תוך ח' לא יצא וצריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית.

³² פת"ש ס"ק ד.

³³ כמו שכתב היעב"ץ [נחל ד.אות ו] דאם הוא במקום שאין שם ישראל כשר למולו ואין שום תקווה שיבוא – מוטב למולו ע"י פסול מלהניחו ערל לגמרי, דאע"ג דבמל ע"י פסולין לא קיים מצות מילה, מ"מ ערל לגמרי לא הוי. [למען בריתו]

³⁴ הגר"י ענגיל [גלוני הש"ס פסחים ד.]. הביא דברי המאירי [יומא כח.]. "כל היום כשר למילה שנא' וביום השמיני וכו' ומ"מ ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה וישכם אברהם בבוקר" ומדבריו למד הגר"ע שאין זה חיוב גמור אלא זריזות בעלמא מפני שראוי לאחוז בדרכי אבות, ובטעם למה אין זה חיוב ביאר: א. ע"פ הכלל שאין למדים קודם מתן תורה. ב. שלא נאמר בתורת חיוב שצריך לעשות כן רק כתוב דרך סיפור שאברהם עשה כן. אמנם בשו"ת הרד"ך [בית ב חדר ה] כתב שיש איסור גדול למי שאינו מקיים המצוות בתחילת זמנו, וכאילו נכתב בתורה שאתה חייב להקדים מצווה פלונית ואם לא הקדמת אתה עובר על איסור תורה. מדבריו משמע שזה לימוד גמור מאברהם אבינו וזה איסור תורה. אמנם שבות יעקב [או"ח סימן ט] ועוד סוברים שזה חיוב גמור אך מדרבנן.

³⁵ תשובת שבות יעקב המובאת בפת"ש ס"ק ב. וכן כתב בחשב אפוד [חי"ג, ס"ז] - אין לבטל מצות זריזין ולקבוע זמן הברית אחר חצות משום שרוצה דווקא מוהל פלוני או סנדק פלוני הבא ממקום רחוק, אך כתב השיורי ברכה- אבל אם אין לו בבוקר אלא מוהל שאינו מומחה, ולעת ערב ודאי יבוא מומחה, ימתינו על המומחה, ודחי לזריזין מקדימין כיון שלא עבר היום.

³⁶ ערוך השולחן ס"ט. ובטעם הדבר: תפילה היא מצווה תדירה, ויש בה ג"כ הרבה מצוות- ציצית תפילין ק"ש. ועוד שהרי מצווה לעשות סעודה וקודם התפילה לא יוכלו לטעום.

³⁷ ערוה"ש שם.

מאור המילה

מאד³⁸ ויש לאסור אף אם כבר לא מלוהו והגיע ע"פ שלא למולו שזה עצת חטאים ויש לגזור משום פעם אחרת שמא ישהה³⁹.

- ז. במקום שנאנסו או נתעצלו ביום ח' עד בין השמשות ולא מלו- עדיף למול בין השמשות שהוא ספק שמיני ספק תשיעי מלמולו שלא בזמנו בודאי יום⁴⁰.
- ח. כאשר האב הוא המוהל, נראה שהאב אסור לאכול קודם המילה כמו בנטילת הלולב וכן לעשות כל המלאכות הנזכרות באו"ח⁴¹ אסור, ואף אם התחיל מפסיק [במידי דאורייתא]. ואפי' יעמיד אחר שיזכירו לו לא מועיל. אמנם פשוט שאמו של הילד מותרת לאכול כיון דאינה חייבת למול את בנה. כאשר האב לא מוהל וכבר כיבד למוהלים ועשאו שלוחים, נראה דמותר לו לאכול ולעשות המלאכות, אך אפשר שהמוהלים אסורים לאכול. ואם המילה שלא בזמנה מותר לאכול⁴². ויש סוברים שבכ"א אין לאסור לאכול לפני, שלטעמם חז"ל לא עשו הרחקה לא לאכול כ"א במצוה עוברת, שיש חשש שתעבור המצוה, אך בברית מילה אף אם יעבור זמנה גוף המצווה קיימת⁴³. וכל זה לענין קביעות סעודה אך טעימה בעלמא יש להקל אפי' שיש צורך קצת⁴⁴.
- ט. האם במצוות מילה זריזין עדיף או ברוב עם עיין בהערה⁴⁵.

³⁸ חדא שעובר מצות זריזין, גם יש לחוש אולי ח"ו ימות הולד ונדחית המצוה לגמרי. ועוד מהיכי תיתי להתיר לכתחלה לשהות מילה שלא בזמנה למול בע"ש שיש לחוש שיבא לידי חילול שבת ועוד מי התיר לבכורים לאכול בע"פ בסעודת מילה שלא בזמנה.

³⁹ תשובת נוב"י המובאת בפת"ש ס"ק ב.

⁴⁰ פת"ש ס"ק ג.

⁴¹ סימן רל"ב.

⁴² נחלת צבי.

⁴³ שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רפז.

⁴⁴ שכן בצירוף דעת הסוברים שבמצוות מילה אין כלל את האיסור שלאכול לפני המצוה, ולכן בטעימה שרי[למען בריתו].

⁴⁵ בזמנינו שכיח מאד שרוצים לערוך ברית מילה בשעות אחר הצהריים, כי בשעה זו מתאפשר למוזמנים רבים יותר לבוא לשמחת הברית, ונשאלת השאלה: האם עדיף להמתין ולעשות את הברית אחר הצהריים מחמת שאז יגיעו אנשים רבים, ויתקיים דין "ברוב עם הדרת מלך", או שמא דין "זריזים מקדימים למצוות" עדיף, וצריך למול בשעות הבוקר.

בחי אדם מפורש כי 'זריזים מקדימים למצוות' עדיף "כדאייתא להדיא בראש השנה ל"ב עמ" ב" וכן נפסק בערוך השולחן. וכוונתו לאמור במשנה שם "העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה השני [בעל התפילה של מוסף] מתקיע. ובשעת ההלל הראשון [המתפלל שחרית] מקרא את ההלל". ומקשה הגמרא: "מאי שנא שני מתקיע, משום דברוב עם הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך". ואומרת שם הגמרא: "אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזריזין מקדימין למצות, תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות". כלומר, הגמרא מבארת שעדיף להקדים ולומר הלל בתפילת שחרית משום זריזין מקדימין למצוות מאשר לומר את ההלל בתפילת מוסף, שאז מתקבץ ציבור גדול יותר, ומתקיים דין 'ברוב עם הדרת מלך'. ומפורש איפוא בדברי הגמרא שדין 'זריזים מקדימים למצוות' עדיף על מעלת 'ברוב עם הדרת מלך'. ולכן למרות שבתפילת מוסף יש ציבור גדול יותר והיה מקום להעדיף לקרוא הלל לאחר תפילת מוסף משום 'ברוב עם', מכל מקום אנו קוראים הלל מיד לאחר תפילת שחרית בגלל דין 'זריזין מקדימין למצוות'. ובראיה זו דנו הפוסקים רבות, וכדלהלן.

כתב בשו"ת מקור חיים ללמד זכות על המנהג לאחר את ברית המילה עד אחר חצות היום כדי שיבואו כל הקרואים, ודחה את הראיה מדברי הגמרא במסכת ראש השנה, שכן רק לגבי תקיעת שופר, שכלל לא בטוח שיתקבץ "רוב עם" בזמן תפילת מוסף, עדיף לתקוע בשחרית כדי לקיים בודאי את דין "זריזין". אך כשרוצה לאחר את ברית המילה לשעות אחר הצהריים, וודאי יקיים את דין "ברוב עם הדרת מלך" - מסתבר שיכול לאחר את הברית כדי לקיים "ברוב עם", כיוון ש"שניהם שקולים". אך ביביע אומר [יו"ד ח"ב ס"י יח] פסק שזריזין עדיף כבגמ' ברי"ה וכן פסק הילקו"י ב'שובע שמחות'. וראה ראיתי בכת"י שנשאל מרן רה"י זצ"ל הגר"א שפירא בענין זה ופסק שברוב עם עדיף, שבשונה משופר, כאן מהות המצווה היא ברוב עם.

מאור המילה

שו"ע סעיף ב:

"חולה אין מלין אותו עד שיבריא, וממתנינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת, ואז מלין אותו. במה דברים אמורים, שחללתו חמה וכיוצא בו, שהוא חולי שצכל הגוף, אבל אם חלה באחד מאיבריו, כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה, ממתנינים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא, מלין אותו מיד. (אבל כאבו לו עיניו כאב גדול, הוי כחולי שצכל הגוף). (נ"י פ' הערל)."

א. האם תינוק שהבריא ניתן למולו בחמישי או שישי לפני שבת⁴⁶?

○ ט"ז – ע"פ בדק הבית שהביא את הרשב"א, שאין מלין אותו ביום ה' לפי שביום הג' יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת⁴⁷. ולפי"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפי.

○ ש"ך – מותר למולו בחמישי ובשישי⁴⁸.

ב. כל שהוא משום צער וחולי או כחוש וחלש⁴⁹ משהין אותו למול עד שיבריא כדי שלא יבוא לידי סכנה⁵⁰.

ג. תינוק שאינו יכול לינוק בכוח משדי אמו נקרא ג"כ חלש⁵¹.

ד. לכן כל שרואה דבר שאינו כהרגלו ישאל למומחה. ולענין אם צריך להמתין בחלש שבעה ימים אחר שנתחזקו כוחותיו או שימול מיד נחלקו האחרונים וראה בהערה⁵².

ה. תינוק שנכנס לאינקובקטר נחשב כחולה, לא מיבעיא אם חסר לו מזמן העיבור שהוא בחשש נפל, אלא אף אם היו לו חודשי עיבור שלמים, כיון שהוצרך לאינקובקטר, ניכר שהיה חסר לו מעיקר כח החיות, נחשב חולה וצריך להמתין ז"י משעה שיצא מהאינקובקטר⁵³. ולא כל מקרה שווה ויש לשאול רב⁵⁴.

ו. תינוק בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א ובא האב למולו ולפדותו בשעה אחת, יש להקדים מצוות מילה לפדיון הבן, דאלמלא מילה אין חיוב למצוות פדיון הבן⁵⁵.

ז. תינוק בכור חולה שלא נימול והגיע זמן הפדיון ועדין הוא חולה שהמילה מתעכבת איזה זמן עד שיבריא יעשו פדיון בזמנו ועד שיבריא יעשו המילה⁵⁶.

⁴⁶ לגבי לפני יו"ט יכול למולו באיזה יום שיהיה שאין חשש זה. שו"ת זכרון יוסף סימן סד. וכן לגבי גדול שאצלו בכל יום ויום שנמנע יש איסור כרת יוכל למול בכל יום שיוצא לכ"ע. כורת הברית סק"מ.

⁴⁷ ה"ט"ז בס"ק ג. לגבי הטעם שכתב שאין לגרום צער לתינוק ביום השבת, כבר תמה על זה רע"א בחידושו על אתר "ואיך כתב ה"ט"ז דכ"ש שאין למולו ביום ו' גם בעיקר הטעם דאין מלין ביום ה' דיש צער לינוקא במקור הדין בתשב"ץ הטעם כיון דביום ג' סכנה לתינוק ויצטרכו לחלל שבת והוי כההיא דאין מפליגין בספינה תוך ג"י סמוך לשבת ולזה דברי ה"ט"ז בדיבור זה תמוהים מאד".

⁴⁸ ש"ך בס"ס רס"ו. וכתב דמוכח מש"ס ופוסקים דמילה שלא בזמנה מותר ביום חמישי. ובילקו"י שובע שמחות, פסק כדעה שאין למול בחמישי או שישי אלא בראשון.

⁴⁹ בעל העיטור המובא בב"י.

⁵⁰ ש"ך. פוסק את הנמוק"י המובא בבית יוסף.

⁵¹ למען בריתו.

⁵² מדברי הב"י שכתב 'אין מלין עד שיבריא' משמע שאין צריך להמתין. וכן משמע בחת"ס [ח"י סימן סד] ובאגרות משה [יו"ד ח"ב סימן קכא] ועוד. אמנם בשו"ת מהרי"א [רנד] איתא דחולשה מיקרי חולי וצריך להמתין 7 ימים. ובברית אבות [ט, כז] החמיר יותר שימתין שלושים יום.

⁵³ אגרות משה שם.

⁵⁴ אוצר הברית [ח"ב ס"ו אות כח].

⁵⁵ מהראנ"ח בתשובה ח"א ס"י עט.

מאור המילה

- ח. תינוק שחלה וברית המילה נדחה, ונתרפא בתוך שבעת ימי האבלות של האב או של האם, יש לערוך את המילה גם בתוך שבעת ימי האבל של הוריו, ואסור בשום אופן לדחות את המילה לאחר ימי האבילות, כדי לקיימה בשמחה.⁵⁷
- ט. אם עבר ומל תוך ז' להברותו, יש להסתפק אם הוא כמל תוך זמנו וצריך הטפת דם ברית ובשבת נחשב כחילול שבת.⁵⁸
- י. אם לדעת הרופא אף שחלצתו חמה כבר נתרפא ולא יזיק לו המילה בתוך שבעת הימים, אין שומעין לו ואסור למולו עד שיעבור ז' ימים מעת לעת.⁵⁹
- יא. מי שאינו צריך מילה אלא רק הטפת דם ברית [כגון שנולד מהול] ונעשה חולה, נחלקו האחרונים אם צריך ג"כ להמתין שבעה ימים או לאו.⁶⁰

הטור וב"י סע' ג:

א. יוצא דופן - נימול לשמונה אך לא בשבת:
שבת קלה.

אמר רב אסי כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לח'. איני?! והא איתמר יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות רב הונא וחייא בר רב חד אמר מחללין עליו את השבת וחד אמר אין מחללין עד כאן לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת אבל לח' ודאי מהלינן ליה? הא בהא תליא.
ולמסקנה מעמידים מחלוקת תנאים האם מי שאמו לא טמאה לידה נימול לשמונה: תנא קמא סבר אף על גב דאין אמו טמאה לידה נימול לח' ורבי חמא סבר כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לח'.

- רבינו יונה - פסק כרב אסי שאינו נימול לשמונה.
 - ר"ן - הביא אחרים שפוסקים כתנא קמא דרבי חמא שנימול לשמונה.
 - הרי"ף - לא הכריע הלכה כדברי מי. שמסופק בדבר, הילכך מטילין אותו לחומרא דנימול לח' ואין מחללין עליו את השבת.
- הרבה ראשונים - פסקו כרי"ף.

ב. מי שיש לו שני ערלות - נימול לשמונה אך לא בשבת:⁶¹
שבת קלה:

ומי שיש לו שתי ערלות רב הונא וחייא בר רב חד אמר מחללין עליו את השבת וחד אמר אין מחללין.
וכתב הב"י - דהואיל ולא ידיע הי מינייהו אמר הכי והי מינייהו אמר הכי - מטילין אותו לחומרא ונימול לח' ואין מחללין עליו את השבת.

⁵⁶ שיורי ברכה.

⁵⁷ ללקויי שובע שמחות חלק ב עמוד מ.

⁵⁸ שו"ת בנין ציון ח"א סימן פז.

⁵⁹ אבני נזר יו"ד סימן שכ ושכד. ודע דאין לסמוך על הרופאים רק להחמיר ולא להקל נגד מה שמבואר בפוסקים להחמיר. כמו שכתב האבני נזר שם.

⁶⁰ מהמחמירים להצריך שבעה ימים, המהר"ם שיק [יו"ד סימן רמ"א] ובשו"ת מהרש"ם [ח"ד סי' קכ] החמיר והוסיף דהטעם דאולי ע"י שיטוף ממנו טיפת דם יתמעט חיותו. אמנם הגרש"ז אויערבך [הובא באוצר הברית] פסק דהיום שעושים כמה וכמה בדיקות דם בכל יום לתינוק, אין הטפת דם ברית גרוע מכל הבדיקות שעושין וא"צ להמתין.

⁶¹ בטעם למה שני ערלות לא מחללין שבת כתב השפ"א בחידושו "וי"ל דמעטין ל"י מדכתי' ערלתו דמשמע אחת דוחה שבת ולא היכא דאיכא שתים שניהם אין דוחין, או י"ל ערלתו אחת ולא ב' אבל חד משניהם בר מילה הוא, אלא דלא ידעינן הי ניהו ולכן אין מחללין על שום אחד מהם. ויש לציין שהמאירי כתב כתירוץ השני.

מאור המילה

שתי ערלות: פירש רש"י - שתי עורות זה על זה. ואמרי לה שני גידים.
ג. אנדרוגינוס [פירוש מי שיש לו זכרות ונקבות] - נימול לשמונה אך לא בשבת:
שבת קלד:

ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהן את השבת ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס.
ובגמרא (קלה.) תנו רבנן: ערלתו ודאי דוחה שבת ואין אנדרוגינוס דוחה שבת.
ומבאר הב"י - כיון דגבי יוצא דופן מספקא לן אי מילה בח' תלויה בחילול שבת או לא
ממילא מספקא לן הכי נמי באנדרוגינוס הילכך מטילין אותו לחומרא ונימול לח' ואין
מחללין עליו את השבת.

ד. דין טומטום:
רבינו ירוחם - טומטום שנקרע ביום ח' ללידתו ונמצא זכר נימול מיד דלא חשבינן ליה
ח' ימים משעת קריעה אלא משעת לידה. ומוכח מפרק הערל: דאמרינן רב כהנא בריה
דרב נחמיה אמר כגון טומטום שנקרע ונמצא זכר בני וביני.
שו"ע סעיף ג:

"אנדרוגינוס ומי שיש לו שתי ערלות ויואל דופן, נימולים לשמונה".

א. מרן פסק כדברי הרי"ף שהסכימו עמו הרבה ראשונים שנימול לשמונה, ואת דין
שלא נימול בשבת הביא לקמן ברס"ו⁶² וכן את דבריו בב"י בענין אנדרוגינוס ומי
שיש לו שתי ערלות⁶³.
ב. טומטום שנקרע ונמצא זכר חשבינן מיום הלידה⁶⁴. ועוד טומטום אין חיוב לקרוע
ולמולו⁶⁵.

הטור וב"י סע' ד:

א. נולד בין השמשות - מונין מן הלילה ונימול לתשעה שהוא ספק שמונה:
שבת קלז.

משנה "נולד לבין השמשות - נימול לתשעה"
תוספתא מגילה [פ"א ה"ד]:

"ספק מילה מאחרין ולא מקדימין"

וביאר הב"י - לפי שבתוך ח' אינו מצוה לאחר ח' מצוה.

ב. נולד בין השמשות אך הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבעוד יום או ששמעו אותו בוכה
אפי' לא נולד עד אחר שתחשך מונין לו ח' ימים מיום שיצא ראשו או ששמעו אותו
בוכה:
נדה מב:

"ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה: מהו לממהל בשבתא? אמר ליה: שפיר
דמי. בתר דנפק, אמר רבא: ס"ד דההוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא?
אזל בתריה, אמר ליה: אימא לי איזי, גופא דעובדא היכי הוה? אמר ליה:
שמעית ולד דצויין אפניא דמעלי שבתא, ולא אתיליד עד שבתא [כלומר שמעתי
לולד שהיה צועק בין השמשות ולא נולד עד שבת]. אמר ליה: האי - הוציא ראשו חוץ

⁶² הערת הב"ח.

⁶³ ש"ך הביא את ביאור רש"י מה זה שני ערלות.

⁶⁴ רע"א הביא את דברי רבינו ירוחם המובא בבית יוסף.

⁶⁵ לשון מהריק"ש.

מאור המילה

לפרוזדור הוא [כלומר שאילו לא כן לא היה צועק דכל זמן שהוא במעי אמו פיו סתום]⁶⁶, והוי מילה שלא בזמנה, וכל מילה שלא בזמנה - אין מחללין עליה את השבת" וגמרא זו הביא הרי"ף והרא"ש להלכה. וביאר הב"י - מאחר דאמר רבא הוי מילה שלא בזמנה משמע בהדיא דמונין לו ח' מיום שהוציא ראשו או ששמעוהו בוכה.

ג. הוציא ראשו חוץ לפרוזדור:

- רבינו ירוחם - הוציא ראשו לפרוזדור בית הרחם ולא נולד אלא לח' ימים מלין אותו מיד כי חשבינן ליה כנולד מיום שהוציא ראשו, כך מוכח בפרק הערל.
- אור זרוע בשם הראבי"ה - ה"מ בסתם, אך תינוק שצווח בבטן אשה והאם אומרת שבאותה השעה היה מונח בבטנה כשאר ימים ולא היתה מקשה לילד אח"כ כמו יום שלם - מונין לו משעת לידה אף על גב דסתם ולדות אינם צווחין עד שמוציאין ראשיהם מפרוזדור ואז הוי כילוד מ"מ כאן שהאם אומרת שהתינוק היה מונח כבראשונה נאמנת דאי היה ראשו חוץ לפרוזדור היתה מקשה לילד מיד⁶⁷.

שו"ע סעיף ד:

"נולד בין השמשות, מונים לו מהלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם הוליא ראשו חוץ לפרוזדור מצעור יום, או ששמעו אותו בוכה⁶⁸, אפילו נולד אחר כמה ימים, מונה לו ח' ימים מיום שילא ראשו או מיום ששמעו אותו בוכה. הגה: וי"א דוקא בסתם, אבל אם אמו אומרת דהתינוק היה מונח בצטנה כמו בשאר פעמים, ולא היה לה חזלי לידה כלל, אף על פי ששמעו בוכה מונין לו מיום הלילה, דאע"ג ללא שכיח שיצכה בלא הולאת הראש חוץ לפרוזדור, מ"מ האם נאמנת לומר שהיה מונח כמו בשאר פעמים ובכה, (בא"ז) צ"ס תשובת רבי יואל הלוי והוא צמהרי"ז סי' כ"ה).

א. מרן הביא את דבריו בב"י בדין נולד בין השמשות וכן פסק כרבינו ירוחם בהוציא ראשו חוץ לפרוזדור, והרמ"א - פסק כאור זרוע בשם הראבי"ה.

ב. תינוק הנימול לשמונה, ואירע אונס שלא הספיקו למולו ביום השמיני עד ששקעה השמש, וכגון שהמוהל נתעכב מלהגיע מסיבת אונס, עד ששקעה החמה, והצבור המתין לו באולם, והכל היה מוכן למילה, שורו טבוח ויינו מזוג, ואם לא ימולו את התינוק יהיה הפסד גדול לאבי הבן וגם כבוד הבריות, יש לסמוך להקל למולו מיד, בזמן בין השמשות, ולא לדחות המילה למחרת, ולבטל מצות עשה של "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". ורשאים גם כן לברך כל ברכות המילה. ואמנם אם עבר זמן "בין השמשות" והגיע "צאת הכוכבים", אין למולו, כי מילה בלילה פסולה, אלא יש לדחות המילה למחרת ביום. [ואין למול גם בזמן בין השמשות של רבינו תם]⁶⁹.

⁶⁶ דרכ"מ "כתב רבינו ירוחם בספרו תולדות אדם וחווה נתיב א' חלק ב' (יד ע"ב) והוא הדין עשה שום מעשה בפיו דלעולם כשהוא במעי אמו פיו סתום".

⁶⁷ הובא בדרכ"מ.

⁶⁸ וכן עושה שום מעשה בפיו דלעולם כ"ז שהוא במעי אמו פיו סתום-רע"א ע"פ הדרכ"מ.

⁶⁹ משום ספק ספיקא, שמא הלכה כרבינו תם שעדיין יום גמור הוא (עד כשיעור מהלך שלשה מיל ורביע), ואת"ל שהלכה כהגאונים, שמא הלכה כר' יוסי (בשבת לה א) דס"ל דבין השמשות של ר' יהודה (הוא בין השמשות שלנו) יום הוא, ועוד שמא בכלל הדין של בין השמשות יום הוא. ילקו"י שובע שמחות ב' עמוד לב. יביע אומר ח"ו חיו"ד סי' כג, וח"ו חיו"ד סי' כד אות ו'. ושם הביא שיש מי שכתב לפקפק על זה דחשיב ספק ספיקא משם אחד, אך כבר דחה זאת בח"ו הנז', והוסיף נופך בח"ז, שכל ענין ס"ס משם אחד שמחמירים בו, אינו אלא מדרבנן, כמבואר בהרבה אחרונים, וא"כ אין להחמיר בזה במקום מצות עשה של תורה וכו'. ע"ש.

מאור המילה

ג. ראשו הכוונה לרוב פדחתו⁷⁰. ואם לא הוציא ראשו תחילה אלא הרגלים אינו חשוב ילוד עד שיצא רוב הוולד⁷¹, דהיינו עד שיצא הטבור.

ד. חוץ לפרוזדור נחלקו מה נקרא פרוזדור לענין זה: יש שאמרו – שמצוואר הרחם עד סוף שפתות הערוה הכל נכלל בכלל פרוזדור, ולא נקרא יצא חוץ לפרוזדור עד שיצא לאוויר העולם. ויש שאמרו – שיש גבול שעד אותו מקום נקרא פרוזדור ומשם ואילך אע"פ שעדין לא יצא לאוויר העולם נקרא חוץ לפרוזדור⁷².

ה. אם היתה ישנה ושמעו קול הולד בוכה לא אמרינן דחשוב כילוד לקולא ואם אירע יום הח' בשבת אין מוהלין אותו, דאמרינן אילו הוציא ראשו אגב צערה היתה מתערה ומסתמא לא הוציא ראשו ואף דרוב ולדות אין בוכים קודם הוצאת הראש מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ואף בחול יש לומר ג"כ דאין למולו עד שמיני ללידתו ממש⁷³.

הטור וב"י סע' ה:

המרדכי - בן הנוולד סמוך לחשכה והיה נראה יום אך היו נראים ברקיע כוכבים קטנים מאוד - יש לסמוך על הכוכבים לספק לכל הפחות ולמול למחרת כיון שלא היה למחרת לא שבת ולא יום טוב ואף על פי שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום פעמים שאין מתחיל להחשיך כ"כ אף על פי שלילה הוא כבר.

שו"ע סעיף ה:

"אם נולד כשהיו נראים ברקיע כוכבים קטנים מאוד, יס לסמוך על הכוכבים לספק למול למחרת, כיון שלא היה ליל שבת ולא יום טוב, ואף על פי שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום".

א. מרן הביא את דברי המרדכי.
ב. מה שכתוב כוכבים קטנים זה דוקא משום שהם קטנים מאד אין לסמוך עליהם למול בשבת אבל בכוכבים בינונים בסעיף שאח"ז יש לסמוך עליהם למול אפי' בשבת⁷⁴.

הטור וב"י סע' ו:
הגהות מימון בשם סמ"ג - שאם לאתרו כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינוניים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפילו הוא למחר שבת אבל אם שהו הכוכבים לצאת אח"כ אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעניניהם רואות ויהא נימול לשמנה ואפילו אם יארע בשבת.

שו"ע סעיף ו:

"אם לאתרו כשהוליד הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינוניים, יס לסמוך עליהם שהוא לילה, אפילו הוא למחר שבת. אבל אם שהו אחר כך, אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש, אין להם אלא מה שעניניהם רואות ויהא נימול לשמונה, אפילו אם יארע בשבת".

הטור וב"י סע' ז:

⁷⁰ טור וב"י יו"ד קצד ס"י וש"ך שם. וכן האריך להוכיח ידי"ן הרב שלמה בן רחמים בספרו 'נפש כל חי'.

⁷¹ טור שם.

⁷² למען בריתו.

⁷³ פת"ש.

⁷⁴ ש"ך. ויש שחלקו עליו עיין פת"ש.

מאור המילה

- א. הגהות מימון - אין תלוי בתפלה כלל אם קבלו שבת מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר אלא רק ביציאת הכוכבים.
- ב. תרומת הדשן - בפורים מלין לאחר קריאת המגילה וסיום התפלה כבשאר הימים⁷⁵. בראש השנה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר.
- שו"ע סעיף ז:
"אין דבר זה תלוי בתפלה, אם התפללו מבעוד יום, לא להקל ולא להחמיר".

⁷⁵ והרמ"א באו"ח סימן תרצ"ג פסק שמלים קודם קריאת המגילה.

מאור המילה

סימן רסג

הטור וב"י סע' א:

א. שבת קלד.

"ואמר אביי, אמרה לי אם: האי ינוקא דסומק - דאכתי לא איבלע ביה דמא, ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה. דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה - ליתרחו עד דנפל ביה דמיה, ולימהלוה. דתניא, אמר רבי נתן: פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא אדום, אמרתי לה: המתניני לו עד שיבלע בו דמו. המתינה לו עד שנבלע בו דמו, ומלה אותו וחיה. והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי. שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא...ראיתיו שהוא ירוק...והמתנינה לו, ומלה אותו וחיה..."

וע"פ גמ' זו פסק הרמב"ם - קטן שנמצא בח' שלו ירוק ביותר אין מלין אותו וכו' וכן אם היה אדום ביותר כמי שצבעו אותו אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים.

ב. עוד כתב הטור בשם הרמב"ם - שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי דסכנת נפשות דוחה הכל שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל.

שו"ע סעיף א:

"קטן שהוא ירוק, סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים. וכן אם נמלא אדום⁷⁶, סימן שלא נבלע דמו בצביו, אלא בין עור לבשר, ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו. וכריך ליזהר מאד באלו הדברים⁷⁷, שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי, דסכנת נפשות דוחה את הכל, שאפשר לו למול לאחר זמן וא"ל להחזיר נפש אחת מישראל לעולם".

א. תינוק שלא קשרו את הטבור כראוי ויצא ממנו דם הרבה נראה דאין למולו עד שיתחזק ויבוא לו דם אחר⁷⁸.

ב. נחלקו הפוסקים האם ירוק אפי' לא ביותר⁷⁹ וי"א⁸⁰ ירוק ואדום היינו ביותר.

ג. כל מין ירוק בכלל כזהב או ככרתי או כעין הכחול⁸¹.

ד. אפילו ירוק רק בפניו ולא ברוב גופו יש להחמיר ולא למול דספק פיקוח נפש. ומ"מ אם יש צד לתלות שמראה זו צבע משפחתו הוא, והמראה רק על פניו ניתן להקל למול מיד, אם הוא לא חולה⁸².

⁷⁶ ר"ל שנראה כאילו הוא צבוע, אבל מה שהרבה תינוקות אדומים איזה ימים אחר הלידה אינו בכלל אדום [זוכר הברית י, כט].

⁷⁷ כתב החת"ס ביו"ד סימן רמח שאין למול שום תינוק אם לא יבקרו תחילה ויעיין בו היטב. והביא בדרכ"מ שנכון שהמוהל יבקר התינוק ביום ולא בלילה לאור הנר, דלאור הנר א"א לעמוד על המראה.

⁷⁸ חמודי דניאל.

⁷⁹ כך משמע מסתימת הטור ושו"ע ומדברי הפוסקים שלא כתבו ביותר.

⁸⁰ רמב"ם פ"א, וכן העתיקו חכמת אדם כלל קמט ס"ד. ובשו"ת בית דינא [סימן ז] תמה על החכמת אדם שהיקל בדבר סכנה נגד טור ושו"ע וכל הפוסקים שסתמו דינם ולא כתבו כלשון הרמב"ם.

⁸¹ לבושי שרד בשם מהרי"ע.

מאור המילה

ה. תינוק שא"א לחתוך ולכרות ערלתו מחמת הסכנה שאין הדם נקרש ובמילה רגילה יש סכנה גדולה לחייו, מותר למולו ע"י קרני לייזר שמסיר הערלה עם הפריעה באופן שאינו יוצא דם⁸³.

ו. כהן שמל את התינוק, ומת התינוק. יכול לישא את כפיו⁸⁴.

הטור וב"י סע' ב-ג:

א. יבמות סד:

"מלה הראשון ומת, שני ומת, שלישי לא תמול דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי תמול"

ועוד נחלקו שם רבי ורשב"ג בשאר דברים אי בתרי הויא חזקה או בתלתא, ולמסקנה נישואין ומלקיות כרבי. וסתות ושור המועד כרשב"ג.

הרי"ף הרא"ש והרמב"ם – מסתבר שמילה כנישואין שבתרי זימני הויא חזקה דספק נפשות היא וספק נפשות להקל. וביאר הב"י לגבי המילה - משמע אפילו בדלית ביה שום חולי עסקינן ומשום דאיכא משפחה דרפי דמא נדאי אית ביה שום חולי מאי איריא ג' אפילו הוא ראשון נמי].

ב. הטור - אשה שמלה את בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה כחו ומלה גם השני ומת מחמת מילה - הרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה לא שנא היו מבעל אחד או משנים ולא תמול הג' אלא תמתין לו עד שיגדל ויתחזק כחו.

○ ה"ר מנוח - הוא הדין אם איש מל בנו ראשון ושני לא ימול שלישי בין שהיו לו מאשה אחת בין משתי נשים.

○ דרכ"מ בשם האגודה - דוקא גבי אשה יש לחוש.

ג. הרא"ש - לאו דוקא באשה אחת אלא אפילו באחיות "דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מעשה בארבע אחיות שמלה ראשונה ומת שניה ומת שלישית ומת רביעית באת לפני רבן שמעון בן גמליאל ואמר לה אל תמולי". [שם]

שו"ע סעיף ב:

"אשה שמלה⁸⁵ בנה ראשון ומת מחמת מילה⁸⁶ שהכשילה כחו⁸⁷, ומלה גם השני ומת מחמת מילה, הרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה, ל"ס מבעל אחד או משנים, ולא תמול השלישי אלא תמתין⁸⁸ לו עד שיגדל ויתחזק כחו⁸⁹, והוא

⁸² בספר אות שלום, הביא בזה מחלוקת אחרונים אם אין למול את התינוק כאשר הוא ירוק רק בפניו או דאסור דוקא כשהוא ירוק עכ"פ על רוב גופו, ופסק להחמיר דדילמא הוא סימן שלא נפל בו דמו כי באפו נשמת חיים.

⁸³ שו"ת שבט הלוי ח"ט סימן ריב אות ו.

⁸⁴ למען בריתו. והטעמים: דלא דמי לכהן שהרג את הנפש דהתם מיירי במזיד, ואת"ל אף בשוגג, שאני הכא דאיכיון לשם מצווה, ועוד מי יימר דכלו לו חודשיו, ועוד שמא הרוח בלבלתו.

⁸⁵ כלומר שנתנה למול את בנה. ש"ך.

⁸⁶ כל שלא הבריא אחר המילה ומת מיקרי מחמת מילה. פת"ש.

⁸⁷ ש"ך - כלומר שנראה שהמילה הכשילה כחו ודלא כפרישה שפירש שהאשה הכחישה כחו.

⁸⁸ לגבי קריאת שם שלו כתב בברית אבות [סימן ח,ב] שיהיה בעת עלית אביו לתורה.

⁸⁹ הקשה בפתני [סי' ל"ח], מדוע השמיטו הטור וש"ע מה דאיתא פרק ר"א דמילה אמר ר"נ כו' שלישי הביאתו לפני ראיתי שהוא אדום אמרתי לה המתניני עד שיבלע בו דמו שוב פ"א כו' ג' הביאתו לפני ראיתי שהוא ירוק אמרתי לה המתניני עד שיפול בו דמו כו' ואמאי לא כתבו ג"כ הט"ו דאם בניה החזיקו למות ורואים בולד הנוול עתה שהוא אדום או ירוק מלין אותו אחר שיבלע או יפול בו דמו כמו שהורה ר"נ: ובשו"ת בית אפרים [חיי"ד סימן נ"ז] כתב דבפשיטות ניחא דבאמת לא משכחת לה השתא לדין דקיי"ל האי ינוקא דסומק או ירוק ליתרחו ליה עד שיבלע או יפול בו דמו ואפילו בפעם ראשון הדין כן ובזמן ר"נ עדיין לא נתחדשה הלכה זו שצריך להמתין עד שיבלע בו דמו.

מאור המילה

הדין אם איש אחד מל בנו ראשון ושני ומתו מחמת מילה, לא ימול השלישי, בין שהיו לו מאשה אחת בין משתים. (ויש חולקין וסבירא להו דלא שייך באיש רק באשה (חידושי אגודה פר"א דמילה), ונראה דספק נפשות להקל).

א. בענין איש אחד שמל:

- מרן – נקט כהר"ר מנוח, שהוא הדין לאיש שמל.
 - רמ"א – הביא את שיטת האגודה דלא שייך באיש רק באשה⁹⁰.
 - והרמ"א למסקנה נקט כדעת הר"ר מנוח, דספק נפשות להקל.
- ב. אם האשה עברה ומלה השלישי וחי, אפשר דנתבטל החזקה קמייתא ותמול מכאן ולהבא⁹¹.
- ג. אם במשפחה אחת שלש נשים מתו בניהן הראשונים מחמת מילה, שאר המשפחה והם – לא ימולו בניהם עד אשר יגדלו⁹².
- ד. אם מלה בנה ומת מחמת שיצא ממנו דם הרבה, ובתה ג"כ מתה מחמת שנחתכה ויצא דם הרבה, ואמרו הרופאים שהם רפויי דם, אסורה לימול אח"כ שאר בניה⁹³.
- ה. תינוק בן שלש שנים שעדיין לא נימול מחמת שמתו אחיו מחמת מילה⁹⁴:
- נודע ביהודע – אע"פ שיש סברא שלא למולו כלל, סומכים על הרי"ף והרמב"ם והטור ולכן – אם התינוק הזה רואים בו שהוא בריא וחזק כדרך שאר כל בני ג' שנים וגם מראה פניו צהובות ולא ירוקות ימולו אותו וטוב להשגיח שיהיה בזמן שהיום שהאוויר זך.
 - חת"ס – מלים אותו לכתחילה.
- ו. איש ואשה שמלו בניהן א' וב' ומתו מחמת מילה וגירש האיש את אשתו ונישאו לאחרים ונולדו להם בנים – לא ימולו אותם דכל ספק כי האי במילה וקטלנית ראוי לאסור דחמירא סכנתא מאיסורא⁹⁵.
- ז. מי שנולדו לו תאומים ומתו מחמת מילה, אסור למול הבן ג'⁹⁶. אמנם יש שכתב⁹⁷ שמותר למול השלישי דתלינן שמתו מחמת חולשתן. ובאופן כזה ודאי צריך שאלת חכם.
- ח. ואם היה לאשה ב' בנים ולא מתו מחמת מילה, ואח"כ נולדו לה ב' בנים ומתו מחמת מילה, נחלקו האחרונים אם מותר למול תינוק הבא אחריהם, ולמעשה יעשה שאלת חכם⁹⁸.

⁹⁰ והטעם, לפי שהדם בא מן האשה. ט"ז.

⁹¹ חידושי רע"א.

⁹² ברכי יוסף.

⁹³ שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סימן עד, ועיי"ש עוד דאם הבת כבר נתגדלה בעת שנחתכה י"ל דאסור למולם אף בגודלם.

⁹⁴ פת"ש.

⁹⁵ שבו"י ח"א סימן עט.

⁹⁶ שו"ת דברי יעקב [סי' פ], שו"ת בר ליואי [יו"ד, סימן לח]. שואל ומשיב [קמא ח"א סימן רלח].

⁹⁷ שו"ת כתב סופר [סימן קיז].

⁹⁸ למען בריתו.

מאור המילה

ש"ע סעיף ג:

"והוא הדין אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה⁹⁹ מלה בנה ומת מחמת מילה, שאר האחיות לא ימולו בניהן אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזק כחם".

א. אם האיש מל בנו ומת מחמת מילה וגם אחיו מל בנו ומת מחמת מילה, יש להסתפק לדעת מרן בסוף סעי' קודם¹⁰⁰.

הטור וב"י סעי' ד:

א. נולד כשהוא מהול:

שבת קלה. נחלקו האמוראים והתנאים האם נולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית. ונחלקו הראשונים כמי לפסוק:

○ תוספות, בה"ג – אין צריך להטיף דם ברית.

○ רמב"ם, ר"ף, רא"ש ור"ח – צריך להטיף דם ברית.

ב. רבינו האי – הסכימו רבנן קמאי שצריך להטיף ממנו דם ברית ומיהו צריך שההטפה תהיה בנחת וצריך לבדוק יפה יפה בידיים ובמראית עינים שאכן הוא נולד מהול. ולא בפרזלא דלא לעייק ליה.

נחלקו הפרישה וי"א מה כוונת 'ולא בפרזלא דלא לעייק ליה':

○ פרישה - קאי על הבדיקה, שבודק שהוא אכן נולד מהול, שיבדוק זאת בלי ברזל. לשיטתו – ההטפה ניתן לעשותה ע"י ברזל.

○ י"א – קאי על ההטפה, שצריכה להיות בלי ברזל אלא ע"י הציפורן או קוץ¹⁰¹.

ג. טור - ואין מברכין על המילה א"כ נראית לו ערלה כבושה. ורואין ונזהרין היאך מלין אותו וממתינין לו הרבה ואין חוששין ליום ח' שלא יביאוהו לידי סכנה.

וביאר הב"ח - היכן שאין ספק שאין שם ערלה כבושה אלא דנולד מהול ודאי פשיטא דאין לברך דכיון דמספקא לן אי צריך הטפה וכשא"צ הטפה הויה ברכה לבטלה ספק ברכות להקל. אבל היכא דנראית לו שהיא ערלה כבושה צריך לברך דהא אם היה ודאי ערלה כבושה היה דוחה שבת א"כ עכשיו דאינו ודאי אלא נראית לו וקרוב לודאי שהיא ערלה כבושה אף על גב דאינו דוחה שבת מ"מ צריך לברך על הטפת דם ברית.

ש"ע סעיף ד:

"נולד כשהוא מהול¹⁰², כריך להטיף ממנו דם ברית. ומיהו בנחת. ולריכה מילתא למזדקה יפה יפה בידיים ובמראית עינים, ולא בפרזלא¹⁰³, דלא לעייק ליה, ורואים ונזהרים היאך מלין אותו. וממתינים לו הרבה ואין חוששין ליום שמיני, שלא יביאוהו לידי סכנה".

⁹⁹ לא שנה אחיות מן האב או מן האם. פת"ש.

¹⁰⁰ גליון מהרש"א, ובברכי יוסף כתב להחמיר.

¹⁰¹ וזה כוונת הדרכ"מ וז"ל "וכן הוא במהרי"ל (הל' מילה סו ב) שעשה מעשה בנוולד מהול דלא ברכו על המילה והטיפו ממנו מעט דם בציפורן"

¹⁰² הכוונה שאין בו אפ"י ערלה כבושה, ונולד מהול כזה לא שכיח בזמננו כלל, והעידו כמה מוהלים שלא ראו כזה מימיהם, ומה שמצוי אצלנו הוי נולד חצי מהול, ובה פשוט שצריך להסיר הערלה ולא די בהטפת דם ברית, ומברכין עליו כדרך שמברכין על שאר המילות. למען בריתו.

¹⁰³ קאי על הבדיקה, כהסבר הפרישה. ש"ך וט"ז.

מאור המילה

- א. מרן פסק כרוב הראשונים שנולד כשהוא מהול צריך הטפת דם ברית.
ב. כשנולד שהוא מהול ומטיפים ממנו דם ברית, אין מברכין על המילה א"כ נראית לו ערלה כבושה¹⁰⁴.
ג. כשנולד שהוא מהול, אין לאביו לברך לא ברכת להכניסו ולא ברכת שהחיינו ויש שכתב שכן יברך שהחיינו¹⁰⁵. כמו כן אם הוא ספק אם מכוסה רוב העטרה נמי אין מברכין¹⁰⁶.
ד. וההטפה זו די בהטפה אחת ואין צריך יותר¹⁰⁷. וי"א¹⁰⁸ דאין צריך הוצאת דם בפועל אלא כל שנצרר הדם כל שהוא כדרך שרט דק בעור סגי.
ה. בנולד מהול א"צ מציצה¹⁰⁹, אמנם יש מי שהצריך למצוץ¹¹⁰.

הטור וב"י סע' ה':

- א. הטעמים למה שנוהגים שתינוק שמת ולא נימול שמוהלים אותו בבית הקברות:
○ הכלבו - נהגו למול בן שמת קודם שיגיע להיות בן ח' בצור ובקנה בבית הקברות להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה היא לו.
○ הגהות מימון - משום תקנת הפושעים, דאמרינן בבראשית רבה שד' מעביר הערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו ונותנה על פושעי ישראל, כדי שאברהם אבינו לא יבחין שהם יהודים ולא יצליח לעצור אותם מלהיכנס לגיהנום.

ב. הטעם למה קוראים שם לנפלים:

- רב נחשון גאון - רגילין דמהלין על קבריה ולא מברכין על המילה ומסקין ליה שמא דכד מרחמין ליה מן שמיא והוי תחיית המתים הויה ידיעה לתינוק ומבחיין ליה לאבוה¹¹¹.
ג. אין מסירין ערלת נפל ביום טוב אפילו הוא שני של גליות דנפל אין מצוה לקברו ואסור לטלטלו [והוסיף על זה בדרכ"מ: שאע"ג שיו"ט שני לגבי מת כחול שויה רבנן ה"מ בבן קיימא אבל נפל אין מצוה לקברו ואסור לטלטלו ומה שנהגו להסיר ערלת הנפלים בחול אין חובה אלא מפני המדרש].
ד. דרכ"מ בשם רבינו ירוחם - כתבו הגאונים דאסור למול גוי שלא לשם גירות¹¹².

שו"ע סעיף ה':

"תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה¹¹³, מלין אותו על קברו לצור או בקנה¹¹⁴ ואין מברכין על המילה. אבל משמיים לו פס¹¹⁵, לזכר פירחמוהו מן

¹⁰⁴ ש"ך בשם הטור.

¹⁰⁵ לגבי שהחיינו כתב הילקו"י בשו"ע שמחות [ח"ב עמוד קכו] "יש אומרים שאבי הבן יכול לברך שהחיינו. ויש חולקים. והנכון הוא שילבש חולצה או בגד אחר חדש, ויברך שהחיינו על הבגד ויפטור את המצוה".

¹⁰⁶ ברכי יוסף.

¹⁰⁷ אות שלום סק"ה.

¹⁰⁸ חזון איש.

¹⁰⁹ מסתימת מרן משמע כך, וכן משמע בסתמא מלשון המהרי"ל שהובא בדרכ"מ.

¹¹⁰ שו"ת מהרי"א [סימן רנח].

¹¹¹ וכעין זה כתב רבינו הגרשוני - 'מוהלים אותו על קברו ומשימים לו שם לזכר פירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ויהיה בו דעה ויכיר את אביו ויש להעיר, שמדבריו נראה שיש שני עניינים, האחד שגם ירחמו אותו מן שמיא, וגם יכיר את אביו. אך מרב נחשון גאון זה נראה שהוא ענין אחד, שכשירחמו אותו מן שמיא אז ע"י השם יהיה בו דעה להכיר את אביו.

¹¹² ויתבאר הטעם לקמן.

¹¹³ וה"ה הגיע לבן ח' אלא שלא נימול בחיים מחמת איזה סיבה. ש"ך.

מאור המילה

השמים ויחיה בתחיית המתים. הגה: ואין עושין כן אפילו זי"ט פני של גלויות, לאסור לקבור זיום טוב הנפלים¹¹⁶, לאפילו לטלטלו אסור. (הגהות מרדכי פר"א דמילה והג"א פ"א). ואסור למול עובד כוכבים שלא לשם גרות, אפילו בחול. (ז"י זקס רבינו ירוחם ס"ס רס"ו).

א. מרן נקט כלשון רב נחשון גאון.

ב. רמ"א נקט את דבריו בדרכ"מ המובא לעיל.

ג. מה הטעם שאסור למול גוי שלא לשם גירות, והנפק"מ:

○ ט"ז - כיון שאמרינן שאברהם אבינו עומד ומבחיץ מי הוא שנימול שאינו מניחו לגיהנם וזה שמל את העובד כוכבים מבטל סימן המילה בישראל.

○ עט"ז - כיון שאין כוונתו להתגייר למה נסיר חרפתו ממנו ולהחתימו בחותם ברית קודש.

○ ש"ך - משום רפואה שאסור לרפאות גוי בחינם¹¹⁷.

○ מעיל צדקה - דלא יהא כי אם טלית מצוייצת שאין מוכרין לעובד כוכבים דחיישינן שיתלווה עם ישראל בדרך ואף שאין המילה נראית בכל פעם כמו טלית מ"מ חששא מיהא איכא כמו שהראה יוסף מילתו לאחיו.

הנפק"מ – למול בשכר: לט"ז ולעט"ז ולמעיל צדקה – אסור. לש"ך – מותר שכל האיסור לרפאות גוי זה רק בחינם¹¹⁸.

וכן מותר למול נכרי כדי להתלמד ולהתחכם עליו במעשה המילה, דהטעם דלהתלמד לא גרע מבשכר [למען בריתו].

ד. אם שכחו וקברו אותו בלי למול פותחין קברו כדי למולו¹¹⁹.

ה. אם עברו כמה ימים אחר מותו יש שכתבו שאין לפתוח את הקבר שלא לראות בנוולו¹²⁰. אך יש שכתבו שאף אחר זמן אחר מותו פותחין¹²¹.

ו. אם אירע שלא קברו את הנפל עד שמתה גם היולדת וקברו את הנפל עמה על יד ימינה ושכחו למול את הנפל אין פותחין את הקבר אבל קורין לו שם¹²².

ז. אם אפשר יש למול את התינוק שמת ביום, ואין עושין פריעה, ומותר למולו ע"י נשים ונחלקו לגבי למולו ע"י נכרים¹²³.

¹¹⁴ לאו דווקא אלא ה"ה בסכין או בכל דבר הכורת [שולחן גבוה]. והמנהג בזכוכית [זוכר ברית].

¹¹⁵ יש נוהגין ליתן לו שם שאינו מצוי כגון מתושלח או תנחום, ויש שנותנים שם רגיל. [למען בריתו].

¹¹⁶ וזה דווקא בידוע שלא כלו לו חודשיו או שלא נגמר שערו וצפורניו, אבל בלא"ה קוברין אותו ביו"ט. הגהת הט"ז.

¹¹⁷ הש"ך דוחה את הסבר העט"ז שכן בש"ס מוכח שהסיבה זה מצד רפואה ולא מצד חותם ברית קודש כדאיתא בע"ז (דף כ"ו ע"ב) ת"ר ישראל מל העובד כוכבים לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא. ופירש"י תולעת שיש לו בערלתו דלא, דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורדין. וכ"כ התוס' שם דטעמא הוא דאסור לרפאותו בחנם אבל בשכר שרי. הרי שלא אסור אלא משום רפואה הא לאו הכי ליכא איסורא משום מילה ושרי אפי' שלא לשם גירות כגון בשכר וכה"ג, וכ"כ מרן ורמ"א והעט"ז עצמן לקמן. וכן משמע בר' ירוחם שלא כתב דין זה בנתיב א' גבי דיני מילה רק בנתיב י"ז כתבו גבי דיני דהעובד כוכבים לא מעלין ולא מורדין ושאסור לרפאותו. אמנם המעיל צדקה [הובא בפת"ש יג] תירץ דברי העט"ז דודאי כוונת הגמ' דאם רואין שכונתו לרפואה שרי בשכר ואין בו משום חתימת ברית כלל, אבל בלא"ה אסור אפילו בשכר משום שלא לחתום כו' כדברי העט"ז.

¹¹⁸ אמנם כתב המעיל צדקה שלכ"ע אם ברור שכוונת הגוי לרפואה או יהיה מותר למול בשכר.

¹¹⁹ חידושי רע"א.

¹²⁰ נו"ב תניינא חי"ד סימן קס"ד.

¹²¹ כנסת יחזקאל שאלה מד.

¹²² שו"ת מאיר נתיבים סימן ס"ז.

מאור המילה

ח. אם נולד מהול א"צ לעשות לו איזה חיתוך במקום הטפת דם הברית, אלא רק יתן לו שם בלבד¹²⁴.

ט. בענין למול לערבים:

נחלקו הרמב"ם ורש"י האם בני קטורה לדורותם חייבים במילה. שלרמב"ם - חייבים אך לרש"י - דוקא אותן ששה עצמן שנולדו לאברהם ולא זרעם.

○ שאגת אריה¹²⁵ - העיקר כרש"י ואין היתר למולן. שקשה על הרמב"ם דאפילו לפי דעתו דב"ק וזרעם נצטוו על המילה מ"מ לאחר שבלבל סנחריב את כל האומות הכל פטורים מן המילה, דאזלינן בתר הרוב.

○ נו"ב תניינא¹²⁶ - תירץ קושיית הש"א על הרמב"ם משום דהא דאזלינן בתר רובא היינו דוקא בישראל אבל לגבי בני נוח לא אזלינן אחר רובא, ולכן לרמב"ם צריכים עדין בני קטורה [למרות שסנחריב בלבד האומות] למול¹²⁸¹²⁷.

¹²³ למען בריתו.

¹²⁴ שו"ת ויצבור יוסף סימן כו.

¹²⁵ סימן מט.

¹²⁶ אה"ע סימן מ"ב בתשובה מבן המחבר.

¹²⁷ ועיין במנ"ח שהקשה, שא"כ לפי הרמב"ם דלא אזלינן בתר רובא בגויים, אזי שכל הגויים יהיו חייבים למול שמא הם מבני קטורה. ובאמת בצ"ח בסנהדרין [נט:]: כתב שלדעת הרמב"ם אין הכי נמי שכל בני נוח חייבים למול.

¹²⁸ ולמסקנה לגבי מילת גויים פסק הילקו"י שובע שמחות "מעיקר הדין מותר למול גויים, בין ערבים בין נוצרים, במילה ופריעה כדת, כהלכות גוברין יהודאין, ואפילו בחנם מותר, ולא אסרו חז"ל למול את הגויים אלא לצורך רפואה, וגם בזה מותר בשכר, או משום איבה. והמחמיר כדי לחוש לדעת האוסרים, תבוא עליו ברכת טוב".

מאור המילה

סימן רסד

הטור וב"י סע' א:

א. מי כשר למול:

עבודה זרה כז.:

"מנין למילה בגוי שהיא פסולה? דארו בר פפא משמיה דרב – ואתה את בריתי תשמור. רבי יוחנן – 'המול ימול' המל ימול. מאי בינייהו? אשה, למאן דאמר ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא, ולמאן דאמר המל ימול איכא דאיתתא כמאן דמהילא דמיא"
נחלקו הראשונים כמי לפסוק:

○ רי"ף, רא"ש, טור והרמב"ם – אשה יכולה למול.

○ הגהות מרדכי, סמ"ק [הובא בדרכ"מ¹²⁹] – אשה לא יכולה למול.

עבד ידוע דדינו כאשה. וקטן עדיף מעבד ואשה שהרי עתיד לבוא לכלל מצוה. עוד בגמ' לכו"ע – ישראל ערל כשר למול. וביארו¹³⁰, דווקא שמתו אחיו מחמת מילה אבל אם מתכוון להפר ברית לא¹³¹. כמו כן גוי ואפילו ערבי מהול הסקנו בגמ' שלא יכולים למול.

וכתבו הראשונים – שבכל המקרים דלעיל אם יש ישראל גדול שיודע למול קודם לכולם ואם אין גדול ימול אחד מאלו¹³².

האור זרוע - צריך לחפש אחר יהודי טוב להיות סנדק כדי שיבוא אליהו וישב אצלו. וצריך לחפש גם אחר המוהל שיהא יהודי טוב.

ב. מה הדין בדיעבד אם נכרי מל:

○ הטור – נחלקו בזה הרמב"ם והסמ"ג: לרמב"ם - אם מל א"צ לחזור ולמול פעם שנייה¹³³. ולסמ"ג - צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית.

○ ב"י – ניתן לבאר שגם לרמב"ם אמנם א"צ לחזור ולמול, אך צריך לחזור ולהטיף דם ברית, דלא עדיף מקטן שנולד כשהוא מהול שצריך להטיף דם ברית.

ג. הרשב"א - קטן שהצריכוהו רופאים בקיאים למולו תוך ח' מפני הסכנה ויש שם מוהל ישראל ומוהל גוי, כל שמלו אותו קודם ח' אין זו מילה אלא חתיכת בשר בעלמא ואין הבדל בזה בין גוי לישראל. ואם לא גמרו את המילה כגון שנשארו עדיין ציצין המעכבין או שלא פרעו יחזרו לאחר שיתרפא ויטלו ציצין ויפרעו על ידי מוהל ישראל.

ד. בדין הבטחה למוהל וסנדק, האם ניתן לחזור מהבטחה זו:

○ המהר"ם המובא במרדכי בגיטין וכן בשו"ת המהר"ם – אין בית דין יכולים לעכבו מלחזור בו אבל אם חוזר בו עובר משום 'שארית ישראל לא יעשו

¹²⁹ הב"י הסביר את הסמ"ק שדיבר רק לכתחילה ולא בדיעבד.

¹³⁰ בעל העיטור ורבינו מנוח.

¹³¹ ובאור זרוע הסתפק אי משומד שהוא מהול יכול למול או אם דינו כגוי, שמצד אחד הוא בכלל המ"ד 'המל ימול' [שכך ההלכה] ומאידך שמא הוא לא מל לשמה.

¹³² באור זרוע (ה' מילה ס"י קז) כתב אם האב מוהל אסור ליתן למוהל אחר. והקשה הדרכ"מ, מאי שנא ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו? ועיין לעיל בסימן רס וכן לקמן בסעי' א, מה שהארכנו בזה.

¹³³ ובטעם כתב ה"ר מנוח - משום דלא מצינו בתורה מילה לשמה. ועיין שאגת אריה [סימן נד] שמביא טעם בגלל מעוות לא יוכל לתקון, ואף הטפה לא תועיל.

מאור המילה

עולה ולא ידברו כזב' ומותר לקרותו רשע. והטעם שאסור לחזור בו – דלא גרע ממכירי כהונה ולויה דפרק כל הגט (ל.) חשיב להו כאילו אתא לידייהו ואמרינן בהזהב (מט.) ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, ואפילו רבי יוחנן מודה בה כיון דמתנה מועטת היא דאין לישראל בו אלא טובת הנאה סמכה דעתיה דלוי ולא יכול לחזור בו הכי נמי אין לו במילת בנו אלא טובת הנאה ולא יכול לחזור בו מהבטחתו להם ולתת לאחר¹³⁴.

○ הגהות מרדכי בשבת – אינו יכול לחזור בו כלל וב"ד כופין אותו על זה, והוי כקנין שאף שעדיין לא בא לעולם הואיל ומנהג בני אדם שנודדים בניהם זה לזה ומקיימים גם כאן צריך לקיים. וראיה מדאמרינן בבבא מציעא (עד.) האי סיטומתא קניא [ומיהו רבינו יחיאל אומר דאם הוא מתנה בעודה מעוברת אינו כלום דהוי דבר שלא בא לעולם דלא דמי לסיטומתא דהתם בא לעולם ומועיל בה קנין הילכך מועיל המנהג להחשיבו כקנין גמור אבל דבר שלא יועיל [קנין] כמו בדבר שלא בא לעולם לא מצינו שיועיל בו המנהג להחשיבו כקנין גמור¹³⁵].

○ הרא"ש - בלא תקיעת כף או בקבלת חרם אין כופין אותו לקיים. ואפילו כבר נולד הבן והקנה לו בקנין שיהיה בעל ברית יכול לחזור בו דקנין דברים בעלמא הוא¹³⁶.

ה. רבינו טוביה - אין כח לאשה ליתן לאחר למול מאחר שלא שייכא במצות מילה.

ש"ע סעיף א:

"הכל כשרים למול אפילו עבד אשה וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה¹³⁷. ואם יש ישראל גדול שיודע למול, הוא קודם לכולם. (וי"א דאשה לא תמול (סמ"ק והגהות מרדכי), וכן נוהגין להדר אחר איש). אבל עובד כוכבים¹³⁸, אפילו הוא מהול, לא ימול כלל. ואם מל אין צריך לחזור ולמול פעם שנית. הגה: וי"א דחייבים לחזור ולהטויף ממנו דם צרית. (טור צ"ס סמ"ג). וכן עיקר. מומר לכל התורה כולה, או שהוא מומר לערלות, דינו כעובד כוכבים¹³⁹ (כ"מ צ"ס פ"ב דע"א וצטור וצ"י צ"ס הר"מנוח וצ"ה וד"מ צ"א"ז מסתפק). תינוק שהולכנו למולו תוך ח', מפני הסכנה, אין חילוק בין ישראל לעובד כוכבים, דכל תוך ח' לא מיקרי מילה. מיהו אם נשאר לו לינון המעכזין המילה, או שמל ולא

¹³⁴ דייק המהר"ק מתשובת מהר"ם זו, שהוא הדין גם אם לא הבטיח בהדיא למוהל כאשר המוהל רגיל למול בניו.

¹³⁵ בתשובות הרדב"ז החדשות סימן רע"א פסק כדעת הר"ר יחיאל.

¹³⁶ לדעת הדרכ"מ – אין כאן מחלוקת בין דעת הרא"ש למרדכי בגיטין, שגם הרא"ש מודה שאסור לו לחזור ואם חוזר עובר משום שארית ישראל, אך ב"ד לא יכולים לכופו. אך לדעת הב"י – משמע שהרא"ש חולק, וסובר שמותר לחזור בו אם אין תקיעת כף או חרם. אמנם כתב היד אברהם שהדרכ"מ לא ראה תשובות הנוספות של הרא"ש ששם כתב בהדיא דמותר לחזור בו, ואם היה רואה היה חוזר בו.

¹³⁷ הט"ז – מדובר שהוא ערל קטן שא"א לו להיות נימול כעת אבל אם אפשר לו להיות נימול עכשיו אף על פי שבקטנותו לא היה אפשר ודאי אין לו למול אחרים. והקשה עליו בנהק"כ שבחינם דחק לפרש כך, שהרי גם אם הוא גדול עכשיו, הוא יכול למול, שמה שלא מל זה מחמת שמפחד שימות כמו שמתו אחיו מחמת מילה.

¹³⁸ לדעת שער המלך - הרמב"ם [פ"י מהלכות מלכים דין ז'] דבני קטורה אף בזה"ז חייבין במילה כשרים הם למול דהא המול ימול כתיב מאן דמל ימול והא מל וגם הוא בכלל את בריתי תשמור. אך שאגת אריה (סי' מ"ט) כתב להיפך דאף לדעת הרמב"ם אינם בכלל המל ימול ולא בכלל בריתי תשמור.

¹³⁹ כלומר לענין מילה דינו כעובד כוכבים אבל לשאר דברים מומר לערלות לא הוי כעובד כוכבים דמומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה. ש"ך.

מאור המילה

פרע, יגמור הישראל המילה לח' או לאחר פיתרפא¹⁴⁰ ¹⁴¹(רסב"א). ויש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב ולדיק (א"ז). ואם נתנו לאחד, אסור לחזור בו. מיהו אם חזר בו, הוי חזרה (מרדכי ס"פ כל הגט). ואין מועיל בזה קבול קנין¹⁴². (הגהות מרדכי דקצת ותשובת הרא"ש כ"ב). אבל אם נשבע לו, כופין אותו שיקיים (סם בהרא"ש). ואם נתנו לאחד ולא היה בעיר, ואב היה סבור שלא יהיה סם בזמן המילה ושלא אחר אחר ובתוך כך בא הראשון, ימהלנו הראשון, דודאי לא חזר מן הראשון (ב"י דקס"א תשו' ר"מ ומהרי"ק שורש ע"ו). אשה אינה יכולה ליתן לאחר למול, דהרי אינה שייכה במצות למול את בנה (סם בתשובה דקס"א ר"ט).

א. האם אשה יכולה למול:

○ מרן – יכולה למול כרוב הראשונים¹⁴³.

○ רמ"א – הביא את הסמ"ק שלא יכולה למול.

ב. גוי לא ימול ואם מל מה הדין:

○ מרן – אי"צ למול פעם שניה.

○ רמ"א – יש לחזור ולהטיף דם ברית¹⁴⁴.

השאגת אריה – פסק שא"צ לחזור ולהטיף דם ברית¹⁴⁵.

ג. ערל שלא מתו אחיו מחמת מילה אלא מתכוין להפר ברית לא כשר למול¹⁴⁶.

ד. נחלקו האחרונים במומר לערלות שאינו להכעיס האם כשר למול¹⁴⁷.

ה. הדין שקטן כשר למול, זה רק דווקא שיודע לאמן את ידיו דלא גרע משחיטה¹⁴⁸.

ו. לגבי הבטחה למוהל – נקט הרמ"א כדעת המרדכי בגיטין שאסור לחזור בו, אך אם חזר בו הוי חזרה, וכשיטת הרא"ש [דלדעתו לא חולקים¹⁴⁹] שאין מועיל בזה אף קיבול קנין, אך אם נשבע כופין אותו שיקיים.

ז. אם הבטיח למוהל אחד ואח"כ נזדמן לו מוהל שהוא אוהבו או צדיק ואנן סהדי דאלו היה שם בשעה שנתן להראשון למול היה נותן לזה - אין כאן משום דבר כזב ומותר

¹⁴⁰ מקור הרמ"א הוא הרשב"א ונחלקו הט"ז והש"ך בחידוש הרשב"א: לש"ך – הרשב"א דיבר על מקרה שנשאר ציצין המעכבין וחידושו מהדיוק שאם לא נשאר ציצין המעכבין שצריך להטיף דם ברית, דמילה תוך ח' אף שהיה ע"י ישראל אינה כלום. אבל אין רוצה לומר דאם לא נשאר ציצין כו' דאין צריך אפילו להטיף דהא תוך ח' לא מיקרי מילה. אמנם לט"ז – החידוש ברשב"א מהדיוק שאם לא נשאר ציצין אין צורך לישראל לעשות שום דבר אחר כד ביום ח' ואפילו הטפת דם לא צריך. והיינו כדעה שפסק מרן באם מל העובד כוכבים לישראל אין צריך לחזור ולמול פעם שנית והיינו שאפילו להטיף א"צ. ואם כן כיון שפסק רמ"א כ"י"א דחייבים לחזור ולהטיף כו' גם כאן צריך להטיף דם ברית ביום הח' אפילו בלא נשאר ציצין ולא היה לו לרמ"א לכתוב האי מילתא דאם נשאר ציצין.

¹⁴¹ ואם לא נשאר כלום צריך הטפת דם ברית. ועיין בהערה לעיל.

¹⁴² והש"ך הביא דברי הדרכ"מ לעיל שאין מחלוקת בין הרא"ש [שמקור ההלכה הזו] לתשובת המהר"ם והמרדכי בגיטין.

¹⁴³ בילקו"י שובע שמחות [חלק ב עמוד מד] כתב, שנוהגין שלא תמול אשה.

¹⁴⁴ ובבית יוסף כתב שגם לדעה ראשונה יש לחזור ולהטיף דם ברית. ש"ך.

¹⁴⁵ סימן נד.

¹⁴⁶ ש"ך, כמבואר בבעל העיטור וברבינו מנוח המובאים בבית יוסף.

¹⁴⁷ הובא בחידושי רע"א.

¹⁴⁸ ב"ח.

¹⁴⁹ כמובא בדרכ"מ.

מאור המילה

- לחזור בו. ומכל מקום אם נשבע לראשון לא סמכנין על סברא זאת אם לא שיתירו לו השבועה¹⁵⁰.
- ח. הרמ"א הביא דברי תשובת הרשב"א דלעיל, כמו כן הביא דברי האור זרוע שיש לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק.
- ט. הרמ"א הביא דברי רבינו טוביה שאשה אינה יכולה ליתן לאחר למול את בנה.
- י. נחלקו הפוסקים האם אבי הבן יכול למנות שליח למהול ועיין בהערה¹⁵¹.
- יא. אם התחילו אלו מהכשרים [אך לא ישראל גדול] למול בעוד שלא היה שם גדול וכשהתחילו למול בא גדול שיודע למול מחוייבים להפסיק באמצע החיתוך ויגמור הגדול¹⁵².
- יב. כל הפסולים למול, אם התחילו לחתוך ולא גמרו, וגמר הכשר למול שפיר דמי¹⁵³.
- יג. שני מוהלים שנתכבדו למול אחד לחתוך ואחד לפרוע, יכול לומר אחד לחבירו 'נטיל גורל בינינו או אני אזכה בכל המצוה או אתה' ולא הוי ביזוי מצוה אף על גב דאפשר שיפסיד גם חצי המצוה מכל מקום מצי לומר דבעי למיעבד כל המצוה¹⁵⁴.
- יד. אפי' אם היה קנין לאפוטרופוס להיות מוהל, אחיו של הילד קודם להאפוטרופוס וה"ה קרוב אחר¹⁵⁵.
- טו. מה שנפסק שאם יש ישראל גדול שיודע למול הוא קודם לכולם, ה"מ דאתי ביום השמיני, שאם לא אע"ג שיבוא לאחר זמן פשיטא דשהוי מצווה לא משהינן בשביל זה¹⁵⁶.
- טז. פשוט שמוהל בקי קודם לצדיק שאינו בקי, זולת אבי הבן שקודם לבקי ממנו¹⁵⁷.

¹⁵⁰ ט"ז. וכתב בשו"ת חתם סופר [סימן רמ"ו] מי שנולד לו בן וכיבד לאחד להיות מוהל וגם תקע לו כפו ע"ז לבל יחזור בו כי אמר שחושש פן יתן המצוה לחברה סנדק. והאיש המוהל הוא דר בריחוק מקום ונסע ממקומו ובא ביום המילה לבהכ"נ לקיים מצותו ואמנם בעל הברית חזר בו ביני וביני ונתן המצוה לחברה הנ"ל והמוהל הזה צוח כי כרוכיא על מצותו וטרחתו ובשתו וקפץ א' מהמורים ופסק שיתירו ג' את הת"כ לבעל הברית ושוב אין לחוש לכל טענותיו של המוהל הנ"ל. והשיב החת"ס דהמורה הזה לא טב הורה כי ה"ט"ז לא כתב אלא אם מצא בין כך מוהל הטוב ממנו דלא אסיק אדעתא כו' והטעם פשוט דקיי"ל בתרי תרעי לית ביה משום מחוסרי אמנה ולא קאי באבל וה"נ כתרי תרעי דמי ומש"ה אפי' כשנשבע יש היתר לשבועתו דהיינו פתחו וחרטתו שמצא טוב ממנו אבל הכא דמעיקרא אסיק אדעתיה חברה סנדקאות לית כאן מצא יותר טוב ממנו ויש כאן מחוסר אמנה ואם נשבע אין היתר... ועוד לדעת גדולי הראשונים ת"כ הוא כריתות ברית וחמורה משבועה ואין להתירו כ"כ בנקל. ועוד תינתן אם היה מודיע זה להמוהל יום או יומים קודם ולא גרם לו הוצאה וכילוי זמן ליסע ממקומו כו' ותו אפילו היה דר פה בעיר ולא הגיד לו טרם יומו וזה היה מתבייש ברבים אחר שעלה איך ירד וחלילה מזה לא דבר ה"ט"ז.

¹⁵¹ הש"ך בחי"מ סוף סי' שפ"ב - אינו רשאי ליתן למוהל אחר והעושה כן מבטל מ"ע... וביאר בדעתו הקצות שם שלדעת הש"ך הוי כמצוות שבגופו, שלא ניתן לעשות שליח. אך לדעת יד אליהו סימן נ"א השיג על הש"ך והעלה שיכול האב המוהל ליתן למוהל אחר וכ"כ התב"ש לעיל סימן כ"ח ס"ק י"ד דרשאי לכבד לאחר במצות מילה וכיסוי וכ"כ הפמ"ג שם. להלכה פסק בענין זה הילקו"י [שובע שמחות ב עמוד מה] וז"ל "יש אומרים שאין מועיל שליחות במילה, ולכן על האב להשתדל ולמול את בנו בעצמו. ויש חולקים ואומרים שגם במילה יש שליחות. וכן דעת מרן השלחן ערוך, שכתב, שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו. ואמנם אם אבי הבן הוא מוהל מומחה, עדיף שימול בעצמו, אך לא כל אדם מזוג חזק שיוכל למול את בנו, ולכן יש להניח את אומנות המילה למוהל. ואף את החיתוך אם אבי הבן לא התמחה בזה לא יחתוך, כי לפעמים מרוב התרגשות אינו חותך את כל הערלה, וצריך אחר כך לחתוך שוב והתינוק מצטער בחינם. וכן בפריעה הוא מתעכב ועלול לטעות בה".

¹⁵² בית יעקב סימן קד.

¹⁵³ שם.

¹⁵⁴ פת"ש.

¹⁵⁵ פת"ש.

¹⁵⁶ יעב"ץ נחל ד אות ה.

¹⁵⁷ זוכר ברית סימן ט אות יח.

מאור המילה

יז. כאשר יש שני מוהלים שהם שווים במעלות ואחד מהם כהן נחלקו אם יש להקדים הכהן או לאו¹⁵⁸.

יח. ראוי שבעל הברית וכ"ש המוהל יטבלו עצמם, כדי להיות נקי להכניס הילד בנקיות לברית¹⁵⁹.

הטור וב"י סע' ב:

א. במה מלין ובמה לא:

חולין טז: "ה' דברים נאמרו בקרומית של קנה... ואין מלין בה".
וביאר הטור, מפני שהקסמין ניתזין ממנו ויבא לידי כרות שפכה.
ופסק עפ"ז הרמב"ם והטור והב"י - בכל מלין ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר שכורת, ולא ימול בקרומית של קנה מפני הסכנה, ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספרים, ונהגו כל ישראל בסכין.

שו"ע סעיף ב:

"ככל מלין, ואפילו בצור ובזכוכית וככל דבר הכורת, חוץ מצקרומית של קנה, לפי שקסמים נתזים ממנו ויבא לידי כרות שפכה. ומורה מן המובחר למול בצרזל, בין בסכין בין במספרים, ונהגו למול בסכין".

א. אין למול ע"י סם¹⁶⁰. וגם אין לעשות הרדמה מקומית לתינוק הנימול כדי שלא ירגיש הצער בשעת המילה¹⁶¹. וכ"ז במילה רגילה, אבל במילת גדולים או במקרה בלתי רגיל שיש בזה יסורים גדולים, פשוט שמותר לעשות המילה ע"י הרדמה.

ב. יזהר שיהיה הסכין חד וחלק בלי פגימה ככל האפשר, ואע"פ שאין פגימה כל שהו פוסלת בו, מ"מ כאיב ליה לתינוק. כמו כן יש להקפיד שהאיזמל של המילה לא יהיה ישן אף אם יש לו איזמל שהשתמשו בו אבותיו הק', מחשש חלודה שלא יצטער התינוק ויסכן אותו¹⁶².

הטור וב"י סע' ג:

א. רמב"ם - כיצד מלין חותכין את הערלה כל העור החופה העטרה עד שתתגלה העטרה ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה ואח"כ מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה ואחר שמצץ נותן עליה אספלנית או רטיה וכיוצא בו.

ב. שבת דף קלג: "אמר רב פפא: האי אומנא דלא מייץ - סכנה הוא, ועברין ליה" ופסק הרמב"ם עפ"ז - כל מוהל שאינו מוצץ מעבירין אותו.

ג. שבת קלד:.

"אמר אביי אמרה לי אם האי חלוק דינוקא ליפניה לסיטריה עילאי אבראי דילמא מידביק גרדא מיניה ואתי לידי כרות שפכה נלאימנא שצפת פיה יפקד ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לנשרו מפני שראש מקום חתך הבגד קם הוא ויולאין ממנו גרדין ודילמא

¹⁵⁸ למען בריתו. וגם הסתפקו אם הוא הדין לגבי לוי.

¹⁵⁹ דרכ"מ סימן רסה יא.

¹⁶⁰ אמרי יושר ח"ב סימן קמ. דלשון המול משמע כריתה ביד או בסכין ולא שיסיר המילה בסם.

¹⁶¹ שם. ובשבט הלוי [ח"י"ה סימן קמז] כתב דקים להו לרבנן דהמילה צריך להיות ע"י צער דווקא, כמו שאמרו חז"ל כי עלך הורגנו כל היום - זו מילה, ופשיטא שכך צורת המילה המקורית הנמסרה לנו מסיני. אך עיין לעיל סוף סימן רס, שהארכנו בדין זה והבאנו חולקים.

¹⁶² למען בריתו.

מאור המילה

מדבקה גרלתא מינייה זמכה וכשזא להפשיט החלוק שעל המילה ישמיט ויקרע את ראש הגיד ומשוי ליה כרות שפכה. אימיה דאביי עבדא כיסתתא לפלגא והבאים לידה לתקן מילתו עשה להם כים של בגד לפנים בתוך החלוק ותופרתו מחוכו בתוך החלוק ומגיע למטה עד חצי החלוק כדי לחוץ בין האימרא ובין המילה אמר אביי האי ינוקא דלית ליה חלוק ליתי בליתא דאית ליה שיפתא וליכרכיה לשפתיה לתתאי ולתחתית ראש הגיד יתן השפה וראש השני החלק יהא למעלה ועייף ליה לעילאי ואותו ראש החלק יקפל ויקפול כלפי חוץ מפני הגרדין שלא ידבקו בזמכה.

שו"ע סעיף ג:

"כילד מלין, חותכין את הערלה, כל העור החופה העטרה, עד שתגלה העטרה, ואח"כ פורעין¹⁶³ את הקרום הרך שלמטה מהעור, זכפוכו, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה, ואח"כ מולצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים, כדי שלא יצא לידי סכנה. וכל מוהל שאינו מולץ, מעבירין אותו. ואחר שמלץ נתן עליה אספלנית או רטיה או אבק סמים העולרים הדם. הגה: ויהיה נזהר, אם יש לאספלנית שפה, שיהפכנו לחוץ ולא לפנים, שלא לדבק בזמכה ויצא לידי סכנה. (רבינו ירוחם נתיב א').

- א. י"א דאין למול כשהילד ישן וכן כשהוא בוכה הרבה, כי יכול לבוא ע"י זה לחולי¹⁶⁴.
- ב. כיום נהגו רוב המוהלים שאחרי שמותחין את הערלה בשיעור שצריך לחתוך, מכניסים את הערלה לתוך מגן והוא מתכת שיש בו חריץ באמצע ומעליו חותכין את הערלה בסכין, ודבר זה מונע הרבה תקלות, הן שלא יבוא לחתוך בבשר העטרה או הורידים, והן שלא ישארו ציצין המעכבין¹⁶⁵.
- ג. הפריעה תהיה דווקא בצפורניים, זולת כשא"א לקרוע העור בצפורניים, אז יוכל לחתכו בסכין או במספרים, ואח"כ יגמור הפריעה בצפורניים¹⁶⁶.
- ד. המציצה צריכה להיות בפה דווקא שכן נהגו במשך כל הדורות ממש רבינו ע"ה, ואית ביה משום 'לא תטוש' ומשום 'לא תסור'¹⁶⁷. וכן מבואר בזוה"ק ובתיקונים ובמקובלים וכן מפורש בראשונים ואחרונים דמציצה הוא דוקא בפה. מיהו במקום שיש חשש שמא התינוק חולה איידס ר"ל – יעשה שאלת חכם¹⁶⁸.

הטור וב"י סעי' ד:

א. שבת קלז: "מל ולא פרע כאילו לא מל".

שו"ע סעיף ד:

"מל ולא פרע, כאילו לא מל"

¹⁶³ ר"ל קורעין, ואם לא קרעו העור הפריעה לשנים רק קלפוהו מעל העטרה, ע"פ רוב תחזור לכסות העטרה ונמצא למפרע שלא מל כראוי ויהא צריך לתקן שנית ע"י חתוך. **זוכר הברית** סימן יא, ג וסימן יג, ט.

¹⁶⁴ **זוכר הברית** סימן יב אות ה.

¹⁶⁵ אמנם יש הנמנעים להשתמש במגן מטעם שגורם צער לינוקא ואולי יותר מעצם צער המילה.

¹⁶⁶ **למען בריתו**.

¹⁶⁷ **מהר"ם שיק** או"ח סימן קנב.

¹⁶⁸ עיין בהרחבה רבה מאד גם במקורות וגם במקרים חריגים שבהם מתירים מציצה לא בפה **בלמען בריתו** על אתר שהרחיב הרבה מאד.

מאור המילה

א. כשמל בזמנו ולא פרע צריך לחזור ולפרוע אפילו בשבת, ואפילו לאחר שסילק ידו מן המילה¹⁶⁹.

ב. וכשחוזר ופורע צריך לברך עוד הפעם ברכת המילה לפניה ולאחריה, כי זה חלק מעיקר המילה, אבל א"צ לומר עוד פעם 'או"א קיים את הילד הזה', וכל זה שצריך לחזור ולברך הוא דווקא כשכבר סילק ידיו מן המילה, אבל אם עדין עוסק במילה אינו חוזר ומברך כיון שלא הסיח דעתו מן המילה¹⁷⁰.

הטור וב"י סע' ה-ו:

א. הסתפקו הפוסקים, מה נקרא עטרה? האם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא החוט הגבוה הסוכב אשר בין אותו הבשר והגיד בלבד. וכתב בקונטרס בשם חכם אחד - שהכריע שעטרה לגבי מילה היא הבשר אשר בראש הגיד כולו.

ב. שבת קלז:

"משנה: 'אלו הם הציצין המעכבים בשר החופה את רוב העטרה אינו אוכל בתרומה'... אמר רבי אבינא אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב: בשר החופה את רוב גובהה של עטרה"

ועפ"י הגמ' כתב הטור גדר ציצין המעכבין וגדר ציצין שאינן מעכבין: ציצין המעכבין - אם נשאר מהעור עור החופה את רוב גובהה של העטרה אפילו במקום אחד. ציצין שאינן מעכבין - לא נשאר ממנו אלא מעט ואינו חופה רוב גובהה של העטרה אינו מעכב המילה.

קונטרס הנ"ל - עיקר מצות מילה לגלות כל העטרה עם החוט הסוכב שהוא עיקרה וכוונת הגמ' שמלבד שמעכב רוב היקפה מעכב גם רוב גובהה. ורבינא להחמיר בא ולא להקל. ולכן למעשה בין שהציצין חופין רוב גובה ראש הגיד אפילו במקום אחד או שהבשר או הציצין ממנו חופים רוב הקיפו של חוט הסוכב שהוא עיקר העטרה אף על פי שלא יכסה רוב גובה הרי הוא ערל כמו שהיה וצריך למולו שנית.

ג. שבת קלג:

"תנו רבנן: המל, כל זמן שהוא עוסק במילה - חוזר בין על הציצין המעכבין¹⁷¹ את המילה בין על הציצין שאינן מעכבין את המילה. פירש, על ציצין המעכבין את המילה - חוזר, על ציצין שאינן מעכבין את המילה - אינו חוזר"

○ רש"י¹⁷² - מה שנאמר שאם פירש אינו חוזר על ציצין שאינן מעכבין מיירי בשבת אבל בחול חוזר על הכל בין מעכבין בין שאינן מעכבין.

○ הרמב"ם¹⁷³ - מה שנאמר שאם פירש אינו חוזר על ציצין שאינן מעכבין מיירי בשבת ובחול¹⁷⁴.

¹⁶⁹ רמב"ם פיהמ"ש שבת פי"ט.

¹⁷⁰ למען בריתו.

¹⁷¹ וכתב בדרכ"מ: שלפי המהרי"ל בדעת האגודה - כשחוזרין על הציצין המעכבים [וכדומה] צריך לברך כל הברכות לבד מברכת אשר קידש. ובבנימין זאב בשם האגודה - אף אשר קידש צריך שיאמר אבל לא יאמר קיים את...¹⁷²

¹⁷² ולפי גירסא הב"י בטור.

¹⁷³ כך הבין הב"י בדעת הרמב"ם, שכן הרמב"ם: כתב לברייתא זו בסתם וחזר וכתבה לענין שבת ונראה שסובר דבין בחול בין בשבת נשנתה המשנה. ועיין בכס"מ שהביא פירוש אחר.

¹⁷⁴ יש לדון לפי הרמב"ם, מדוע שלא יחזור על ציצין שאינן מעכבין בחול? הרי יש כאן הידור מצווה? בית הלוי [ח"ב סימן מז] ביאר, שכל דין הידור מצווה הוא שייך רק בשעת קיום המצווה, אך אחרי שהמצווה התקיימה לא שייך הידור. וממילא הכא שפירש והתקיימה המצווה לא שייך לחזור על הציצין שאינן מעכבים שאין כאן כבר מצוה וממילא אין הידור. והחת"ס [שבת קלג]: ביאר שאינו חוזר כיון שאסור לאב לחבול בבנו יותר ממה שהוא עיקר המצווה.

מאור המילה

ד. במשנה בשבת קלז.:

"אלו הם הציצין המעכבים בשר החופה את רוב העטרה אינו אוכל בתרומה
ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין"

ובגמרא שם מובא:

"אמר שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אותו כל זמן שמתקשה ונראה מהול
אין צריך למול ואם לאו צריך למול"¹⁷⁵

ועפ"ז כתב הטור והרמב"ם - קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה
עד שנראה כאילו אינו מהול רואין אם בעת שמתקשה נראה מהול א"צ למול פעם
ב' מכל מקום משום מראית העין צריך לתקן ריבוי הבשר שמכאן ומכאן ואם אינו
נראה נימול בעת קישויו צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהא נראה כנימול
בשעת קישויו.

תרומת הדשן¹⁷⁶ - פסק בקטן שנימול ונכנס מילתו תחת עור הגויה וכשאינו מתקשה
אין מילתו ניכרת כלל ואף כשהוא מתקשה אינו נראה רק ראש המילה כמו עד
שליש העטרה והרבה מילדי משפחתו בדרך זה בקטנותן וכשיגדלו הם כשאר
נימולים - שצריך לתקן מפני מראית העין בדרך זה שיש לטרוח עם קטן לדחוק
העור לאחוריה ולקשור אותה סביב הגיד שלמעלה מן העטרה, ואם אי אפשר בדרך
זה אין לחתוך ולקצוץ כלום מן העור הואיל ונראה מהול כשמתקשה. ואף על גב
דאין נראה מן העטרה כשמתקשה כי אם שלישי מ"מ יראה דסגי בהכי ולא צריך
לחתוך אלא רק לעשות התיקון הנ"ל. דדוקא גבי ציצין המעכבים אם רוב העטרה
מכוסה צריך לחתוך משום שעדיין לא נימול כהוגן, אבל כאן שמן התורה נימול
כראוי ורק מדרבנן כשאינו נראה מהול צריך לחתוך משום מראית עין, מספיק
שקצת רק מהעטרה מגולה כדי שיחשב גם מדרבנן מהול ולא יצטרך לחתוך אלא
רק התיקון הנזכר. וכ"ש שבני משפחתו כשיגדלו נראין מילתן כשאר גדולים לא
מצערין לתינוק לקצוץ עורו פן יבא לידי סכנה.

שו"ע סעיף ה:

"יש לציץ המעכבים המילה ויש שאינם מעכבים אותה. כיצד, אם נשאר
מהעור עור החופה את רוב גובהה של עטרה, אפילו במקום אחד, זהו
המעכב את המילה וכחילו לא נימול. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט,
ואינו חופה רוב גובהה של עטרה, אינו מעכב המילה. (ומ"מ אם הוא בחול,
לכתחילה יטול כל הציצין הגדולים אף שאינם מעכבים (טור)."

א. אמנם מרן לא הזכיר מה דין ברוב הקיפה כאשר אין רוב גובהה, אך למעשה וודאי
שמסכים עם המובא לעיל שבעינין גם רוב היקפה וגם רוב גובהה¹⁷⁷.

¹⁷⁵ ובהמשך הגמי' מובא "במתניתא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר רואין אותו כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול
צריך למול ואם לאו אינו צריך למול מאי בינייהו איכא בינייהו נראה ואינו נראה: דלשמואל נראה מהול הוא דאין
צריך לימול הא נראה ואינו נראה צריך. ולרשב"ג אינו נראה הוא דצריך הא נראה ואינו נראה לא צריך. והרי"ף (שם
נה): והרא"ש (שם סי' ט) לא הכריעו בזה כלום אבל דברי הרמב"ם נראה שהם כדברי שמואל וכך הם דברי הטור וגם
בעל העיטור. ורבינו ירוחם פסק כרשב"ג.

¹⁷⁶ סימן רס"ד.

¹⁷⁷ שלכאורה מזה שכתב 'רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד' שמשמע שאפילו קאי על מקום אחד וכ"ש כמה
מקומות, אך ברוב היקף יתכן שלא מעכב. ולכן כתב הש"ך בביאור מרן דמהופך הוא וכך צ"ל אם נשאר מהעור עור
החופה אפילו את רוב גובהה במקום אחד ור"ל כ"ש רוב היקפה אלא אפי' רוב גובהה במקום אחד. ומרן בעצמו כך
כתב בא"ח [סימן שלא] ואלו הן המעכבין בשר החופה אפילו רוב גובהה של עטרה במקום אחד. שמשמע ובוודאי רוב
הקיפה מעכב. וכן כתב מרן בבית יוסף שהבאנו לעיל בשם חכם אחד ספרדי, ולא הביא מישהו שחולק.

מאור המילה

ב. הרמ"א פסק כדעת הטור שחולק על הרמב"ם¹⁷⁸ שבחול אף אם פירש יחזור על הציצין הלא מעכבין¹⁷⁹.

שו"ע סעיף ו:

"קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה כאילו אינו מהול, רואים אם צעת שמתקשה נראה מהול א"ל למוח פעם שנית, ומ"מ משום מראית העין צריך לתקן¹⁸⁰ ריבוי הבשר שמכאן ומכאן. ואם אינו נראה נימול צעת הקישוי, צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהיה נראה כנימול בצעת קישוי. הגה: וא"ל שיהא נראה צעת קישוי רוב העטרה, הואיל ונימול פעם אחת כהוגן, אפילו אינו נראה רק מיעוט העטרה שנמול סגי וא"ל למוחו שנית. ומ"מ אם אפשר יתקן ע"י שימשוך העור וידחקנה לאחוריה ויקשרנה שם עד שתעמוד ולא תחזור למטה (ת"ה סימן רס"ד).

א. מרן הביא את דברי הטור והרמב"ם דלעיל בענין קטן שבשרו מדולדל. והרמ"א הביא את דיני תרומת הדשן שלא צריך לחתוך במקרה שנראה מהול ואפילו שליש העטרה נראה מהול¹⁸¹.

ב. במקרה שנולד חצי מהול והטיפו ממנו דם ברית ואח"כ נראה ערל, כתבו הפוסקים שצריך לחתוך¹⁸², אך דנו האם גם כאן הבדיקה אם נראה ערל נעשית רק בשעת הקישוי¹⁸³ שרק אם נראה אז ערל צריך לחתוך או דילמא אפילו אם רק שלא בשעת הקישוי נראה ערל אבל בשעת הקישוי נראה מהול גם כן צריך לחתוך¹⁸⁴.

ג. אמנם במקרה שנולד מהול לגמרי ואח"כ נראה ערל, הסתפק הט"ז¹⁸⁵, האם דינו כנולד חצי מהול שאז צריך לחתוך או שדינו כנימול כהלכתו שאז א"צ לחתוך¹⁸⁶.

¹⁷⁸ לפי הסבר הבי"י.

¹⁷⁹ שאגת אריה – העיקר כדעת הרמב"ם ולא הטור ולכן בתינוק חלש קצת אף על פי שאין בו משום סכנת נפשות אלא חשש חולי בעלמא ראוי לסמוך ע"ז שלא לחזור על ציצין שאינן מעכבין אפילו בחול לאחר שפירש.

¹⁸⁰ כוונתו זה לתיקון המובא לקמן בהגה. ש"ך וט"ז.

¹⁸¹ והנה לגבי חידוש התה"ד, שכתב שאם נראה שליש מהול ושני שליש לא מהול בעת קישוי שא"צ לחתוך, חלק עליו הט"ז שרק אם נראה מהול לגמרי דהיינו רוב העטרה אזי א"צ לחתוך. ודחה דבריו שאגת אריה [סימן נה] וצידד כתה"ד.

¹⁸² אמנם לשאגת אריה לא צריך לחתוך.

¹⁸³ ב"ח ט"ז.

¹⁸⁴ החכם הספרדי המובא בב"י.

¹⁸⁵ שורש ספיקו, האם מה שנולד מהול א"צ למוח האם זה בגלל שהוא פטור מן התורה כי חיוב המילה הוא רק על ערלה בתולדה, וממילא בנידון דינו כנימול כהלכתו או דילמא הטעם של נולד מהול א"צ למוח הוא משום שאין את מה למוח אך בנידון דידן שיש מה למוח ממילא דינו כאינו נימול כלל וצריך למוח.

¹⁸⁶ אמנם השג"א כמובא לעיל, ממה נפשך א"צ לחתוך.

מאור המילה

סימן רסה

הטור וב"י סע' א-ב:

א. שבת קלז: "תנו רבנן: המל אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה".
אם אבי הבן מל בעצמו מה מברך:

פסחים ז:

"רב יהודה: הבודק צריך שיברך. מאי מברך? רב פפי אמר משמיה דרבא: לבער חמץ. רב פפא אמר משמיה דרבא: על ביעור חמץ. בלבער - כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע, כי פליגי - בעל ביעור. מר סבר: מעיקרא משמע, ומר סבר: להבא משמע. מיתיבי: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה! - התם היכי נימא? נימא למול - לא סגיא דלאו איהו מהיל? - אבי הבן מאי איכא למימר? - אין הכי נמי. מיתיבי: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. - התם נמי, היכי נימא? נימא לשחוט - לא סגיא דלאו איהו שחט? - פסח וקדשים מאי איכא למימר? - אין הכי נמי. מיתיבי: העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב. - שאני התם, דבעידנא דאגבהה נפק ביה... והלכתא: על ביעור חמץ.

- רוב הראשונים – ביאורו כפשט הגמ', שקושיית הגמ' על לברך 'למול' באבי הבן, קאי על מ"ד 'לבער', וקיי"ל כמ"ד 'על בעור' וממילא גם אם אבי הבן מל בעצמו מברך 'על המילה'.
- רמב"ם – אבי הבן מברך 'למול'. וראה בהערה בביאור הגמ' לשיטתו¹⁸⁷.

ב. שבת קלז:

"אבי הבן אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו"
עפ"ז כשאבי הבן לא מל, מברך 'להכניסו'.
מה הדין כאשר אבי הבן גם מל?

- יש אומרים - אינו מברך 'להכניסו' שלא מצינו שתי ברכות על מצוה אחת.
- ה"ר מנוח, ראב"ד - מנהג לברך 'להכניסו'¹⁸⁸.

¹⁸⁷ הב"י הביא שני הסברים אפשריים לרמב"ם בהבנת הגמ': אפשר שמפרש שמ"ד 'לבער' סובר גם שניתן לברך 'על' דעל נמי להבא משמע ואין לשון בברכה שיוורה על העבר. ומאן דאמר 'על ביעור' פירושו דוקא על ביעור דלשון על משמע שכבר נעשית המצוה והכי נמי משעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק. ואז מקשה הגמ' למאן דאמר 'על ביעור' [ולא למ"ד 'לבער' כמו שהבינו הראשונים האחרים] מברכת על המילה דבשלמא למאן דאמר לבער כך לי לברך בלמ"ד כמו בעל, דעל המילה נמי להבא משמע אלא למאן דאמר דעל מורה על עבר במילה ושחיטה ולולב מאי עבר איכא דליברוך עליהו ביעל? ומשני דבמילה ושחיטה הוי טעמא משום דלא סגיא דלאו איהו מהיל או שחוט כלומר אחר הוא המצוה בהם וכיון שזה אינו מצווה עליהם אלא שהוא מוציא אחרים ידי חובתן תקנו בעל כדי לעשות היכירא בין כשמוציא עצמו לכשמוציא אחרים. והקשתה הגמ' ובמל בנו ושחוט פסחו שזה כן מוציא עצמו ומשמע ליה דמברכי בעל? ומשני דאין הכי נמי דבלמ"ד מברכי. ובולוב תירץ דהכא במאי עסקינן בשנטלו כבר דהוי עבר. ואסקינא והלכתא 'על ביעור'. אי נמי אפשר שהרמב"ם מפרש דמעיקרא הוה ס"ל לתלמודא כרב פפא שמברכים 'על' ולהכי אקשי לרב פפי שסובר 'לבער' ממילה שחיטה ולולב והיה בדעת הגמ' להקשות מעוד ברכות: מצה מרור תורה ספירת העומר וזולתם אבל מכיון דתירץ תלמודא דבולוב מברכים בעל אף לרב פפי מטעמא דכיון דאגבהיה נפק ביה הא ודאי דמהך תירוצא שמעינן דבכל מילי דדמו לולב דכיון דחשב או הגביה נעשית המצוה שפיר מברכים בעל אף לרב פפי ולהכי לא אהדר אקשי משום ברכה אחרת דכי פסק והלכתא על ביעור לאו כרב פפא הוא אלא ככולי עלמא ולא כמו שהבינו הראשונים האחרים שזה רק כרב פפא.

מאור המילה

בעל העיטור - וצריך לברך מעומד דילפינן 'לכם' 'לכם' מעומר¹⁸⁹.
מה הדין כאשר אין שם את אבי הבן¹⁹⁰?

- הרמב"ם, רש"י, ר"א ממיץ ורבינו שמחה - אם אין אבי הבן בעיר אין אחרים מברכין אותה ברכה. שברכת 'על המילה' היא כוללת לכל הפושט יד למול בין אב בין אחר אבל ברכת 'להכניסו' לא נתקנה אלא לפי שמצות המילה מוטלת עליו יותר מעל כל אדם.
- הגהות מימון בשם סה"ק, ראב"ד - נוהגין בכל המקומות שיברך אותה מי שתופס הנער והטעם משום שהוא כמו שליח בית דין.

מהו זמן ברכת 'להכניסו':

- רשב"ם - הנהיג אחרת מהמנהג שהיה, שיברך האב קודם המילה. וגורס בגמ' "אבי הבן" ברישא והדר "המל אומר" והטעם, משום ד'להכניסו' להבא משמע. ועוד דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן.
 - רבינו תם¹⁹¹ - החזיר המנהג לקדמותו, ויברך האב אחר המילה. וגורס 'המל' ברישא והדר 'אבי הבן' וא"ת כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן? ניתן לתרץ: ב"י - ה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה. הר"ן - אין ברכה זו בכלל מה שאמרו מברך עליהם עובר לעשייתן דאינה אלא שבח והודאה בעלמא על שזכהו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו. הרא"ש בשם ר"ת - ברכה זו אינה דוקא על המילה זו שנעשית עכשיו קאי אלא מודה ומשבח להקדוש ברוך הוא שצוה לעשות מצוה זו כשתבוא עוד לידו ותקנו לה מקום זה לגלות ולהודיע דזאת המצוה נעשית לשם הקדוש ברוך הוא ולא לשם הר גריזים.¹⁹²
 - רא"ש - טוב לברך מיד¹⁹³ אחר ברכת המילה קודם שיעשה פריעה וחשיב שפיר עובר לעשייתן ולהבא דמל ולא פרע כאילו לא מל¹⁹⁴.
- ג. שבת קלז:

"אבי הבן אומר...להכניסו בכריתו...העומדים אומרים: 'כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים'".
ה"ר מנוח - ועפ"ז אם היו אחרים עומדים שם מברכים אותו ['כשם שנכנס...'] שיזכה לשאר מצות שחייב האב לעשות לבנו¹⁹⁵.

¹⁸⁸ הגהות מימון (מילה פ"ג אות ג) כתבו בשם רבינו שמחה שביאר את טיב ברכת להכניסו דשמא כיון שהמוהל בלא האב שייך במצות המילה כדאמרין פרק קמא דקידושין (כ"ט). הילכך תקינו ליה רבנן ברכה אחרת לאב. ואם מלו האב ובירך 'להכניסו' סגי ליה בהכי מיהו כיון דכבר תקינו למוהל לברך 'על המילה' לא ישנה המטבע ומברך שתיים. עוד כתב ה"ר דוד אבודרהם ברכה זו נתקנה מפני שהאב מצווה על בנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה לרמוז שמהיום ואילך מוטלות עליו מצות אלו.

¹⁸⁹ כתב המרדכי שרבינו מאיר היה עומד בשעה שמלין את התינוק והביא ראיה מויעמוד כל העם בברית (מלכים ב כג ג) ומגמ' שבת קלז: 'העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו'".

¹⁹⁰ אם אבי הבן אינו יודע לברך 'להכניסו' אחד מהעומדים שם מברך ומוציאו. ה"ר אבודרהם (מילה וברכותיה עמוד שנא).

¹⁹¹ לפי הב"י ר"ת סבירא ליה כהר' שר שלום שיש איסור לברך לפני אב לפי ה"ט"ז - ר"ת ס"ל שהמנהג זה אחרי אב אין איסור אם מברך לפני.

¹⁹² ה"ש"ך הביא טעם לפוסקים לברך לאחר המילה, דשמא ימלך המוהל ולא ימול והוי ברכה לבטלה.

¹⁹³ ומיהו אם מברך קודם או באמצע יצא. דרכ"מ בשם תשובות הרשב"א.

¹⁹⁴ בשו"ת הרא"ש כתב, שכך נוהגים באשכנז וצרפת, וגם שם כתב טעם זה לדברי רבינו תם שכיון שמברך אבי הבן מיד אחר שסיים המוהל ברכתו ודאי יגמור אבי הבן הברכה קודם שיעשה המוהל הפריעה והוי שפיר עובר לעשייתן דמל ולא פרע כאילו לא מל. וכתב עוד 'אבל ראיתי בארץ הזאת שאבי הבן מברך אחר גמר המילה וקשה עלי המנהג אלא שאיני יכול לשנותו וגם יש להם סמך מדברי רבינו תם'.

מאור המילה

- ד. הרשב"ץ - כשהאנוסים מוהלין עצמם מברכין 'אשר קדשנו במצותיו וצונו להכנס בבריתו של אברהם אבינו'¹⁹⁶. ואף ברכת המילה¹⁹⁷.
- ה. הגהות האלפסי¹⁹⁸ - צריך להיות עשרה לברית מילה, שמדמים תינוק הנימול ליוצא מבית אסורין שצריך להודות באפי עשרה¹⁹⁹. ולכן אומרים 'הודו' בברכת מילה. ולפי שהברכה בשביל התינוק מטעימין לו כוס של ברכה. והביא בשם רב צמח גאון - הא דבעינן עשרה היינו לפרסומי מצוה אבל אי ליכא עשרה מלין מיד ולא מעכבין המצוה.
- ו. ספר זוהר²⁰⁰ - כתוב דאבי הבן יאמר פסוק²⁰¹ 'אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך' והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק 'נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך' וכתב שם דכל מי שאינו עושה כן מוציא עצמו מכלל עשרה חופות שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות לצדיקים לעולם הבא ועל כן עשרה תיבות במקרא. וכתב עליו הדרכ"מ - ולא ראיתי נוהגין כן.
- ז. שבת קלז:

"תנו רבנן: המל אומר...אבי הבן אומר... העומדים אומרים: ...והמברך אומר: 'אשר קידש ידך מבטן, חוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש. על כן בשכר זאת, אל חי חלקנו, צוה להציל ידידות שארינו משחת, למען בריתו אשר שם בבשרנו ברוך אתה ד' כורת הברית"
ב"י - מדקתני 'המברך אומר' משמע שכל מי שהוא יכול לברך ואינה מצווה מוטלת רק על המוהל, ולכן יכול לברך אבי הבן או המוהל או אחד מהעם.

ח. לגבי ביאור מילות הברכה:

- תוספות²⁰² - 'דידי' זה אברהם²⁰³. 'וחק בשארו שם' זה יצחק. 'וצאצאיו חתם באות ברית קודש' זה יעקב.
- הגהות מימון בשם ספר המצות²⁰⁴ - 'אשר קדש ידך מבטן' זה יצחק²⁰⁵. 'וחק בשארו שם' זה יעקב. 'וצאצאיו חתם באות ברית קדש' אלו השבטים²⁰⁶.

ט. לגבי נוסח הברכה:

¹⁹⁵ וביאר ה"ר דוד אבודרהם - כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים שאלו הן מצות הבן המוטלות על האב כמו שאמרנו, וסדרם על זה הסדר דאמרינן (קידושין כט): לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך ישא אשה והזכיר אחר כך מעשים טובים אף על פי שהוא חייב במצות משהוא בן י"ג מכל מקום אינו בן עונשים עד עשרים וכבר היה בן שמונה עשר לחופה.

¹⁹⁶ הובא בבדק הבית בבית יוסף.

¹⁹⁷ ש"ך.

¹⁹⁸ פ"א דמילה דף קע"ו (שלטי הגבורים אות א על המרדכי שבת סי' תכב).

¹⁹⁹ ברכות נד.:

²⁰⁰ סוף פרשת לך לך (צד ע"ב).

²⁰¹ תהלים סה ה.

²⁰² שבת קלז: ד"ה ידיד.

²⁰³ כדרשינן בפרק כל המנחות (מנחות נג): דמה לידידי בביתי (ירמיה יא טו) נאמר על אברהם.

²⁰⁴ סמ"ע עשין כח קיד ע"ד.

²⁰⁵ וראה מדכתוב (בראשית יז כא) ואת בריתי אקיים ראשי תיבות: 'אשר קדש ידך מבטן'.

²⁰⁶ וכן פירש רש"י (שבת קלז: ד"ה אשר) יצחק קרי ידיד על שם אשר אהבת (שם כ"ב ב): מבטן. דקודם שנולד נתקדש למצוה זו דכתיב (שם י"ז יט) אבל שרה אשתך וכו' והקימותי את בריתי אתו היינו מילה: בשארו. בבשרו: שם. חק על מילה: וצאצאיו. אחריו: חתם באות. זו של ברית קודש: צוה להציל ידידות שארנו משחת. מגינהם דכתיב (זכריה ט יא) גם את בדם בריתך וגו'.

מאור המילה

- טור, רי"ף והרא"ש – "אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש ע"כ בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בכשרנו בא"י כורת הברית"
- הרמב"ם במשנה תורה²⁰⁷ – "על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה כצואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת".
- הרמב"ם בפאר הדור²⁰⁸ – "על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו צוה כצוית לקדושים"²⁰⁹.
- י. ה"ר דוד אבודרהם - המל מברך קודם שימול על המילה ומחתך הערלה וכו' ואח"כ נוטל ידיו ורוחץ פיו כדי שיברך בנקיות 'אשר קידש ידיד מבטן'..²¹⁰
- יא. הגאונים והמפרשים – יש לברך את ברכת 'אשר קידש ידיד' על כוס, שמברך תחילה בפה"ג²¹¹.
- יב. בענין ההפסק בבקשת רחמים לאחר הברכה:
 - בעל העיטור - מנהג ליתן יין בפי התינוק²¹² אחר ברכת היין ואחר כורת הברית²¹³ ולומר 'קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני וכו' ובקשת רחמים לא הוי הפסקה בין ברכה לשתיה.
 - יש אומרים - כיון שנתן יין בפי התינוק לאו הפסקה היא.
 - ב"י - יש סדורים שכתוב בהם 'בא"י כורת הברית ושותהו'.
- יג. בענין הטעימה מהיין לאחר הברכה ובקשת הרחמים:
 - הכלבו - באותו טעימה שמטעימין לתינוק סומכין שלא לטעום המוהל [אבל משגרין לאם התינוק].
 - ב"י - טעימת הנימול אינו מוציאתו מידי ברכה לבטלה כיון דלאו בר חיובא הוא כלל, וטעימת האם אם שמעה הברכה ולא הפסיקה בין ברכה לטעימה אפשר דנפקא בברכת המברך כיון דנתקנה ברכת 'אשר קדש' על הכוס הוה ליה ככסא דקידושא ואבדלתא דמוציא אחרים מברכת היין גם כן, אבל אם לא שמעה הברכה או הפסיקה בין ברכה לטעימה ודאי דאין טעימתה מוציאתו מידי ברכה לבטלה.

²⁰⁷ מילה פ"ג.

²⁰⁸ סימן קלד.

²⁰⁹ ומפרש שם בשכר המילה חזר אל חי חלקנו לעד כמו שכתוב (שם שם ז) והקימותי את בריתי וכו' ובין זרעך אחרין לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים. ואחר כן שואל מאת ד' ואומר אתה צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת ור"ל ידידות על הנפש שהיא חביבה מן הכל. וענין כצוית לקדושים חסר ור"ל כאשר צוית לקדושים.

²¹⁰ ובטעם הדבר, כי ידיו ופיו מלוכלכים מהמילה והמציצה. דרכ"מ.

²¹¹ ומדברי המורדכי במסכת יומא (ס"ס תשכז) נראה שהטעם משום דאמרין (ברכות לה.) אין אומרים שירה אלא על היין.

²¹² וכתב הב"י - שעושה צורת 'שדי' באצבעותיו בעת שנותן מן היין בפי התינוק.

²¹³ כתב הב"י – שמנהגו שלא ליתן מן היין בפי התינוק עד שמגיע לפסוק (יחזקאל טז ו) 'ואומר לך בדמך חיי' וטעם הדבר כתב האבודרהם וז"ל – 'ומנהג כשאומר 'ואומר לך בדמך חיי' נותן באצבעו מן היין על שפת התינוק, והטעם משום דאמרין במדבר סיני רבה (שמות לב, כז) 'שימו איש חרבו על ריכו' משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה פי לפי שכל אותם ארבעים שנה לא היו מולים במדבר מפני טורח הדרך ומפני שלא נשבה רוח צפונית ועכשיו שהיו עומדים ליהרג לא רצו משה ואהרן שיהרגו בלא מילה ובלא קבלת מצוה ולכך היה משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה אותם עפר העגל שעשו, כמו שנאמר (שמות לב, כ) ויקח את העגל וישרוף באש ויטחון עד דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל וארז"ל (ע"ז מד, א) שבדקן כסוטות ואותה השקאה היתה להם בשעת מילה ופריעה למות ולא לחיים. ואנו אומרים השקאה זו של שעת מילה והפריעה יהיו לחיים ולא כאותה של יהושע. ומה שאומר ואומר לך בדמך חיי ב' פעמים לרמוז שזכה ע"י המילה לשני עולמים העולם הזה והעולם הבא".

מאור המילה

יד. הרשב"א – לא בעינן מלא לוגמיו לשיעור טעימה בברכות אלו.
טו. ארחות חיים²¹⁴ - במדרש תהלים, בני ארץ ישראל אומרים 'יהא כאח לשבעה וכאב לשמונה' רבי יהושע - זה אברהם ויצחק. שמואל - זה ישי ודוד. ויש אומרים - אח לשבעה אח לאפרים שהוא שביעי לדגלים ומנשה שמיני.
טז. הר"ר דוד אבודרהם - אם היה התינוק יתום בין מאביו בין מאמו אומרים במקום 'אלקינו ואלקי אבותינו קיים את הילד הזה וכו' 'תשתלח אסותא דחיי ורחמי מן קדם מרי שמיא לאסאה ית רביא הדין ויתקרי שמיא פלוני ויתסי כמה דאיתסיאו מיא דמרה ע"י דמשה במדברא וכמיא דיריחו על ידי אלישע כן יתסי בעגלא ובזמן קריב כאמור ואעבור עליך ואראך וגו' וגומר הפסוקים כמו שגומר בתפלת קיים את הילד.
הריטב"א²¹⁵ - אם היה התינוק יתום מאביו או אמו אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאמו ולקרוביו ולכל משפחתו ויקרא שמו פלוני כשם אביו אתה אלהינו אלהי כל בשר אבי יתומים תהיה לו לאב והוא יהיה לך לבן ותהא כניסתו לברית לכפרה ולמנוחה לנפש אביו ולנחמה ולמשיב נפש לאמו ולכל קרוביו תתענג נפש האב בגן עדן ביוצא מחלציו ותגל האשה בעולם הזה בפרי בטנה ויתקיים בו מקרא שכתוב ואעבור עליך ואראך...'²¹⁶
ארחות חיים - אם מתה האם קודם ברית מילה אומר "ותגל האם בגן עדן עדנה" וכן אם מת האב יאמר "ישמח האב בגן עדן עדנו" ולא ידלגם כי מצאנו לשון שמחה וגילה אחר המיתה "אברהם יגל יצחק ירנן" "ישמח משה" וכל זה לקיים אמונת השארות הנפש ותחיית המתים.
יז. הכלבו - יש נוהגין לברך תינוק [כל תינוק] בנוסח זה 'אלהנא ואלהא דאבהתנא שלח אסותא דחיי ורחמי לרביא הדין...'

שו"ע סעיף א:

"המל, מצרך²¹⁷: אֶשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִלּוֹתָיו וְלוֹנוּ עַל הַמִּילָה; וְאֵבִי הַבֵּן מִצֶּדֶק זֵין חֲתִיכָת הַעֲרֵלָה לְפִרְיעָה²¹⁸: אֶשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִלּוֹתָיו וְלוֹנוּ לְהַכְנִיסוֹ צְבָרִיתוֹ שֶׁל אֲבֵרָהּ אֲבִינוּ. הַגָּה: וְאִם אֵין אֲבִי הַבֵּן אֲלָל הַמִּילָה, יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שְׂאֵדָם אַחַר מִצְוַת צְרָכָה זו, דֵּהֲרִי הַבֵּית דִּין מִלּוּוִין לְמוֹלוֹ (רַמְבַּ"ם בְּשַׁם י"א). וְנוֹהֲגִין שְׂמִי שְׂתוֹפֵס הַנֶּעֱרַר מִצְוַת צְרָכָה זו (טוֹר וּבְשַׁם רַא"ד וְהַגָּה מִי"י בְּשַׁם סַמ"ק). וְכֵן אִם הָאֵבִי צָכָן וְאִינוּ יוֹדֵעַ לְצַדֵּק (רִצְוֵנוּ יוֹרוּחַם נְחִיב א' וְכ"כ ב"י בְּשַׁם אֲבֹדְרָהָם). הָאֵבִי וְהַמּוֹהֵל כְּשֶׁמְצַרְכִּים, לְרִיכִים לְעַמּוּד (טוֹר וְכ"י בְּשַׁם צ"ה). אֲבָל הַתּוֹפֵס הַנֶּעֱרַר, כְּשֶׁמְצַרְךְ, נוֹהֲגִים שְׂיוֹשֵׁב וּמִצְרָךְ. י"א שְׂכַל הַעַם שֶׁהֵם אֲלָל הַמִּילָה יַעֲמָדוּ, שְׂנֵאֲמַר וַיַּעֲמֹד הַעַם צְבָרִית (מַלְכִים ב כג, ג). (מַרְדְּכִי פִר"א דְּמִילָה וּבְכָל צוֹ וְר' יוֹרוּחַם וְאֲבֹדְרָהָם וְתַנִּיאוּ) וְכֵן נוֹהֲגִין מְלַבֵּד הַתּוֹפֵס הַנֶּעֱרַר, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב.

²¹⁴ ה'י מילה עמוד 9.

²¹⁵ בתשובה (סי' קנח).

²¹⁶ אמנם כתב הש"ך שאנו נוהגין כשאין לו אב מדלגין 'לאביו' ואומר 'קיים את הילד הזה לאמו כו' וכשאין לו ג"כ אם מדלגין גם 'אמו' ואומר 'קיים את הילד הזה ויקרא שמו כו'. ואם ח"ו נפטר אביו או אמו של תינוק מדלגין מן הברכה איזה שהוא ואומר 'קיים את הילד הזה לאביו או לאמו'.

²¹⁷ כאשר המל מברך צריך לכוין להוציא את הפורע והפורע צריך לכוין לצאת בברכתו. פת"ש.

²¹⁸ מיהו אם בירך קודם חתיכת הערלה או אחר הפריעה יצא בדיעבד וא"צ לחזור ולברך. ש"ך.

מאור המילה

ואם אחרים עומדים פס, אומרים: כשם שהכנסתו²¹⁹ לזרית כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים²²⁰. ואזי הבן או המוהל או אחד מהעם מצדך על הכוס²²¹: זורא פרי הגפן. ויש נוהגים ליטול הדם זידו, ומצדך עליו, ולהריח, ואומר: זא"י אלהינו מלך העולם אשר קדש ידיו מצטון וכו'. ונוהגין שכשמגיע לזדמין חיי, נותן מהיין זאלצטו צפי התינוק. (וכשהמוהל מצדך זרכה זו, רוחץ תחלה ידיו ופיו, כדי שיצדך זנקיות) (אזולרהס).

א. מרן נקט כדעת הרא"ש לגבי ברכת 'להכניסו'. אמנם הט"ז פסק שהיכא שאפשר פוסקים זרא"ש כדי לצאת דעת כולם²²², אך במקום שלא אפשר זבה אז העיקר כדעת הרשב"ם שמברכים לפני.

ב. אב המל את בנו יעשה כדעת הרשב"ם שיברך תחילה שתי הברכות²²³ דהיינו על המילה ולהכניסו ואחר כך יחתוך²²⁴ וזה לכ"ע²²⁵.

ג. למרות דעת מרן וההלכות דלעיל, כבר פשט המנהג בארץ ישראל, אצל כל עדות המזרח והספרדים, שמברכים ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" קודם ברכת המילה, בעת מסירת התינוק מיד אבי הבן לסנדק, נגד פסק מרן השלחן ערוך. ואין חילוק זבה בין אם האב בעצמו הוא המל את בנו, לבין כשהמוהל הוא שליח אבי הבן, לעולם ברכת להכניסו היא קודם המילה, אלא שעל המברך זרכה זו להזהר שלא ישיח בין ברכת להכניסו בבריתו וכו' לבין המילה והפריעה. ומכל מקום אם סח אינו חוזר לברך, מפני שיש פוסקים האומרים שברכת להכניסו היא ברכת השבח, ויש לסמוך עליהם בדיעבד²²⁶.

ד. בענין אם אין אבי הבן אצל המילה, הרמ"א הביא כשיטות שאומרות שאדם אחר מברך זרכה זו ושנוהגין שמי שתופס הנער מברך זרכה זו. אך ביתום שרוצים להכניסו בברית של א"א ואבי אביו יהיה המוהל יברך הוא להכניסו שהוא יותר ראוי מן הסנדק²²⁷.

ה. מי האומר זרכה אשר קדש...?

²¹⁹ ט"ז – כך היא הנוסחא ברמב"ם וטור אבל בגמ' הנוסחא 'כשם שנכנס' אך נוסחת הפוסקים עיקר ומ"מ נראה שיש חילוק שבאותן שראוין האב יאמרו לשון שיהכנסתו כן תכניסהו... ואותן שעומדין מרחוק או שאין האב בבחי"י יאמרו 'כשם שנכנס... הש"ך חלק – גירסת הגמ' עדיפה. לפי שלפעמים אין האב שם או שאין לו אב א"כ א"א לומר בלשון נוכח אלא בלשון נסתר כשם שנכנס כו' ולכך לא פלוג. וגם נראה דאפ"י מאן דגריס כשם שהכנסתו כו' מודה דכשם שנכנס נמי ש"ד.

²²⁰ אומר תחילה חופה לפי שאין נענש בב"ד של מעלה עד בן עשרים וא"כ החופה קודמת שבו י"ח לחופה. ט"ז. בית יוסף.

²²¹ שא"א שירה אלא על היין. ב"י בשם המרדכי. ט"ז.

²²² דכיון שעושה הברכה קודם הפריעה הוה ג"כ עובר לעשייתה דמל ולא פרע כאילו לא מל.

²²³ ונראה דדוקא ביש לו שניהם גם חיתוך וגם פריעה, אבל אם הוא בחיתוך ואחר בפריעה, יברך להכניסו אחר החיתוך קודם הפריעה כמו שאר האנשים. באר היטב.

²²⁴ דבין החיתוך לפריעה א"א לו כיון שהוא טרוד באמצע עשיית המצוה היאך יפסיק אז בברכה להכניסו ותו דיש צער לתינוק שיפסיקו בין חיתוך ופריעה ויתמלא החיתוך דם ובדוחק ימצא הפריעה אח"כ, ע"כ נראה דזוה ודאי אין לעשות בין חיתוך לפריעה.

²²⁵ שהרי אף לר"ת ולרב שר שלום יש איסור לברך אחרי כיון שהוא עצמו עושה המצוה [לטעם הבי"י] ואז ודאי צריך לברך לפני שיהיה עובר לעשייתו.

²²⁶ ילקו"י שובע שמחות [כרך ב עמוד ס]. וכ"ה ביביע אומר [חלק ז סימן כא. ושם אות ז' השיג על מי שכתב לפקפק על מנהג ירושלים זבה. ע"ש].

²²⁷ חידושי רע"א.

מאור המילה

- טור - אבי הבן או המוהל או אחד מהעם אומר אותה.
- ט"ז וש"ך - מנהגנו שהמוהל אומר^{228, 229}.

ו. המברך על כוס המילה, יש לו לטעום מהכוס בסיום ברוך אתה ה' כורת הברית, קודם שאומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו קיים את הילד וכו'", וקריאת שם התינוק, והפסוקים, כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לטעימה, ומכל מקום אין למחות במי שנוהג שלא לטעום מן הכוס עד סוף בקשת הרחמים והפסוקים, אך כיון שאפשר בנקל מאד בלי שום דוחק לטעום מן היין טעימה כל שהיא קודם בקשת הרחמים, על כיוצא בזה אמרו (ברכות ל א) מהיות טוב אל תקרא רע. וכן פשט המנהג ברוב ככל הרבנים המברכים פעה"ק ירושלים ובארץ ישראל²³⁰.

ז. בקריאה הנכונה של המילה 'צוה' שבברכת אשר ידיד, נחלקו האחרונים האם צריך להיות נקוד בפת"ח הצד"י ובציר"י הוי"ו או בחיר"ק הצד"י וקמץ הוי"ו²³¹.

ח. המילה עצמה צריכה להיות מעומד וכן כשמביאין התינוק למולו צריכים לעמוד מפניהם²³².

ט. אין לקרוא לתינוק בשם רשע אבל אם שם זה נקרא בו גם צדיק מותר לקרוא בשם זה. כמו כן אין ראוי להעלות שם אדם, נח, או שם ועבר או יפת, שאין ראוי להעלות שם אלא מאברהם ואילך ויש שחלק על זה²³³. מת בלא בנים והניח אשתו מעוברת קורין הבן על שם אביו²³⁴.

י. אם לא מלו אביו שהוא מחויב למול את עצמו כשיגדיל יש שפסקו שיברך ג"כ 'להכנס' ויש שחלקו²³⁵.

יא. נהגו בא"י להיות ניעור בכל הלילות שקודם המילה ולעסוק שם בבית היולדת בתורה. אך אנו נוהגים רק לילה אחד קודם המילה. ובליל המילה נהגו לרקד ולשמוח²³⁶.

יב. לא יעשה חברו סנדק לשני בניו אא"כ מת אחד מהם²³⁷. אך עיין לקמן בסעיף יא דעות חולקות.

שו"ע סעיף ב:

²²⁸ הוסיף הש"ך שמנהג זה מנהג קדמונים הוא שהרי גם הכל בו כתב בסימן ע"ג ועכשיו נהגו להיות המוהל מברך בפ"ה ואקיי"מ כו' ואומר קיים את הילד... כתב הט"ז - וכשיש שנים אחד מוהל וא' פורע, אומר אותה הפורע, ונראה ראייה לזה ממה שמצינו בא"ח סימן קע"ד דאותו שמברך על היין שלאחר המזון הוא מברך על המוגמר הי"נ מי שפורע יגמור מה שיש עדיין לפניו.

²²⁹ וכתב הב"ח על המהג שמוהל מברך שאינו ישר בעיניו דלפעמים הוא ע"ה ולא די שאינו מבין אלא מדלג ומסרס תיבות, ע"כ הירא דבר ה' לא יניח לברך ברכה זו אלא א' משאר העם המיוחד שבעם.

²³⁰ שו"ת יביע אומר חלק ז' סימן כג. א. וראה עוד בילקו"י שובע שמחות [חלק ב' עמוד עד].

²³¹ ש"ך, ובפת"ש הביא החולקים. ובילקו"י שובע שמחות [ב עמוד עג] פסק שהנוסח הוא 'צוה'.

²³² חדושי רע"א. אמנם בבאור הגר"א כתב שזה חומרא בעלמא הוא.

²³³ בשו"ת תשובה מאהבה [ח"א סימן ל"ה] כתב שאין להקפיד מלקרות שמות כשמות שהיה קודם אברהם אבינו ע"ה, דאין לחוש לזה שהרי מצינו רבי בנימין בר יפת ועקביא בן מהללאל וראובן קרא לבנו בכורו חנוך וכ"כ בספר ברכי יוסף עיין שם.

²³⁴ חידושי רע"א.

²³⁵ פת"ש.

²³⁶ בית לחם יהודה.

²³⁷ שם.

מאור המילה

"אס אזי הבן הוא מוהל בעלמו, מזכר: למול את הבן, לדעת הרמב"ם. (ויש חולקין), (טור זקס בעל העיטור), וכן נוהגין שלא לחלק מיהו אס צריך למול, או שצריך ברכת להכניסו לחוד, ילא (וכן משמע בהגהות מיימוני).

א. מרן הביא את שיטת הרמב"ם בענין אם אבי הבן מוהל בעצמו שיברך למול את הבן. אך הרמ"א הביא את החולקים וכתב שכך נוהגין²³⁸.

הטור וב"י סע' ג:

א. נולד מהול, האם מברכים עליו:

- טור ורמב"ם - אין מברכין עליו ברכת 'על המילה'. אבל ברכת 'להכניסו בבריתו' ואשר קדש ידיד מבטן' מברכין.
- בעל העיטור - מברכין עליו.
- הרשב"א - אין מברכין עליו אפילו ברכת 'להכניסו'.

ב. האם מברכים על אנדריגנוס:

יבמות פג.:

"תנן רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא רבי אליעזר אומר חייבין עליו סקילה כזכר' ובגמרא 'אמר רב ליתא למתניתין מקמי ברייתא דתניא רבי יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא... ושמואל אמר ליתא לברייתא מקמי מתניתין. אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס. אמר רב יהודה אמר רב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משתי מקומות מתיבי רבי אליעזר אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר במה דברים אמורים בזכרות שלו אבל בנקבות שלו פטור? הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי סימאי אומר אנדרוגינוס חייבים עליו סקילה משתי מקומות מאי טעמא דרבי סימאי? אמר רב בר המדורי אסברה לי 'ואת זכר לא תשכב משכבי אשה' אי זהו זכר שיש בו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס"

ונחלקו הראשונים כפי איזה ר' יוסי פסקה הגמ':

- ריף ורמב"ם - כר' יוסי דברייתא, ולכן אין מברכין, מפני שהוא ספק.

- הרא"ש והטור בהבנת ר"י²³⁹ - כר' יוסי דמתניתין, מברכין מפני שהוא זכר גמור כדדריש מקרא 'אי זהו זכר שיש לו שתי משכבות'.

ב"י - אין מוכרח הבנת הטור בדעת ר"י²⁴⁰.

שו"ע סעיף ג:

"גר שזמל קודם שנתגייר, וקטן שזמל קשהוא מהול²⁴¹, כשמטיפין ממנו דם ברית אינס כריכים ברכה. וכן אנדרוגינוס אין מצרכין על מילתו, מפני שאינו

²³⁸ וכתב בילקו"י שובע שמחות [ב' עמוד נח] שמנהגינו לברך 'על המילה'. ומכל מקום אם בירך למול את הבן, אינו מעכב.

²³⁹ דכיון דפסק ר"י כמאן דאמר חייבים עליו סקילה משני מקומות משמע לטור שר"י בהדיא סבר דזכר גמור הוי כדדריש מקרא אי זהו זכר שיש בו שני משכבות וכיון דזכר גמור הוי לדעתו מברכין על מילתו.

²⁴⁰ דאע"ג דקרי ליה התם זכר אפשר דלאו לכל מילי מיקרי זכר שאם אתה אומר כן בערכין יערך.

²⁴¹ היינו מהול לגמרי ואין לו אפ"י לו ערלה כבושה, אבל אם נראית לו וקרוב לודאי שהיא ערלה כבושה צריך לברך על הטפת דם ברית. ש"ך סימן רסג סק"ד.

מאור המילה

זכר ולחי. הגה: חבל כשחוזרין על לוי המעכבים המילה, כריך לחזור ולזכר כל הזכרות, חבל חין לומר קיים את הילד הזה וכו' ²⁴² (בנימין זאב סימן ו' בשם אגודה).

- א. כשנולד שהוא מהול למרן אין לברך כלל ²⁴³.
- ב. לגבי אנדריגנוס פסק כרמב"ם שספק ולכן לא מברך.
- ג. אפי' על ציצין המעכבים הפריעה, חוזר ומברך 'על המילה' ולהכניסו ו' אשר קידש' אך כ"ז בידעינן בודאי שזה הציץ נשאר כך מתחלה ולא נימול כראוי אבל היכא שא"צ תיקון אלא מדרבנן משום מראית עין אין לברך ²⁴⁴.

הטור וב"י סע' ד-ה:

א. בעל העיטור - ממזר אף על פי שהוא מטיפה פסולה, כישראל הוא לכל דבר ומברכין עליו ברכת מילה עד כורת הברית. אבל אין מבקשין עליו רחמים ²⁴⁵.

ב. מילה ביום התענית, האם מברכים על הכוס:

○ רבוותא דבעל העיטור - מברך על הכוס ומנהג להניחו עד מוצאי י"ח ושותה אמו של תינוק ואין נותנים לתינוקות כלל ביוה"כ. ובשאר תעניות ²⁴⁶ אפי' האם שותה אם היא אינה בתענית ²⁴⁷.

○ בעל העיטור - ביום כיפור וט"ב לא מברכין כלל על כוס ועבדינן כמקום שאין בו יין ובשאר תעניות מברכין ונותנים לתינוקות.

○ הרמב"ם ²⁴⁸ - אין מברכין על הכוס אפי' בשאר תעניות מפני שאינו יכול לשתות לא הוא ולא אחר ממי שהוא מבין ענין הברכה, וגם התינוקות אינם יכולים לשתותו דילמא אתי למסרך.

○ תוספות - יברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות אפילו ביוה"כ ובט"ב ולא חיישינן דילמא אתי למסרך כיון דאינו דבר קבוע ²⁴⁹.

הר"ן בשם הגאונים - איפה שלא מברכים על כוס, מביאים הדס ומברכין עליה ²⁵⁰.

להלכה פסק הב"י: ביום הכיפורים ובד' צומות, לא יברך על הכוס. אמנם כאשר היולדת לא מתענה אז בשלשה צומות מהם יכול לברך על הכוס ותשתה ממנו היולדת, אם היולדת שומעת הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתית הכוס. אבל ביום הכפורים ותשעה באב שאין היולדת יכולה לשתות אין מברכין על הכוס.

²⁴² שכבר בקש עליו רחמים בתחלה. ש"ך.

²⁴³ כדעת הרמב"ם, שהעתיק לשון הרמב"ם ומשמע מדבריו דאין צריך ברכה כלל, והוסיף בילקו"י שובע שמחות [ח"יב עמוד קכו] שרק מבקשים עליו רחמים באמירת אלוקינו ואלוקי אבותינו קיים את הילד הזה וכו' וקורין לו שם. אך הש"ך הביא את דעת בעל העיטור שמי"מ ברכה של להכניסו בבריתו של א"א ואקי"מ מברכים.

²⁴⁴ פת"ש.

²⁴⁵ מהרי"ל (הל' מילה סז א) עשה מעשה וצוה למולו חוץ מבית הכנסת שלא במקום שאר הקטנים הכשרים, וגם לא אמרו 'כשם שנכנס' וצוה אח"כ להכריז שהוא ממזר שזיהרו מלהתחתן בו.

²⁴⁶ הסבר הפרישה בדעת הרבוותא דבעל העיטור.

²⁴⁷ ובעל העיטור דחה דברי רבוותא קמאי מכמה טעמים, האחד שאין מניחין הכוס עד הלילה שמא ישפך ונמצא שבירך לבטלה, ועוד שאין להפסיק כל כך בין הברכה והטעימה וכשיטעום צריך ברכה אחרת ונמצא שהברכה הראשונה היתה לבטלה.

²⁴⁸ פאר הדור סי' סג.

²⁴⁹ ערובין מ: ד"ה דלמא.

²⁵⁰ והעיר הב"י שבתשעה באב הדס נמי לא מביאים מטעמא דאין מברכין על הבשמים במוצאי שבת שחל בו תשעה באב.

מאור המילה

ג. הרוקח - תעניות דתשובה או דשני וחמישי יטעום המברך ואין בכך כלום. והעיר הב"י - ומכל מקום נראה שצריך לזהר שלא ישתה רביעית שהוא שיעור שתייה, ונראה שטוב הדבר שכשיקבל עליו תענית מבעוד יום יאמר בפירוש 'שאינו מקבל עליו ליאסר מלטעום כוס המילה'.

ד. כאשר יש שני תינוקות למול בבית הכנסת, כמה יברך:

○ בעל העיטור - צריך ברכה על כל אחד ואחד כיון שלא אפשר למול אותם כאחד.

○ הרא"ש - מי שיש לו ב' תינוקות למול²⁵¹ יברך ברכה אחת לשניהם ואפי' אם שנים מלין הראשון יברך 'על המילה' ועולה לשני והשני יברך 'אשר קדש ידיד מבטן'²⁵² ועולה לראשון ואפי' אין הנער השני לפניו בעת הברכה²⁵³.

רשב"א - לגבי ברכת להכניסו: אם האב הוא המוהל מברך ברכה אחת 'להכניס' קודם שימול. אם המוהל אינו האב ממתין לאחר מילת שניהם שמא ימלך המוהל ולא ימול [ומעיר הב"י - ואנו בארץ ישראל נהגנו שלא לחוש לשמא ימלך שהרי אנו מברכים ברכת אירוסין קודם קידושין]. ומכל מקום אם בירך האב בין קודם המילה בין באמצען יצא²⁵⁴.

ה. רבינו ירוחם - אם לא היה בדעתו מתחלה על השני אלא שהביאו לו למול אחר שבירך 'על המילה' הראשונה חוזר ומברך על השניה אחר שיגמור הראשונה שיברך עליה ולאחריה. וכן אם שח שיחת חולין בין ראשונה לשניה חוזר ומברך אפילו שבתחלה היה בדעתו למול שנית. אבל אם שח דבר שצריך אל המילה לא הוי הפסק ואינו חוזר ומברך.

ו. המרדכי - אם שני התינוקות של אדם אחד, האב מברך 'להכניסם בבריתו של אברהם אבינו'²⁵⁵. וגם הכלבו כתב בשם גאון - מי שיש לו שני תינוקות למול בנו או שאינם בנו יוצא בברכה אחת ודמנחי קמיה בשעת הברכה ולא יפסיק בנתיים בשיחה שאין צורך המילה.

ז. הרשב"א - אפילו אם בירך ברכת 'אשר קדש' בין ראשון לשני אינו חוזר ומברך על המילה דברכה לא הוי הפסק.

שו"ע סעיף ד:

"ממזר, כישראל הוא ומזרכים עליו זרכת מילה עד כורת הצרית אזל אין מבקשים עליו רחמים"²⁵⁶. (ומפרסמין זשעת מילתו שהוא ממזר). (מהרי"ל). זיום הכיפורים וזד' לומות, לא יצרך על הכוס (טור זשס זעל העיטור וע"פ); מיהו זג' לומות מהם, שהיולדת אינה מתענה, יכול לצרך על הכוס ותטעום ממנו

²⁵¹ או לברך לשני חתנים.

²⁵² ולפי רבינו ירוחם מברך 'אשר קדש' אחר כל מילה ואפילו הכי לא הוי הפסק.

²⁵³ כיון שדעתו עליו רק שלא יסיח דעתו בינתיים.

²⁵⁴ שלא אמרו לברך האב אחר המילה אלא משום חשש דשמא ימלך המוהל ונמצאת ברכת האב לבטלה, הא אם הקדים יצא דעיקר ברכה זו קודם המילה ככל הברכות שהן עובר לעשייתן.

²⁵⁵ ובברכת 'אשר קדש' יאמר 'קיים את הילדים...'. ויתקן כל המנהג לכל אחד כגון הנרות שמדליקין למילה יעשה לכל אחד נר לפני עצמו. דרכ"מ.

²⁵⁶ כלומר אין אומרים 'קיים את הילד...'. מטעם דלא ניחא להו לישראל הקדושים לקיים הממזרים שביניהם ומטעם זה העומדים שם אל יאמרו אחר שנימול 'כשם שנכנס לברית...'. מהרי"ל. ש"ך.

מאור המילה

היולדת, אם היא שומעת הזכרה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הזכרה לשתיית הכוס. אבל ביום הכיפורים ובתשעה באב, שאין היולדת יכולה לשחות, אין מזרכין על הכוס. ובתשעה באב, אסא נמי לא מיייתנין מטעמא שאין מזרכין על הבשמים כמוצאי שבת שחל בו תשעה באב. הגה: וי"א למברך אכוס בכל תעניות ונותנים הזכרה לתינוקות קטנים (תוספות בכל מערבין ומדכי דיומא וכן פסק בטור א"ח סימן תקנ"ט), וכן נוהגין. וביום כפורים נוהגין ליתן²⁵⁷ לתינוק הנימול, כמו שנתבאר באו"ח סימן תרכ"א. וי"א לאף בלא תענית יולאים בזה (כל בו), אבל אין נוהגין כן אלא הסנדק שותה²⁵⁸ כשאינו תענית.

א. אם נולד ממזר יש לקרות שמו כידור על שם הפסוק "כי דור תהפכות המה" וכן יש למולו במקום אחר כגון בפתח בית הכנסת לא במקום שמלין הכשרים²⁵⁹. ונחלקו הפוסקים האם אומרים תחנון בברית שלו²⁶⁰.

ב. בענין מילה בזמן תענית לגבי ברכה על הכוס. מרן נקט כמסקנתו בב"י. והרמ"א הביא את דעת תוס' וכתב שכך המנהג וחילק שביוה"כ מביאים רק לתינוק הנימול.

ג. אם חלה המילה בתעניות צבור שאי אפשר לעשות סעודה, לא יעשו את המילה בסוף היום כדי שיעשו הסעודה מיד אחרי הברית בלילה, אלא יעשו את המילה בבוקר, כזריזין המקדימין למצוות, ואת הסעודה יעשו בלילה. ואם קשה לעשות הסעודה במוצאי הצום יכולים לדחותה למחרת הצום²⁶¹.

ד. לגבי הרחת בשמים במילה שחלה בט"ב, מרן אסר²⁶². ויש מי שהתיר²⁶³.

ה. בכל ולד שיש בלידתו נדנוד עבירה אפילו איסור דרבנן, אין אומרים 'אשרי תבחר' וכיוצא בו ואין אומרים שבחים לאב ולאם ודוקא במידי דמפורסם וידוע²⁶⁴.

שו"ע סעיף ה:

"מי שיש לו שני תינוקות למול, יצרך זכרה אחת לשניהם²⁶⁵, ואפילו אם שנים מלים, הראשון יצרך על המילה ועולה גם לשני, והשני יצרך: אשר קדש ידיה,

²⁵⁷ משמע דאין צריך כאן כדי שיעור כוס של ברכה דהיינו מלא לוגמיו. ומה שאיתא בא"ח סי' ק"ץ דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות מלא לוגמיו וי"ל דהיינו מה שצריך כוס מדברי הגמ' משא"כ כאן שאינו אלא מצד שאין אומרים שירה אלא על היין. ט"ז.

²⁵⁸ ואין נוהגין כן אלא נותנים לשתות לנערים קטנים. ש"ך. אך בחמודי דניאל כתב דאין לנהוג כן דהנערים אינם שומעים הברכה ועדיף טפי שיטעום המברך.

²⁵⁹ ט"ז.

²⁶⁰ א"ר [או"ח קלאס ק"י] הסתפק, ובפמ"ג שם[ס"ק ט] כתב שדינו כישראל רגיל ולא אומרים תחנון, ובאות שלום[ס"ק יב] כתב לומר כדי לפרסם שהוא ממזר.

²⁶¹ ילקו"י שובע שמחות ח"ב עמו' לא.

²⁶² וטעמו עמו כיון שאין מברכין על הבשמים בט"ב באב שחל להיות במוצאי שבת וכמו דנתבאר בא"ח בסי' תקנ"ו והיינו דריח תענוג הוא וה"ה הכא דאסור להריח במקום שנוהגין ליטול הדס ולהריח בשעת מילה.

²⁶³ ש"ך, דמה שכתב מרן אינו מוכרח, דנראה דהתם היינו טעמא משום שהנשמה יתרה הלכה במוצאי שבת ולכן נתקן ברכת הבשמים לתענוג להשיב נפשו אבל שיהא אסור בכל ט"ב להריח בבשמים זה לא שמענו. וממילא יהיה מותר להריח בבשמים במילה.

²⁶⁴ חידושי רע"א.

²⁶⁵ הקשה ה"ט"ז, הטור כ"כ בשם הרא"ש 'וכן הוא שם בב' חתנים' ובטור בא"ע סימן ס"ב כתב, ואפי' אין חתן השני בשעת הברכה. וכתב שם רמ"א שמשום עין הרע נוהגין לברך לכל אחד בפני עצמו. ומאי שנא משני תינוקות דלא הצריך להנהיג כן? ונ"ל דודאי לכתחלה צריך החתן השני להיות גם כן אצל הברכה כיון שבר חיובא הוא ואז שייך חשש עין הרע כיון ששניהם ביחד משא"כ בתינוק שנימול אין צריך להיות אצל הברכה דלאו בר חיובא הוא.

מאור המילה

ועולה גם לראשון ואפילו אין הנער לפניו בשעת הזרחה, כיון שדעתו עליו, רק שלא יסיח דעתו בינתיים. (ד"ע צ"י ולא כרבינו ירוחם). הגה: אבל אם שח בינתיים שלא היה דעתו על הז' מתחילה, צריך לברך²⁶⁶: אשר קדש ידי, על הראשון, ולחזור ולברך על מילת השני. ודוקא אם שח בדברים שאינן כרכי המילה, אבל כרכי מילה לא הוא הפסק (רבינו ירוחם ומרדכי ס"פ כסוי הדם ואבודרהם). ואפילו אם שח²⁶⁷ וצריך: אשר קדש ידי, לאחר הראשון, א"ל לחזור ולברך על המילה, דברכה לא הוא הפסק (רש"א סימן שס"ב ובכל ז'ו), כמו שנתבאר סימן כ"ח לענין כיסוי דם. ואם שני הילדים של אדם אחד, האב אומר: להכניסם בצריחתו של אברהם אבינו (צ"י בשם מרדכי ואבודרהם), וכן אומר: קיים את הילדים, וכו', ויתקן כל כרכי המילה לכל אחד בפני עצמו, כגון הנר שמדליקין, יעשה לכל אחד נר בפני עצמו (מהרי"ל).

- א. מרן בענין שני תינוקות למול פסק כרא"ש.
- ב. מ"מ נראה באם ידוע שהתינוק השני לא יבא כ"כ מהר ואיכא הפסק גדול בדבר ושיחה יעשו לכל אחד ברכה בפני עצמו דהיינו ברכת המילה וכדעת בעל העיטור²⁶⁸.
- ג. כמו כן היכן שאין מנהג, יש לנהוג ולברך על כל אחד ואחד, ויהיו נזהרים שלא יביאו ב' תינוקות ביחד לב"ה אלא דלאחר מילת הא' יביאו הב'²⁶⁹.
- ד. במצרים נהגו לברך על כל אחד בפני עצמו, ואחר מילת האחד אומרים פסוקים 'המלאך הגואל' וכיוצא כדי להסיח דעת והוא מנהג ותיקין. ואם הם של אדם אחד מברך האב להכניסו ג"כ על כל אחד בפ"ע²⁷⁰.
- ה. שתי מילות בזמנם אין סברא להקדים דוקא לזה שנולד תחלה²⁷¹ ומ"מ נהגו להביא תחלה זה שנולד מקודם מטעם שלא יתעורר קנאה ומחלוקת. ועכ"פ ברור דאם הובא לבהכ"נ זה שנולד אחרון אין להמתין כלום רק למולו מיד²⁷².
- ו. שתי מילות ביום א' ואחת מהם שלא בזמנה, בודאי צריכים להקדים למול המילה שבזמנה²⁷³.
- ז. מילה שזמנה קבוע קודם לזה שנדחה אף שנולד ראשון אך אם אירע שהביאו לבהכ"נ את התינוק שנדחה יש למולו מיד ולא להמתין על מי שזמנו קבוע²⁷⁴.

²⁶⁶ הקשה הש"ך על הרמ"א, שכיון שפוסק כאן דא"צ לחזור ולברך כשהיה דעתו על השני מתחלה אלמא דסבירא ליה כהסכמת הפוסקים שחולקים על בעל העיטור ואף על גב דלא אפשר למימהלינהו כחדא סגי בחדא ברכה, א"כ כשלא היה דעתו מתחלה נמי הא מין א' הוא ויצא בברכה אחת? וצ"ע. ולענין דינא העלה הש"ך דאפי' במין א' צריך לחזור ולברך, וא"כ ה"ה הכא.

²⁶⁷ מהרש"ל כתב דה"ה אף הראשון יכול לברך 'אשר קדש' [אלא דלא ליתי לאנצויי הוא, אז השני מברך] אך הש"ך כותב שהראשון לא יברך 'אשר קדש כלל' אלא הב'.

²⁶⁸ ט"ז.

²⁶⁹ ב"ח. וכן הורה הש"ך "וכן נכון לעשות משום דעל הרוב מפסיקין בינתיים בשיחה בטלה שאינה מצרכי מילה והוי הפסק לכ"ע".

²⁷⁰ דרכי נועם חי"ד סימן כ"ז.

²⁷¹ ומסימן שני"ד גבי שני מתים אין ראייה דהתם חל החיוב מיד בשעה שמת האחד טרם מיתת השני משא"כ בזה דהחיוב חל ביחד מתחלת יום שמיני.

²⁷² פת"ש.

²⁷³ שם.

²⁷⁴ שם.

מאור המילה

הטור וב"י סעיף ו:

א. **רב צמח גאון** - היכא דליכא אלא איתתא וגברא תפוש ליה לינוקא ומברכין על המילה והיכא דאיפשר לה עבדינן לה בעשרה והיכא דלא אפשר עבדינן לה בפחות מעשרה.

שו"ע סעיף ו:

"היכא דאפשר, עבדינן למילה בעשרה. והיכא דלא אפשר, עבדינן בפחות מעשרה".

א. גדול הנימול מצטרף למנין עשרה וכן קטן בן שמונה שנימול מצטרף²⁷⁵.

ב. באופן שאם ידחו את המילה אחר חצות יהיה מנין, אז למרות דין זריזין, יש לדחות המילה אחר חצות דעשרה עדיף²⁷⁶.

ג. אף שיש דין זריזין מקדימין למצוות, מ"מ אין נוהגין לעשות הברית בנץ, אלא להמתין עד שיגיע קהל רב, אמנם אין לאחר בשביל זה עד חצות היום שנראה כמתעצל במצווה²⁷⁷.

ד. עוד בענין זריזין מול ברוב עם עיין לעיל סימן רסב סעיף א.

הטור וב"י סעיף ז:

א. **האם אבי הבן מברך שהחינו:**

○ בעל העיטור - אין לו לברך²⁷⁸.

○ רמב"ם - מברך שהחינו על כל מילה ומילה²⁷⁹.

○ ראבי"ה - המל בנו בעצמו מברך שהחינו משום שעושה המצוה המוטלת עליו העיקרי.

○ מהרי"ל - אין לאב לברך שהחינו אלא אם כן מל בעצמו בנו הבכור דעכ"פ יצטרך לברך שהחינו על פדיון בנו הואיל ועכשיו עביד מצוה יברך עכשיו אבל אם אינו חייב לפדות בנו כגון שבנו פטור מפדיון לא יברך שהחינו.

ב. **בטעמים למה לא מברכים שהחינו:**

הרוקח - מה שאין מברכין שהחינו זהו משום שעדיין לא יצא התינוק מתורת נפל עד שלשים יום²⁸⁰. **רבינו ירוחם** - ל"נ טעם הרוקח דאזלינן בתר רובא, אלא טעמא משום דאע"ג דבפדיון הבן תקנו לברך שהחינו דלא שכיח אבל מילה דשכיח לא. **הגה"מ** - לא מברכים מטעם צערא דינוקא²⁸¹.

²⁷⁵ אות שלום ס"ק טז.

²⁷⁶ מנחת יצחק ח"ח סימן צ.

²⁷⁷ תשובות והנהגות ח"ב סימן תפח.

²⁷⁸ וכן כתב הגהות מיימון בסוף הלכות מילה (פ"ג אות ד) 'אין אנו נוהגין כן ויש מפרשים הטעם משום צערא דינוקא.

²⁷⁹ נחלקו בדעת הרמב"ם: בא"ח כתב בשם הרמ"ה - שנראים הדברים שלא אמר הרמב"ם שמברך שהחינו אלא בזמן שמל אותו אביו על ידי עצמו דוגמא דפדיון הבן אבל בזמן שמל אותו אחר אין אבי הבן מברך שהחינו ואילו הבי"ח כתב בדעתו - ואין נראה מפשט דברי הרמב"ם אלא אפילו כשמל אותו אחר מברך אבי הבן שהחינו.

²⁸⁰ טעם זה דחה הרשב"א, דאין לחוש לשמא לא כלו חדשיו, דכל שגמרו סימניו ושערו וצפרניו אין חוששין וסומכין על סימנים אלו למולו בשבת החמורה כ"ש לענין ברכה.

²⁸¹ ודחה טעם זה הרשב"א, דלא אמרו כן אלא לענין שהשמחה במעונו אבל ברכת שהחינו אינה תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ואף על פי שמתערב עמה צער שהרי אפילו מת אביו ונפלה לו ירושה אומר שהחינו (עי' ברכות נט:).

מאור המילה

ג. רשב"א - כל שנולד לו בן צריך לברך שהחיינו לו בנים בין שנולדו לו בנים בין לא נולדו אלא שלא נהגו כן אפילו הגדולים ושמא עשו רשות כקרא חדתא²⁸², דכל שאינו בא מזמן לזמן כמועדים אין מברכים שהחיינו בחובה. ואף על פי שאין זה מספיק כל הצורך שהרי בפדיון הבן תקנו זמן, ושמא שאני שאף על מצוה ממצות התורה כפדיון הבן אמרו. ב"י - ובכל ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה נוהגים לומר שהחיינו לפי שהם סומכים בהוראותיהם על פי הרמב"ם.

שו"ע סעיף ז:

"כשהאב עלמו מוהל את בנו, הוא מצדד: שהחיינו. ואם המוהל הוא אחר, י"א שאין שם ברכת שהחיינו. ולהרמב"ם, לעולם האב מצדד שהחיינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומלכות מלכים. הגה: ובמדינות אלו נוהגין שלא לצדד שהחיינו, אפילו כשהאב עלמו מל בנו, אם לא שכל בנו הזכור שחייב לפדותו מצדד שהחיינו בשעת מילה ואינו מצדד בשעת פדיון, אבל כשפטור מהפדיון אינו מצדד שהחיינו (ע"פ מהרי"ל).

א. למרות דברי הרמ"א לברך שהחיינו כשהאב עצמו מוהל את בנו הזכור, פסק הש"ך: שאין נוהגין כן מעולם אלא אין מברכין שהחיינו כלל אפי' ישראל שמל בנו הזכור²⁸³. אך כיום בא"י נוהגים ברוב המקומות לברך שהחיינו, וכן במילת תאומים מברכים שהחיינו על כל אחד²⁸⁴.

ב. אם אין אבי הבן נמצא שם בשעת הברית, יש שאמרו²⁸⁵ שלא יברכו שהחיינו דהוא שייך רק לשמחת האב, ויש שאמרו²⁸⁶ שיברך המוהל כמו כל ברכת המצוות שהשליח מברך שגם הוא עושה מצווה. ומ"מ²⁸⁷ מהיות טוב אם ימצא דבר חדש כגון פרי יניח לפניו לאפוקי נפשיא מפלוגתא.

הטור וב"י סעיף ח-ט:

ג. האם צריך לכסות ערוות הקטן בשעת הברכה וטעמיהם:

- בעל העיטור – א"צ דלא הוי ערווה כל זמן שאינה ראויה לביאה.
 - רבינו יונה – צריך לכסות, אמנם בקטן כל כך לא דיינינן ליה דין ערווה ואין צריך לכסותו בשעת הברכה.
 - רא"ש – א"צ דכיון דלתקוני המילה קא אתי קרינן ביה שפיר 'והיה מחניך קדוש' ואין בו אותה שעה משום 'לא יראה בך ערות דבר'.
 - רבי יחיאל - היה רגיל לכסות הערוה אפילו בלא שום טינוף ואפילו בקטן בן ח' ימים.
- ב"י – נקט למסקנה שא"צ לכסות, דרוב הפוסקים הכי סבירא להו.

²⁸² עיין ערובין מ:.

²⁸³ וטעמו שגם במהרי"ל שמשם הוציא הרמ"א דין שלו, מוכח ההיפך, ודלא כמו שכתב הרמ"א. ועוד דברכת שהחיינו בשעת פדיון מוזכר בש"ס סוף פסחים ובפוסקים לקמן סי' ש"ה ואין חילוק בדבר לומר דכשהאב מל לא יברך. וגם מדבעי התם בש"ס מי מברך כהן מברך דמטי הנאה לידיה א"ד אבי הבן מברך דעביד מצוה כו' משמע דאין חילוק אלא בכל ענין יש לברך בשעת פדיון.

²⁸⁴ לקט הקמח בשם דרכי נועם.

²⁸⁵ אות שלום.

²⁸⁶ חת"ס יו"ד סימן רצח.

²⁸⁷ הכרעת הלמען בריתו.

מאור המילה

- ד. רבינו פרץ²⁸⁸ - בקטן פחות מבן תשע אין לחוש דלא שייך בזה ערוה אך כשהוא מטונף בצואה טוב לנקותו קודם הברכה אפילו שהוא בן ח' ימים.
- ה. בעל העיטור - מנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו כדאמרינן לגבי קרבן אפרו שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו.

שו"ע סעיף ח:

"אין לריך לכסות²⁸⁹ ערות הקטן בשעת הברכה. ואכל יא לנקות הקטן מלואתו קודם שיצרך) (ז"י זקס כל זו והגהת סמ"ק סי' קנ"ח).

- א. נחלקו הפוסקים²⁹⁰ אם יש לאחוז הערלה בשעת הברכה.
- ב. בגדול מתשע שנים ומעלה לכ"ע יכסה הערלה ואחר הברכה יתפסנה ויחתוך²⁹¹.

שו"ע סעיף ט:

"אזי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו".

- א. עומד אצלו הוי כעושה בעצמו, ומה"ט יש נוהגים שהאב נותן את הילד על ברכי הסנדק. ויש שנהגו שאבי הבן מוסר למוהל את הסכין²⁹².

הטור ובי" סעיפים י-יג:

- א. טור - בדברים שבין בני מזרח ובין בני מערב: בני מזרח מוהלים על המים ונותנים על פניהם, ובני מערב מוהלים על העפר מן הדא דכתיב "גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו". ובישיבת רב כהן צדק במתא מחסיא - מנהג למול במים שלוקין ובהם הדס ומיני בשמים ונופל דם המילה על המים. ורוחצין בהם כל הנועדים - כלומר זה דם הברית שבין המקום לאברהם אבינו.
- וכתב הב"י - בני ארץ ישראל נותנים אותה במים משום "וארחצך במים" בני בכל נותנים אותה בעפר משום דכתיב "גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו" ולכך לוקחים חול לקיים דברי שניהם שהחול נקרא עפר ומים²⁹³.
- ה"ר דוד אבודרהם - נהגו בצרפת להביא ספל מלא חול ועפר וטומנין שם את חתך המילה²⁹⁴. ובאלו הארצות נהגו לשים חתיכת הערלה בסיד כתוש היטב.
- ב. מהרי"ל - יש מקומות שנהגו שרוקקין דם המציצה לעפר. ויש רוקקים לכוס של יין ששותים ממנו כשמוצץ. מנהג יפה הוא שיהא לכל מוהל שני איזמלין משום

²⁸⁸ בהגהות סמ"ק סי' קנח.

²⁸⁹ ואפילו למי"ד בא"ח סי' ע"ה דאסור לקרות ק"ש כנגד ערות קטן משום דבעינן והיה מחניך קדוש ואין בו כיון דלתקוני מילה קאתי קרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש ואינו אותה שעה משום ולא יראה בך ערות דבר כדכתב הרא"ש וגם בקטן כ"כ לא דיינינן ליה דין ערוה וא"צ לכסותו בשעת ברכה כמ"ש ה"ר יונה.

²⁹⁰ א"ר או"ח סימן עה סק"ו מתיר אך מג"א אוסר.

²⁹¹ זוכר הברית.

²⁹² למען בריתו.

²⁹³ כדאמרינן בחולין (כז:): עופות מן הרקק נבראו.

²⁹⁴ ויש סמך לדבר בפרקי רבי אליעזר (פכ"ט) כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעין משום עינוי הדרך וכשהיו מוהלין היו נוטלים אותה ערלה וטומנין אותה בעפר ומאותה שעה ואילך היו נותנים את הערלה בעפר ויש סמך לחול יושמתי את זרעך כחול היס' (בראשית ל"ב יג) ולעפר יושמתי את זרעך כעפר הארץ' (שם י"ג טז). והגהות מימון (מילה פ"ג אות ה) כתבו מה שנוהגים לשים הערלה בחול נפקא ליה במדרש מי מנה עפר יעקב (ילקוט פ' בלק סי' תשסו ופר"א פכ"ט). ובנמוקי יוסף (יבמות כד. סד"ה הערל) הביא הגדה (פדר"א פכ"ט) 'מי מנה עפר יעקב' (במדבר כג י) שראה בלעם המדבר מלא ערלות ישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות דם המילה המכוסה בעפר הארץ ומכאן התקינו לכסות דם המילה והערלה בעפר.

מאור המילה

- דלפעמים משליך האיזמל עם הערלה תוך החול ולאחר כך יצטרך לאיזמל ואם ימתין עד שיקנח הראשון מן החול פן יבא התינוק לידי סכנה.
- ג. **הגהת מיימוני**²⁹⁵ - מה שמתאווים לאחוז התינוק על הברכים בשעה שנימול ולהיות בעל ברית יש לזה סמך ממדרש שוחר טוב²⁹⁶ בפסוק "כל עצמותי תאמרנה" אמר דוד 'אני משבח בכל עצמותי ברכי אני עושה בהן סנדקים לילדים בשעת המילה'.
- ד. **מהרי"ל** כשהיה סנדק היה טובל עצמו להיות נקי להכניס הילד בנקיות לברית. ומעיר הדרכ"מ - וחומרא בעלמא הוא ואין נוהגין כן. עוד כתב מהרי"ל - דיפה כח הסנדק מהמוהל לקרות בתורה קודם המוהל, דהסנדק המחזיק הילד על ברכיו הוי כאילו בנה מזבח והעלה עליו קטורת. ומטעם זה כתב רבינו פרץ - שאין רגילין ליתן ב' ילדים לבעל ברית אחד דכל פעם ופעם צריך לברור לבעל ברית אחר משום דאמרינן ביומא (כו א) כל כהן שהקטיר פעם אחת לא היה מקטיר פעם שנית מפני שהקטורת מעשרת דכתיב "ישומו קטורה באפך" וכתוב בתריה "ברך ה' חילו" א"כ כל פעם היה מעשרין בה אחר שלא הקטיר ה"נ ברית שהיא דומה לקטורת.
- ה. **כתב מוהר"ם** - אשה הנעשית בעלת הברית לתינוק תוליכנו עד פתח בית הכנסת ולא תכנס אל תוכו להיות ג"כ סנדק להחזיק התינוק על ברכיה דפריצות הוא בין אנשים. ואמר מהרי"ל - איש יכול להיות לבד בעל ברית ולהביא התינוק אבל אם יש לו אשה דרך הנשים לסייע לבעליהן וכן עשה מהרי"ל שנעשה סנדק לתינוק בלא אשתו והביא התינוק בעצמו ולא הניח לנשים לאחוז בכנף בגדיו כמנהג שאוחזים כנף האיש הנושא את התינוק.
- ו. **גירסת טור** - רב יהודאי גאון - מותר למהול על גבי עפרא ובלבד שלא יעשה כן בשבת שלא יביא עפר מהחוץ.
- גירסת העיטור** - רב יהודאי גאון - מותר למהול על גבי עפרא ובלבד שלא יעשה כן בשבת גזירה שמא יביא עפר מהחוץ.
- וביאר הב"י את גירסת העיטור - הכי פירושו 'ובלבד שלא יעשה כן בשבת' להביא עפר מן החוץ למול עליו שהרי אסור לטלטל עפר בשבת אם אינו מוכן, אבל אם היה מוכן לכך מערב שבת ודאי מוהלין על גביו שהרי מותר לטלטלו.
- ז. **ה"ר דוד אבודרהם** - ונוהגין ע"פ המדרש²⁹⁷ לעשות כסא לאליהו על שאמר "קנא קנאתי לה' כי עברו בריתך בית ישראל" א"ל הקדוש ברוך הוא חייך שאין עושין ברית מילה עד שתראה בעיניך, מכאן התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו שהוא נקרא מלאך הברית.
- ח. **ה"ר דוד אבודרהם** - נהגו לעשות סעודה ביום המילה ויש סמך מהמדרש²⁹⁸ שאומר "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק" ביום ה"ג מל את יצחק שעשה משתה ביום השמיני. וכן משמע בגמרא²⁹⁹ שהיו עושים סעודה ביום המילה דרב פפא סבר לברוכי שהשמחה במעונו אי לאו משום צערא דינוקא. וכן אמר דוד "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח" דם מילה שהוא זב לח' ימים³⁰⁰.

²⁹⁵ סוף פ"ג דמילה (אות ה).

²⁹⁶ ילקוט תהלים ס"י תשכג.

²⁹⁷ פרקי רבי אליעזר (פכ"ט).

²⁹⁸ פרקי דר"א פכ"ט ובמדרש שוחר טוב מזמור קיב.

²⁹⁹ כתובות ח.

³⁰⁰ ועוד מקורות בענין הסעודה: שבת קל. "רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב (תהלים קיט קסב) שש אנכי על אמרתך עדיין עושין אותה בשמחה" ופירש רש"י בשמחה. שעושים משתה:

מאור המילה

ט. **אור זרוע** - מצוה לאכול בסעודת מילה דמיקרי סעודת מצוה. ונהגו לקבץ מנין בסעודת מילה ואמרינן בפסחים (קיג:) דמי שאינו אוכל בסעודת מצוה הוי כמנודה לשמים. ופירש רשב"ם שם שהוא ברית מילה. וכתבו שם **התוספות** - דוקא שנמצא שם בני אדם מהוגנים כמו שאמרו (סנהדרין כג א) נקיי הדעת שבירושלים לא היו יושבים בסעודה אלא אם כן היו יודעין מי ישב עמהן.

י. **תרומת הדשן**³⁰¹ - מה שנוהגין עכשיו לעשות לאחר שנולד זכר נכנסים שם לטעום בלילי שבת הסמוך ללידה היא סעודת מצוה וקבעוה בלילי שבת בשעה שהכל מצויים בבתייהן.

יא. **הרשב"א** - יום המילה שחל להיות ביום תענית ציבור הכתובים, נוהגים במקומותינו שמתפללין בתענית סליחות ואומרים וידוי כדרכן ואין אומרים והוא רחום ותחנונים ודי שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק סליחות וידידי ואל ארך אפים.

יב. **בארחות חיים** - נהגו להביא מחתה של אש במקום שעושים המילה אפילו בימי הקיץ כדאמרינן **בבראשית רבה**³⁰² 'בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידן גבעת הערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקדוש ברוך הוא כקטורת ועולה שכולה כליל לאישים אמר הקדוש ברוך הוא בשעה שיהיו בני באים לידי עבירות אתמלא עליהם רחמים'.

יג. **דרכ"מ** - מנהג המוהלים להתפלל באותו יום שהם מוהלים וסמכו על המקרא "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם".

שו"ע סעיף י:

"נותנין את הערלה בחול ועפר, (וכן רוקקים דם המזיכה אל העפר), (מהרי"ל ז"ס י"ט מקומות). ואם הוא שבת, לריחן שיהיו מוכנים מצעוד יום. (ז"י בפירוש זעל העיטור).

א. **למזן מותר לתת בשבת את הערלה בעפר ובלבד שיהיה מוכן מבעוד יום, אך הש"ך** אסר זאת³⁰³.

שו"ע סעיף יא:

"נוהגין לעשות כסא לאלוהו, שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר צפיו"³⁰⁴ שהוא כסא לאלוהו. הגה: ונוהגין להדר אחר מצוה זו³⁰⁵, להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' למילה). ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה, לכל סנדק הוי כמקטיר קטורת (מהרי"ל ז"ס ר"פ), ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לזעל ברית אחד, כדאמרינן גבי קטורת: חדשים לקטורת (ז"ס ר"פ). ואין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר באיך, משום דהוי כפריאות. ומ"מ היא עוזרת לזעלה

וכתבו **התוספות** (שם ד"ה שש) בשם **רבינו תם** ויעש אברהם משתה גדול ביום ה"ג מל את יצחק דהיינו ביום השמיני דמילה.

³⁰¹ סימן רס"ט.

³⁰² ס"פ לך פרשה מז.

³⁰³ שמה שכתב **מרן** זה ע"פ מה שכתב **בב"י** בפירוש דברי **העיטור** בשם רב יהודה גאון אבל הש"ך מבין בדברי **העיטור** דאפילו מוכנים אסור גזירה שמא יביא עפר בשבת מבחוץ שאינו מוכן וכ"כ **הב"ח**.

³⁰⁴ כתוב **בזוהר** פרשת לך לך דאבי הברן יאמר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. וכתב **בד"מ** 'ולא ראיתי נוהגין כן'. ומה שאומר בפיו-בזה מזמינו שיבוא, וכתב הזהר שאם אין אומרים כן אינו בא לשם **למען בריתו**.

³⁰⁵ וכתוב בספרים הקדושים שזהו תיקון לפגם הברית. **למען בריתו**.

מאור המילה

- ומציאה התינוק עד בית הכנסת, ואז לוקח האיץ ממנה ונעשה סנדק (שם שם מוהר"ס). אבל האיץ יכול לעשות הכל בלא אשה (כן עשה מהרי"ל). נהגו המוהלים להתפלל ביום המילה, שנאמר: רוממות אל בגרונוס וחרב פיפיות בידם (תהילים קמט, ו) (ד"ע).
- א. נהגו כן רבים וכן שלמים שלומדים ספר הזוהר דהיינו שהעומדים אומרים כל הפסוק "אשרי תבחר... אחר שמביאים התינוק לבית הכנסת"³⁰⁶.
- ב. נוהגין להדליק נר בבית הכנסת בשעת המילה³⁰⁷.
- ג. מה שנהגו המוהלים להתפלל אין בכך לדחות האבל להתפלל ביום המילה³⁰⁸. אם לא במקום שיש מנהג קבוע ע"פ חכמים. ועיקר הטעם של מנהג המוהלים להתפלל לפי שעוסק במצוה לכך ראוי לו להתפלל³⁰⁹.
- ד. יש נוהגים שאבי הבן או הסנדק מניחין תפילין בשעת המילה. ויש שקראו תגר על מנהג זה, שמראים זלזול באות ברית, ועל כן נכון יותר שלא להניח תפילין בשעת המילה, ושב ואל תעשה עדיף. וכן ראינו לכמה גאוני עולם שלא היו מניחים תפילין בעת המילה. ומכל מקום הנוהגים להניח תפילין בעת המילה, אין לערער על מנהגם, שיש להם על מה שיסמוכו בשופי. ובראש חודש אחר תפלת מוסף, נכון להמנע מלהניח בעת הברית³¹⁰.
- ה. הסנדק ואבי הבן נוהגים להתעטף בטלית. ואם אין טלית שלו אצלו ישאלו טלית מאחר ולא יברכו עליו, וטוב שיכוונו שלא לקנותו. וזה עדיף יותר מאשר ליקח טלית של קהל שיש ספק אם לברך. ואם אין טלית מ"מ אין להחמיץ מצווה בשביל זה³¹¹. ובמקום שהמנהג לא ללבוש טלית בט"ב שחרית גם לצורך להיות סנדק למילה לא ילבש טלית. ומ"מ יש שהתעטפו בטלית בברכה³¹².
- ו. נוהגים לא לתת שני ילדים לסנדק אחד, מיהו אב"ד בעירו הוא ככהן גדול שמקטיר ושונה ולכן יכול להיות סנדק אפי' כמה פעמים³¹³. אמנם יש שכתבו³¹⁴, שמי שישב סנדק אצל בנו הראשון, יכול לישב סנדק גם אצל יתר בניו, שאין לחוש כלל לשבת סנדק פעמיים, או יותר, אצל אנשים שונים, ומכל שכן אצל בניו וקרוביו. ושומר מצוה לא ידע דבר רע. וכן מי שישב סנדק פעמיים אצל אדם אחד, אין לחוש לישב פעם שלישית.
- ז. במקום שלא אפשר, כגון דליכא אלא איתתא וגברא מותר לאשה להיות סנדק, דלא אסור כי אם לפני רבים ומשום דמיחזי כפריצות³¹⁵.
- ח. מי שהוא בחור ולא נשוי יכול להיות סנדק, אך מי שהוא קטן יש טעם קצת למונעו מלהיות סנדק ולא מן הדין אלא ממידת חסידות³¹⁶.

³⁰⁶ ט"ז.

³⁰⁷ ש"ד.

³⁰⁸ וכל המוחה באבל כאלו מוחה באדם לעשות מצוה וכאלו גוזל את המת.

³⁰⁹ ומה שהביא הרמ"א דרשה של 'רוממות בגרונוס...' כתב בתשו' מהר"ר משה מינץ סי' מ"ג דהא ליתא שלא נמצא דרשה זו בשום דוכתא ורק הקטפים והדרשנים אומרים זה ואותו קרא נדרש ברבה בע"א ובפסיקתא נדרש לענין ד"ת כו'. ולכן גם לא דוחה את האבל כמו שכתבנו. והטעם שכן נוהגים להתפלל המוהלים, כתב בהגהות המנהגים זה מהטעם של העוסק במצווה ראוי שהוא יתפלל. ש"ך.

³¹⁰ ילקו"י שובע שמחות ב עמוד נה.

³¹¹ למען בריתו.

³¹² פת"ש.

³¹³ חת"ס או"ח סימן קנט.

³¹⁴ ילקו"י שובע שמחות ב עמוד עח. יחווה דעת חלק ג' סימן עז עמוד רסא.

³¹⁵ למען בריתו.

מאור המילה

ט. מותר לאשה שהיא קוואצטר ללבוש בגדי שבת אפי' בשבוע שחל בו ת"ב. וכשהאישה מעוברת [לא בחודשים הראשונים שלא ניכר] נוהגין שלא תהיה קוואצטר וי"א דמותרת להיות³¹⁷.

שו"ע סעיף יב:

"נוהגים לעשות סעודה ביום המילה. הגה: ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה, ומקרי סעודת מילה (פר"ח דמילה וז"ל). וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה, הוי כמנודה לשמים (תוספות פ' ע"פ). ודוקא שנמלאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמלאו בני אדם שאינם מהוגנים, א"ל לאכול שם (ג"ז שם). עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה צליל שבת³¹⁸ לאחר שנולד זכר נכנסים אל התינוק לטעום שם, והוא ג"כ סעודת מילה. (בת"ה סימן רס"ט מתוס' פרק מרובה).

א. נכון להדר לעשות סעודה בבשר ויין דווקא, ויש מהדרין עוד שיהיה הסעודה בבשר בהמה³¹⁹. ואלו שעושין הסעודה ממאכלי חלב, יש להם על מה לסמוך³²⁰.

ב. אין אומרים בזימון 'שהשמחה במעונו' מפני צערא דינוקא. אך אם יש שם גם חתן וכלה אומרים 'שהשמחה במעונו' ואין חוששין לצערא דינוקא³²¹.

ג. אם אירע סיבה שלא עשאו סעודה ביום המילה יעשו ביום אחר³²².

ד. גם במילה שלא בזמנה הוי ג"כ סעודת מצווה כמו בזמנה וכל מה שנוהג במילה בזמנה נוהג גם בסעודת מילה שלא בזמנה³²³.

ה. גם בסעודת מילה [וחתונה] אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, כמו בשבת³²⁴.

ו. הנוהגים לערוך סעודת ברית מילה בבית כנסת, או בבית מדרש, מפני שהמקום הוא מרווח, יש להם על מה שיסמוכו, ובלבד שישמרו על קדושת המקום, ולא יבואו לידי ליצנות וקלות ראש בבית הכנסת, ולא ישתו יין כדי שלא יבואו לידי שכרות ח"ו. וכל שכן שאסור באיסור חמור לבוא לבית הכנסת בבגדי שחץ ופריצות, שהוא עון פלילי, ובפרט בבית הכנסת³²⁵.

ז. טוב לבטל מה שהשמש קורא לאנשים לבוא לסעודת ברית מילה כי אולי לא ילכו מטעמים מסוימים ויהיו ח"ו בכלל נידוי³²⁶.

ח. ת"ח השוקד על תלמודו או שהוא טרוד בטירדא דמצווה, וכן מי שעוסק במלאכה לפרנס ב"ב – אינו מחויב לילך לסעודת ברית. וטוב ליקח דבר מסעודת הברית³²⁷.

³¹⁶ למען בריתו.

³¹⁷ למען בריתו.

³¹⁸ בטעם זה: תה"ד - ממדרש רבות פרשת אמור פרשה כ"ז ר' לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרוגא תחילה כך אמר הקדוש ברוך הוא לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת. דרישה - מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנוול שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא פ' המפלת.

³¹⁹ למען בריתו.

³²⁰ שהרי"ף והרא"ש פוסקים שאחר החורבן אין שמחה בבשר כלל אלא רק בין בלבד, לכן צריכים עכ"פ לשתות יין.

³²¹ למען בריתו.

³²² למען בריתו.

³²³ פת"ש.

³²⁴ שע"ת או"ח סימן תקנא.

³²⁵ פת"ש.

³²⁶ ילקו"י שובע שמחות [ח"ב עמוד פט]. ילקוט יוסף על הלכות בית הכנסת, ח"ב, במילואים שבסוה"ס.

³²⁷ פת"ש.

מאור המילה

שו"ע סעיף יג:

"יום מילה שחל ציוס תענית לצור הכתובים, מתפללים סליחות ואומרים וידוי כדרכם, ואין אומרים והוא רחום ולא נפילת אפים, (אצל אומרים אל ארך אפים) (צ"י זקס הרשב"א).

א. אם נולד מהול ומטיפין ממנו דם ברית, ג"כ אין נופלים על פניהם, וכן כשחוזר על ציצין המעכבין³²⁸.

ב. אם יש מילה בין כסה לעשור, אומר 'זכור ברית דמילה ואל תפר בהשכמה' וצ"ל גם פזמון 'י-ה איום' ואומר 'אבינו מלכנו' ואין אומר 'והוא רחום' ותחנון גם בצום גדליה במילה אבל אומר א"א ולמנצח. ובעשרה בטבת אומר 'זכור ברית דמילה' ופזמונו 'י-ה איום'. וכן בכל תענית צבור אבל 'למנצח' אומר משום צערא דינוקא ואין אומר 'יהי רצון' אחר קריאת התורה. ויש אומרים שאין אומרים 'למנצח' מפני שהוא יום שמחה לאבי הבן ולא יום צרה³²⁹. ונראה דמקומות מקומות יש³³⁰.

ג. אם היו ב' בתי כנסיות בעיר באותו שאין מלין אומרים תחנון. וכן אין אומרים פיוטים של מילה באותו בית הכנסת שאין מלין בו³³¹.

ד. כיום באותו ביהכנ"ס שיש מילה נוהגים בהרבה מקומות שאין אומרים שם תחנון בכל המנינים בין שלפני הברית בין שלאחר הברית³³².

ה. מלין קודם עלינו לשבח וכן המנהג, עוד נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה משום שהתפילין הם אות והמילה ג"כ אות³³³.

³²⁷ למען בריתו. ופסק בילקו"י שובע שמחות [ח"ב עמוד צה] שתלמיד חכם השוקד על לימודו שהוא גם מוהל, והזמינוהו לערוך ברית מילה, אין ראוי לו להמנע מלמול מטעם ביטול תורה, אף אם יש שם מוהל אחר, שמצות ברית מילה ביסודה גדולה יותר מתלמוד תורה. וכן הוא הדין לסנדק שאין ראוי להתחמק מלישב סנדק אם מכבדים אותו. ואם הוא אדם גדול שמברר הלכה לרבים, מותר לו להתחמק מכל זה.

³²⁸ למען בריתו.

³²⁹ וכ"כ בכל בו וגם אין אומרים למנצח מפני שיום המילה יום שמחה הוא על קיום המצוה. ש"ך.

³³⁰ ש"ך.

³³¹ שם.

³³² למען בריתו.

³³³ שם.

מאור המילה

סימן רסו

הטור וב"י סע' א-ב:

א. שבת קלב:

"תנו רבנן: מילה דוחה את הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה...מנהני מילי? דתנו רבנן: ימול בשר ערלתו - ואף על פי שיש שם בהרת יקוץ. ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת - בשאר מקומות, חוץ ממילה. או אינו אלא אפילו מילה, ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו - בזמן שאין בה בהרת? תלמוד לומר: בשר - ואף על פי שיש שם בהרת".
ועפ"ז פסק הטור - מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת שאם יש בהרת בעור הערלה אף על פי שיש בקציצת הבהרת לא תעשה חותכה עם הערלה. אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך לחותכו אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחותכו כיון שא"צ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן.

ב. שבת קלב: "מילה אינה דוחה יום טוב אלא מילה בזמנה בלבד"

וכך פסק הטור.

ג. שבת קל.:

"משנה: ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמין לעשות ברזל [לסכין]. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת, שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת".

שבת קלג.:

"עושיין כל צרכי מילה בשבת; מוהלין ופורעין ומוצצין, ונותנין עליה איספלנית... 'כל צרכי מילה' לאתויי מאי? - לאתויי הא, דתנו רבנן: המל, כל זמן שהוא עוסק במילה - חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה בין על הציצין שאין מעכבין את המילה. פירש, על ציצין המעכבין את המילה - חוזר, על ציצין שאין מעכבין את המילה - אינו חוזר".

טור וב"י - ונפסק הלכה כר"ע, ועפ"ז - מילה אפילו בזמנה אינה דוחה אלא המילה עצמה אבל מכשירין שאפשר לעשותן מבעוד יום אין דוחין השבת כיצד מלין ועושיין כל צרכיה כגון פריעה ומציצה וחוזר על ציצין המעכבין אף על פי שפירש.

ונחלקו הראשונים לגבי לחזור על ציצין שלא מעכבין לאחר שפירש:

○ טור ורש"י - אינו חוזר בשבת אך ביום חול חוזר³³⁴.

○ רמב"ם - אף בחול אינו חוזר³³⁵.

○ בעל העיטור - חוזר בין בשבת בין בחול³³⁶.

ד. שבת קל.:

"א"ר אבא בר רב אדא אמר רבי יצחק פעם אחת שכחו ולא הביאו אזמל מערב שבת והביאוהו בשבת שלא כרצון רבי אליעזר דשרי אפילו ברשות הרבים אלא כרצון רבנן דאסרו דרך רשות הרבים ושרו דרך גגות חצרות וקרפופות. ומי שרו? והתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים כך אין מביאין אותו

³³⁴ שהברייתא דיברה רק על שבת.

³³⁵ טעמו הבאנו לעיל בסימן רסה סע' ה.

³³⁶ וטעמו משום דבגמרא אמרינן אהאי ברייתא 'מאן תנא פירש אינו חוזר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא וכו'. ומדבעי תלמודא מאן תנא ומהדר לאוקומא כתנאי משמע דסבירא ליה דלאו הלכתא היא ועוד דלאוקמתא דרבי יוחנן ברייתא יחידאה היא ולית הלכתא כוותיה וכן לאוקמתא דמוקי ליה רב אשי כרבי יוסי דנראה בעליל אתיא כיחידאה דלא קיימא לן כרבי יוסי בההיא ותו דנהרדעי מוקמי לה כרבנן דרבי יוסי דלחם הפנים ובההיא קיימא לן כרבי יוסי דנימוקו עמו וא"כ לית הלכתא כהאי ברייתא.

מאור המילה

דרך גגות חצרות וקרפיות אלא אמר רב אשי שלא כרצון רבי אליעזר ומחלוקתו ודברי אליעזר אפילו נקטת הרבים שרי ושלח כרצון החלוקים עליו לאסרי דרך חצרות להעמידו חכמים דבריהם לאיסור שבת אף במקום כרת אלא כרצון רבי שמעון דתנן רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית”

○ ב”י – והלכה כרבי שמעון בפרק כל גגות (עירובין צא.) וכמו שנתבאר בטור אורח חיים.

○ רבוותא דר”ף – אין הלכה כר”ש, ולכן יש לאוסרו להביאו מזה לזה אפי’ שבת בהן.

באיזה מקרה התיר ר”ש, שמותר להעביר כלים מחצר לחצר:

○ טור - להוציאו מהבית ולהביאו דרך גגין חצרות ומבואות שלא ערבו אסור אבל שבת באחד מהם מותר להביאו מזה לזה אף ע”פ שעברו חצרות עם הבתים³³⁷.

○ בעל העיטור – מותר דווקא בשלא ערבו חצרות עם הבתים אבל ערבו דשכיח מאני דבתים בחצר לא³³⁸.

ה. לגבי טלטול הסכין אחר המילה:

○ רבינו ירוחם בשם הרמב”ן³³⁹ - מותר לטלטל הכלי ולהחזירו לאחר המילה דמאחר שטלטל הכלי בהתר מחזירו לאי זה מקום שירצה אף על פי שאין לו תינוק אחר למול.

○ מהרי”ל³⁴⁰ - מחמיר דמיד אחר המילה יזרוק האיזמל מידו משום מוקצה והוא הדין כל צרכי המילה וכן ביום טוב.

והעיר הדרכ”מ על המהרי”ל – “ולי נראה דברי רבינו ירוחם דמאחר שלא הוקצה לבין השמשות יוכל לטלטלו לאיזה מקום שירצה”.

שו”ע סעיף א:

“מילה, זין בזמנה זין שלח בזמנה, דוחה לרעה; שאם יש בהרת בעור הערלה, אף על פי שיש בקליפת הבהרת לא תעשה, חותכה עם הערלה. אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול וכריך לחותכו, אם יש בהרת בלוחו הברזל אסור לחתכו, כיון שא”ל למולו פעם אחרת אלא מדרבנן”.

שו”ע סעיף ב:

“מילה דוחה יום טוב ושבת, בזמנה. אבל שלח בזמנה, אינה דוחה³⁴¹. ואפילו בזמנה, אינה דוחה אלא המילה עצמה ופריעה ומליכה, ואפילו פירש, חוזר על איזן המעכזין דהיינו אם נשאר מהעור עור החופה רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד. ועל שאינם מעכזים, אם לא פירש, חוזר, ואם פירש, אינו חוזר. ונותני עליה אספלנית. הגה: ומותר לטלטל האיזמל לאחר המילה להאניעו

³³⁷ דשמאל ורבי יוחנן פליגי על רב המובא לעיל והלכה כמותם.

³³⁸ טעמו מדגרסינן בפרק כל גגות (שם) אמר רב הלכה כרבי שמעון והוא שלא עירבו בני החצרות כל אחת לעצמה דהשתא לא שכיחי מאני דבתים בחצר: אבל עירבו לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר.

³³⁹ מובא בבית יוסף.

³⁴⁰ הל’ מילה סז ב.

³⁴¹ ולגבי יו”ט שני נחלקו הראשונים אם דוחה. עיין גליון מהרש”א.

מאור המילה

בחצר המעורב, אף על גב דאינו כריך לו עוד באתו שבת, דהא לא הוקצה בין השמשות מאחר דהיה כריך לו באתו שבת, כן נראה לי. (היתר טלטול כתוב בתא"ו נתיב א', והטעם הוא כדברי המחבר ודלל כמהרי"ט). אבל מכשיריה אינם דוחים, כיון שהיה אפשר לעשותה מצדו יום. ולפיכך אין עושין סכין לימול זו, ואין מביאין אותה ממקום למקום, ואפילו להוליאו מהבית ולהביאו דרך גגין וחלונות ומבואות שלא עירבו³⁴². אבל אם שכח הסכין בגג וחצר, מותר להביאו מזה לזה, אפילו עירבו חלונות עם הבתים".

- א. אמר עד א' שנולד בשבת מלין אותו על פיו³⁴³.
- ב. דווקא מילה דוחה שבת ויו"ט, אך הטפת דם ברית לא דוחה³⁴⁴.
- ג. כאשר מלין בשבת מותר לומר את התפילות שאומרים האב והמוהל קודם המילה, ואין בזה משום שאלת צרכיו, דהרי הוא תפילה קבועה³⁴⁵.
- ד. כשחוזר בשבת על הציצין המעכבין מותר לו כבר לחזור גם על ציצין שאינו מעכבין. כמו כן אפי' לאדם אחר מותר לו לחזור על הציצין המעכבין³⁴⁶.
- ה. מה שאמרנו שאם לא פירש חוזר אפי' על ציצין שאינן מעכבין, מדובר דאפי' כבר סילק ידיו מן החיתוך והתחיל לפרוע, דמילה ופריעה חדא מילתא היא. ובמציעה הסתפק הר"ן אם מותר לחזור לציצין שאינן מעכבין, ולדינא תיכף אחר הפריעה כשמטה עצמו לעשות מציעה אסור לו לחזור על ציצין שאינן מעכבין³⁴⁷.
- ו. לגבי לטלטל האיזמל לאחר המילה נחלקו:
- רמ"א³⁴⁸ – מותר לטלטל לאחר המילה להצניעו בחצר המעורב ואף לטלטלו בחינם שלא מוקצה³⁴⁹. על פי הבנתו את ברמב"ן.
 - ט"ז – כל ההיתר ברמב"ן אינו אלא להצניעו אח"כ באותו חדר שמל שם כדי שלא יהיה אבוד אבל לא למקום אחר, וכן אין לטלטלו לפני המילה³⁵⁰.
 - ז. הלכה כטור והב"י לגבי להביא סכין מגג לגג ומחצר לחצר וכד' אפילו עירבו החצרות.
 - ח. אם מל בשבת שלא בזמנו למסקנת רע"א - דמהני וא"צ להטיף ד"ב³⁵¹.
 - ט. כשמלין בשבת אסור לקנח האיזמל מן הדם³⁵².

³⁴² פ"י כלים ששבתו בתוכן דכולן רשות אחת הם כמ"ש בא"ח סי' שע"ב ואפילו הן של בעלים הרבה שלא אסרו אלא בכלים ששבתו תוך הבית כשקדש היום דאותן אסור לטלטל מבית לחצר אם לא ערבו הבתים עם החצר ואפילו ערבו הבתים עם החצר אסור לטלטל אותן כלי הבית מחצר זה לחצר אחרת שלא ערבו עמה. ט"ז ע"פ הב"י.

³⁴³ חידושי רע"א.

³⁴⁴ ש"ך סימן רסב סק"ב.

³⁴⁵ אגרות סופרים סימן יד.

³⁴⁶ שבט הלוי ח"ח סימן צ.

³⁴⁷ מסקנת הלמען בריתו.

³⁴⁸ ורש"ל בתשובה כתב גם כן להתיר כמו שכתב רמ"א כאן מטעם שכיון שהיה ראוי בין השמשות' הותר לכל היום דאין מוקצה לחצי שבת.

³⁴⁹ עיין בנקודת הכסף בהערה הבאה שהבין אחרת ברמ"א.

³⁵⁰ ועיי"ש שם שהאריך לדחות דברי הרמ"א והרש"ל. אמנם בנה"כ דחה דברי הט"ז. והעמיד דברי הרמ"א על תילם, אך הבין גם ברמ"א שמ"מ לא התיר אלא להצניעו בחצר המעורבת אבל לטלטלו בחינם לא.

³⁵¹ מקור ההסתפקות: אי אמרינן ביה דעביד לא מהני והוי כאילו נחתך העור מעצמו או ע"י עובד כוכבים דצריך להטיף דם ברית או כיון דרק יומא קגרים אין זה בכלל אעל"מ. פת"ש בשם רע"א.

³⁵² פת"ש.

מאור המילה

י. מוהל שמל בשבת ואח"כ זרק הערלה מידו, מותר ליקח הערלה ולהניחה לעפר המוכן לה ולמרות שלאחר שזרקו לעפר מוקצה הוא, מכל מקום קודם שזרקו עדיין לא נעשה מצותו לאו מוקצה הוא³⁵³.

יא. אם הסכין אינו חד אסור להשחזו בשבת במשחזת³⁵⁴.

הטור וב"י סע' ג:

א. רמב"ם - אין שוחקין למילה בשבת סממנים ולא מחמין לה חמין ולא עושין לה אספלנית ולא טורפין לה יין ושמן [שהרי יכול היה לעשות מלפני שבת]. שבת קלג.:

"...ונותנין עליה איספלנית וכמון. אם לא שחק מערב שבת - לועס בשיניו ונותן, אם לא טרף יין ושמן מערב שבת - ינתן זה בעצמו וזה בעצמו. ואין עושין לה חלוק לכתחילה, אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מערב שבת - כורך על אצבעו ומביא, ואפילו מחצר אחרת".

ועפ"ז פסק הטור - לא שחק לה כמון בערב שבת לועס בשיניו. לא טרף לה יין ושמן טורף לה לזה לעצמו ולזה לעצמו. אין עושין לה חלוק אבל כורך עליה סמרטוט ואם לא התקין לה מע"ש כורך על אצבעו ומביא דרך מלבוש אפי' מחצר אחרת שלא ערבו³⁵⁵.

ב. בגמרא [קלד.] הובא היתר 'דנותן זה לעצמו וזה לעצמו אף על פי שטורפו שרי והוא דלא לעביד ליכא' כלומר שלא יטרפנו ויערבנו יפה אבל מערבו ולא כל כך. אך לא נזכר דבר זה בדברי הפוסקים³⁵⁶.

ג. הסתפק הר"ן היכא שיש מים חמים לרחוץ קודם מילה ונשפכו המים שלאחר המילה, אי אמרינן תדחה מילה כיון שאם נמול נצטרך אחר כן לחלל שבת במכשירין או דילמא השתא מיהת בדין מהלינן ובתר הכי פקוח נפש הוא שדוחה את השבת?

○ הרמב"ן³⁵⁷ - מותר למול שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אחר כן לדחות את השבת דבתר הכי פקוח נפש הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה³⁵⁸.

○ הרז"ה ורשב"א - תדחה מילה.

ב"י - נראה שדעת הפוסקים כדעת הרז"ה והרשב"א³⁵⁹.

³⁵³ ש.ס.

³⁵⁴ ש.ס.

³⁵⁵ ודייק הב"י "ומשמע מדברי רבינו דהא דאמרינן כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת אף על פי שמוציאין בשיניו אינו מותר להביאו אלא דרך חצר שלא ערבה או שלא נשתתפה עם זו אבל לא דרך רשות הרבים ולישנא דמתניתין הכי משמע".

³⁵⁶ ואפשר שהטעם משום דלא איתמר הכי בגמרא אלא אליבא דרבי מאיר אבל לתנא קמא אף על גב דלא עביד ליכא אסור.

³⁵⁷ שבת קלד.:

³⁵⁸ ומדויק מהמשנה כן, ששינוי "לא שחק מערב שבת לועס בשיניו ונותן אם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו" ולא קתני בשאין לו כמון בביתו שאי אפשר לו ללעוס בשניו ותדחה ומדקתני תקנתא ולא תני דחיה שמע מינה כדאמרן.

³⁵⁹ שכתב לקמן הב"י בסע' ד- "והרי"ף עצמו כתב אחר כן (נה:) והיכא דאשתפוך חמימיה דתינוק ישראל ואיבדור סמנייה בתר דאימהיל עבדינן ליה בשבתא מפני הסכנה. וגם הרמב"ם (פ"ב ה"ח) כתב מלו את הקטן בשבת ואחר כן נשפכו החמין או נתפזרו הסממנין עושין לו הכל בשבת מפני שסכנה היא לו עכ"ל ונראה מדקדוק דבריהם דסבירא להו כדעת הרז"ה ורשב"א שכתבתי בסמוך דאי אישתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה תדחה מילה ודלא כהרמב"ן דסבר דלא תדחה".

מאור המילה

שו"ע סעיף ג:

"אין שוחקין סמנים ולא מחמין לו חמין ואין עושין לה אספלנית ולא טורפין לה יין ושמן. אם לא שחק כמון מערב שבת, לועם בשיניו. אם לא טרף יין ושמן מע"ש, נתן זה לעלמו וזה לעלמו. ואין עושין לה חלוק³⁶⁰, אבל כורך עליה סמרטוט, ואם לא התקין מערב שבת, כורך על אצבעו ומציא לך מלבוש, אפילו מחצר אחרת שלא עירבה.

א. מה שהתירו לכוון על אצבעו זה דווקא מחצר אחרת שלא עירבה אבל לא מר"ה שאין זה מלבוש ממש³⁶¹.

הטור וב"י סע' ד-ה:

א. שבת קלד:

"משנה: מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי. רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום שלישי למילה שחל להיות בשבת שנאמר 'ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים'" ובגמרא נפסק הלכה כרבי אלעזר בן עזריה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מבעוד יום בין הרחצת מילה בין הרחצת כל גופו מפני שסכנה היא לו.

הרי"ף בשם רבוותא – 'הלכה כרבי אלעזר בן עזריה ביום השלישי וכל שכן בראשון שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מערב שבת'.

וביאר הרא"ש בדעת הרי"ף: שאין דין לפני המילה ולאחר המילה שווה, דלאחר מילה כיון דסכנה הוא אפילו ישראל מבעיר האש ומחמם וכל הזריז הרי זה משובח אבל לפני המילה אפילו על ידי גוי אסור. ועוד ביאר בדעתו שמה שכתב 'שמרחיצין אותו כדרכו לפני המילה בחמין שהוחמו בשבת' לא שיאמר לגוי להחם אלא אם הגוי עשן לעצמו או אם עבר ישראל והחם אותן בשבת מרחיצין בהן את הקטן אף על פי שאסרו רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו אפילו מערב שבת לצורך המילה שר³⁶².

עוד שם בגמ': על מה ששינו 'ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי' פריך בגמרא 'והא אמרת רישא מרחיצין דמשמע כדרכו?' ומתרצים לה בתרי גווי:

רב יהודה ורבה בר אבהו – 'כיצד קתני' מרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה כיצד? מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי.

רבא - הכי קתני 'מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ביום ראשון כדרכו וביום שלישי שחל להיות בשבת מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ורבי אלעזר בן עזריה פליג ואמר דמרחיצין את הקטן ביום שלישי שחל להיות בשבת'.

³⁶⁰ פ"י כעין כ"ס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם העטרה כדי שלא יחזור העור לכסות העטרה. ט"ז ע"פ רש"י בגמ'.

³⁶¹ ט"ז על פי הב"י.

³⁶² וגם ה"ן (נג. ד"ה וכתב) כתב זה שכתב הרי"ף שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני מילה וכו' כי קאמר בין בחמין שהוחמו בשבת אלאחר מילה בלחוד קאי אבל לפני המילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת דנהי דרחיצה דידהו מדרבנן מיהא אסירא ורבנן לא שרו במכשירי מילה אפילו שבות של דבריהם אפ"ה כיון דרחיצה בחמין שהוחמו מערב שבת לא אסרוה אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת ואומרים מערב שבת הוחמו (שבת מ.) במקום מילה התירו דלא שייכא בה האי גזירה כולי האי.

מאור המילה

ומייתנין בגמרא תניא כוותיה דרבא, ומיהו רבא גופיה חש לאוקמתיהו דרב יהודה ורבה בר אבהו ואמר אנא בהדי תרגומא דסבי למה לי.

הרי"ף בשם רבוותא - פסק דמרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה. והקשה הרי"ן לאור הגמרא הנ"ל, שאיך לפני מילה מותר לרחוץ? שהרי משמע בגמ' דאוקמתא דרב יהודה ורבה בר אבהו עיקר דהא רבא עצמו חש לה, ולפי אוקמתיהו לא שרי תנא קמא לפני מילה אלא זילוף ורבי אלעזר בן עזריה נמי לא שמעינן דפליג אלא בלאחר מילה אבל לפני מילה לא פליגי כלל נהי דזילוף שרי לפני מילה רחיצה מנא לן? ומתוך הרי"ן שאפשר שסומכים על אוקמתא דרבא כיון דברייתא תניא כוותיה אף על גב דאיהו חש לנפשיה.

האם ההיתר הוא דווקא בשלישי לרחוץ או אף לפני:

- הרי"ן בשם מאן דאמר, ורשב"א, רש"י, רמב"ן - לאו דווקא בשלישי אלא עד יום השלישי קאמר וכ"ש בשני.
- הרמב"ם ורי"ף - דווקא שלישי.

רמב"ם – "כל מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין אותו בשבת ביום המילה בין לפני מילה בין לאחר מילה או בשלישי שחל להיות בשבת" ומדייק הב"י - מתוך דבריו יתבאר שכל מה שאמרו להתיר ברחיצת חמין בשבת אינו אלא במקום שדרכן לרחוץ הקטנים בחמין לפני מילה ואחריה או ביום השלישי אבל במקום שאין דרכן לרחוץ בחמין לא.

טור פסק עפ"י כל הנ"ל – שאם מלו הקטן בשבת ואח"כ נתפזרו הסממנים או נשפכו החמין עושין הכל בשבת ואפי' ישראל מבעיר האש לחמם מים לרחצו מפני שסכנה הוא לו ואפי' ביום הג' שחל להיות בשבת היא סכנה אם לא ירחצוהו.

ב. אמירה לנכרי באיסור דאורייתא:

עירובין סז:

"ההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה אמר להו רבא לייתו מגו ביתאי, והא לא עריב ולא שתיף? לימרו לגוי לייתי ליה מגו ביתאי. אמר אביי בעאי לאותוביה למר ולא שבקן רב יוסף... ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה"

ונחלקו בהסבר הגמ', ונפק"מ לאמירה לגוי באיסור תורה:

○ רי"ף – אסור לומר לגוי להכין או להביא איזמיל דרך רשות הרבים, שלא הותר אמירה לנכרי באיסור תורה והכי קאמר: לא שאני לך בשבות דאמירה בין שבות דאית ביה מלאכה לשבות דלית ביה מלאכה דהא מר לא אמר זיל אחים לי דאית ביה מלאכה אלא אייתי מגו ביתאי קאמר ליה דטלטול בעלמא הוא דלית ביה מלאכה...

○ בעל הלכות גדולות - מותר לומר לגוי להכין או להביא איזמיל דרך רה"ר, שהותר אמירה לנכרי באיסור תורה. והכי קאמר: 'ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה' דשבות היינו דבר שהישראל עושה בידיים ואיסורו משום שבות ושבות דלית ביה מעשה היינו דבר שאין הישראל עושה בידיים אלא אומר לגוי לעשות אפילו אם אומר לו לעשות מלאכה דאורייתא מיקרי שבות דלית ביה מעשה שהרי הישראל אין עושה שום מעשה אלא דיבור בעלמא.

טור רא"ש רמב"ם - פסקו כדברי הרי"ף.

עוד פסק ה**טור** עפ"י הנ"ל - אבל דבר שיש בו איסור דרבנן כגון לומר לו להביא לו מים דרך כרמלית או דרך חצר או מבוי שלא ערכו מותר לומר ואם יש כאן מים

מאור המילה

שחממם נכרי לצורכו או שעבר ישראל וחממם מותר לישראל לרחוץ בו התינוק כל גופו כדרכו אפי' לפני המילה אף על פי שאסרו רחיצת כל הגוף אפי' במים שנתחממו מע"ש התירוהו לצורך המילה.

ג. האם מותר להרבות ליולדת בשיעור המים שרוצים לחמם בשבת עבור התינוק: ערובין סח.

"ההוא ינוקא דאשתפוך חמימי אמר להו רבא נשיילוה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה"

○ הר"ן – הגמ' בערובין מדברת שמחמם לה ע"י גוי, ולכן ע"י גוי מותר. אמנם ביו"ט מותר אף ע"י ישראל.

○ הרשב"א – הגמ' בערובין מדברת שמחמם לה אפילו ע"י ישראל, ולכן ע"י ישראל מותר. ולא קשיא דמשום מצוה התירו.

שו"ע סעיף ד:

"מלו את הקטן בשבת, ואח"כ נתפזרו הסימנים, עושין לו בשבת, מפני שסכנה היא לו. (ודין רחילת תינוק קודם מילה או לאחריה, עיין בטור א"ח סימן ש"ל"א)."

א. הוא הדין אם עבר ומלו אף שידע שאין לו סממנים, אפ"ה מותר לחלל את השבת, דמ"מ עכשיו פיקוח נפש הוא לתינוק³⁶³.

ב. בענין רחיצה בשבת בימנו לתינוק, אחרי שהשתנו הטבעים עיין בלמען בריתו.

שו"ע סעיף ה:

"שכחו ולא הביאו סכין מע"ש, אומר לעובד כוכבים להביא סכין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים. כללו של דבר: כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עליו משום שבת, מותר לנו לומר לעו"ג לעשות אותה כדי לעשות מלוא זמנה. ודבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר לעו"ג לעשותה בשבת."

א. כשאין נכרי מצוי, נחלקו הפוסקים האם מותר להביא את הסכין ע"י קטן ולא דרך רה"ר דאורייתא³⁶⁴.

הטור וב"י ס' ו:

א. שבת קלד. :

"תנו רבנן דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה ביום טוב: שוחקין לה כמון, וטורפין לה יין ושמן"

ועפ"ז פסק הטור - כל המכשירין שאין דוחין השבת גם יום טוב אין דוחין חוץ מזה ששוחקין לה סמנין ב"ט הואיל וראוין לקדרה וכן טורפין לה יין ושמן.

שו"ע סעיף ו:

"כל המכשירים שאין דוחין שבת, גם יום טוב אין דוחין, חוץ מזה ששוחקין לה כמון ב"ט הואיל וראוים לקדרה, וכן טורפין לה יין ושמן."

הטור וב"י ס' ז:

א. מרדכי³⁶⁵ - אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת.

³⁶³ שעה"צ סימן שלא אות יז.

³⁶⁴ מהמתירים שואל ומשיב [מהדו' תליתאה ח"א סימן קיז] דברי יעקב סימן סב ועוד. מהאוסרים שו"ת רע"א מהדו"ק סימן טו, דלא התירו טלטול ע"י קטנים אלא לצורך עצמן.

מאור המילה

ב. בענין מילה בשבת ע"י אבי הבן שהוחזק:

- ה"ר אליעזר הלוי - אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שיודע למול דהא מילה היא פסיק רישיה גבי דידיה דהוא מכוין לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי. ומיהו אם אין אחר שיודע למול ימול.
- תרומת הדשן³⁶⁶ - נהגו העולם שלא ליזהר בזה, דהאב מל את בנו אפילו היכא דאיכא אחר.

ג. בענין מילה בשבת ע"י אבי הבן שלא הוחזק:

- אחד מהגדולים - הזהיר לאבי הבן שמל כבר פעמים שלא ימול בשבת אם יש שם מוהל אחר ועל אדם שמל רק פעם אחת הסתפק אם יכול למול בשבת הואיל ולא אתחזק בתלתא זימני.
- תה"ד - לא בעינן ג' זימני ובפעם אחת סגי, ואב נמי שרי למול בשבת אף על גב דלא מל רק פעם אחת³⁶⁷ ואף על גב דאיכא אחר דמל זימני טובא.

ש"ע סעיף ז:

"אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת, שמה יקלקל ונמלא מחלל שבת. ואם כבר מל פעם אחת³⁶⁸, מותר, ואפילו אם הוא אביו (תה"ד סי' רס"ה ודלא כה"ר אליעזר שבטור)."

- א. ה"ה אם מל ולא פרע מעולם שאסור לפרוע בשבת³⁶⁹.
- ב. אם אין מוהל אחר ויודע בעצמו שיכול למול שרי³⁷⁰. כמו כן מוהל שבא למול בשבת ואמר שכבר מל פ"א נאמן ואין צריך להביא ראיה לדבריו³⁷¹.
- ג. ה"ה שלא ימול ב"ט מי שלא מל מעולם אך ב"ט שני של גליות יש להתיר³⁷².
- ד. בנוולד מהול שצריך אומנות גדולה למול תינוק כזה, אין למוהל שעדין לא מל תינוק כזה למול אותו בשבת אם יש שם מוהל אחר, אבל אם אין לא דחינן המילה³⁷³.
- ה. מי שמל כמה נכרים כדי להתלמד, נחלקו הפוסקים אם זה מועיל בשביל למול בפעם הראשונה יהודי בשבת³⁷⁴.

הטור וב"י סע' ח-י:

א. פסק הטור, ע"פ הגמ' בשבת קלד:-קלה.:

'ספק אם הוא זמנה אם לאו אינו דוחה השבת, לפיכך אם נולד בע"ש בין השמשות אינו נימול בשבת אלא נדחית עד אחד בשבת שהוא ספק עשירי'.

³⁶⁵ כיסוי הדם (חולין סי' תרנח).

³⁶⁶ סימן רסה.

³⁶⁷ דהני תרי חומרי לא שייכי אהדדי לצרפם כלל והמחמיר יחמיר. דרכ"מ.

³⁶⁸ ול"ד למוחזק דשחיטה דבעינן ג' פעמים, דהתם יש לחוש לעילפון כל דהו ועל ידי כך ישהה או ידרוס ולכך בעינן מוחזק ג' פעמים אבל כאן אין חשש אלא משום שמה לא יוכל לאמן ידיו וכיון דחזינן בחד זמנא דמאמן את ידיו שפיר סגי בהכי. ט"ז.

³⁶⁹ פת"ש.

³⁷⁰ ודווקא שכבר למד דיני מילה וגם עמד והשיגח כמה פעמים אצל אחרים בשעת המילה ויודע כל מעשי ודרכי המילה אלא שלא מל בפועל, אבל אם הוא עצמו מסופק, אינו רשאי למול. מהר"ם שיק או"ח סימן קנא.

³⁷¹ פת"ש.

³⁷² שם.

³⁷³ שו"ת כתב סופר יו"ד סימן קכב.

³⁷⁴ למען בריתו.

מאור המילה

ב. נדה מב:

"ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה: מהו לממהל בשבתא? אמר ליה: שפיר דמי... אזל בתריה, אמר ליה: אימא לי איזי, גופא דעובדא היכי הוה? אמר ליה: שמעית ולד דצויין אפניא דמעלי שבתא, ולא אתיליד עד שבתא. אמר ליה: האי - הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא, והוי מילה שלא בזמנה, וכל מילה שלא בזמנה - אין מחללין עליה את השבת".

ועוד פסק הטור עפ"י הגמ' הנ"ל - ואפילו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות של יום שישי אף על פי שיצא כולו בשבת אינו נימול בשבת³⁷⁵.

ג. **מרדכי - אין תלוי בתפלה כלל אם קבלו שבת מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר אלא רק ביציאת הכוכבים.**

ד. **שבת קלז. במשנה:**

"קטן נימול לשמנה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר... נולד לבין השמשות - נימול לתשעה, בין השמשות של ערב שבת - נימול לעשרה, יום טוב לאחר השבת - נימול לאחד עשר, שני ימים של ראש השנה - נימול לשנים עשר..."

פסק עפ"י הטור - כל מילה שאינו דוחה שבת גם י"ט אינה דוחה.

האם יו"ט שני של גלויות דוחה:

○ **רמב"ם - דוחה**³⁷⁶, מדלא אשכח תנא נימול ל"ב אלא דוקא בשני ימים טובים של ראש השנה.

○ **רא"ש - אינה דוחה, דדוקא גבי מת התירו לדחות יום טוב שני והתירו אפילו ביום טוב שני של ראש השנה, אבל במילה שכבר עבר זמנה לא התירו לדחות יום טוב שני בשבילה**³⁷⁷.

לגבי יו"ט שני של ר"ה - כולם מודים שלא דוחה.

ה. **שבת לד:**

"ת"ר... ואיזהו בין השמשות:

○ **רבי יהודה - משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין, הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון - בין השמשות, הכסיף העליון והשוה לתחתון - זהו לילה.**

○ **רבי נחמיה - כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל.**

○ **רבי יוסי - בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא, ואי אפשר לעמוד עליו"**

ונחלקו רבה ורב יוסף בדעת ר' יהודה כמה לדעתו זה שיעור בן השמשות:

שיעור בין השמשות בכמה?

○ **רבה - שלושת רבעי מיל.**

○ **רב יוסף - שני שלישי מיל. ואיכא בינייהו פלגא דדנקא.**

עפ"י פסק בעל העיטור - בפלוגתא דשיעור בין השמשות דאיפליגו ביה תנאי ואמוראי מספקא לרבי יוחנן אי הלכה כרבי יהודה או כרבי יוסי: הילכך אי אתיליד ינוקא בע"ש משתשקע החמה ספק הוא עד דשלים בין השמשות דרבי יוסי נשוא

³⁷⁵ עיין לעיל מה שכתב הב"י בסימן רסב סע' ו, וחזר על זה אף כאן.

³⁷⁶ ה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת דוחין את י"ט שני דגלויות.

³⁷⁷ וממתניתין דלא אשכח נימול לשנים עשר אלא בשני ימים טובים של ראש השנה אין ראייה דמתניתין נשנית בארץ ישראל.

מאור המילה

הזמן המאוחר ונימול ל"י. ואי אתיליד במוצאי שבת משתשקע החמה מספקא לן אי כרבה אי כרב יוסף ועבדינן לחומרא כרבה [שהוא הזמן המוקדם] ונימול לתשעה.

1. המקורות שהובאו בסימן רסב הן בענין שנימולים לשמונה וכאן פסק הטור לענין שלא נימול בשבת³⁷⁸ - קטן שנולד כשהוא מהול ומי שיש לו ב' ערלות וכל שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן. וגירות שנתגיירה וילדה ואח"כ טבלה³⁷⁹ אף על פי שנימולין לח' אם הגיע יום ח' בשבת אין דוחין שבת.

2. האם אנדרוגינוס דוחה שבת³⁸⁰:

○ הרמב"ם - אין דוחה שבת.

○ רב אלפס - דוחה. וכן לדעת ר"י³⁸¹ שמחשיבו זכר גמור³⁸².

3. האם טומטום דוחה שבת:

ב"ב קכו:

"אמר רבי אמי טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים... רב שזבי אמר אף אינו נימול לח' [נפירש רשב"ם אף אינו נימול לשמנה לדחות שבת] דאמר קרא 'אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול' עד שיהא זכר משעת לידה" ולמסקנת הגמ' רב שזבי נשאר בקושיא

○ הרי"ף, בעל העיטור ורבינו ירוחם - פסקו לרב שזבי.

○ הרא"ש והרמב"ם - לא פסקו כרב שזבי.

ש"ע סעיף ח:

"מי שנולד בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, מונין מן הלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה יום טוב מספק, ואפילו יום טוב שני של גלויות (טור ר"ס זה בשם תשובת רא"ש והיא בכלל כ"ו). ואפילו לא הוליא אלא ראשו³⁸³ בין השמשות, אף על פי שיאלא כולו בשבת, אינו נימול בשבת."

א. לגבי המחלוקת האם נולד ביה"ש דוחה יו"ט שני של גלויות:

○ מרן - פסק כרא"ש שלא דוחה.

○ ש"ך - פסק כרמב"ם שדוחה יו"ט שני של גלויות³⁸⁴.

³⁷⁸ הואיל וזה ספק מטילין לחומרא שנימול בשמיני אך לא בשבת כמובא לעיל בסימן רסב.

³⁷⁹ והעיר הב"י על לשון הטור "ומי"ש כתב רבינו וגירות שנתגיירה וילדה ואחר כך טבלה. אינו מכוון יפה וכך הוה ליה לכתוב נכרית שילדה ואחר כך נתגיירה וכ"כ הוא עצמו בהלכות שבת סימן של"א."

³⁸⁰ המקור הובא לעיל סימן רסב.

³⁸¹ העיר הדרכ"מ דברי הב"י על הטור לעיל בסימן רסב "וגם מדברי ר"י שמחשיבו זכר אין הכרע דדוקא לענין הבא עליו שחייב סקילה מחשב כזכר אבל לשאר דברים לא דאלי"כ לענין ערכין יערך".

³⁸² העיר הב"י - על דברי הטור האלו: שהרי"ף כלל לא הכריע כמי ההלכה אלא רק הביא את שני הדעות דמספקא ליה. ויש לתמוה על רבינו ובעל העיטור שכתבו בשמו שדוחה דהא משמע דספוקי מספקא ליה. ועוד דאם כן ה"ל לרבינו לכתוב דהרא"ש נמי סבר דדוחה שהרי העתיק דברי הרי"ף כצורתן משמע דכוותיה סבירא ליה!.

³⁸³ הוצאת הראש חוץ לפרוזדור היינו לאויר העולם דוקא ולא לבית החיצון. פת"ש. ולא צריך כל ראשו אלא אפי' יציאת רוב פדחתו בלבד[ע"פ יו"ד קצד סעי' י].

³⁸⁴ נוב"י - העיקר כהרא"ש דאין דוחה ומי"מ מי שרוצה לסמוך על הש"ך שהכריע כדעת הרמב"ם אין מוחין בידו אמנם בתשובת חתם סופר סי' ר"נ העלה בהחלט להחמיר כהרא"ש. וכתב שכך גם סבר התשב"ץ שראה דברי

מאור המילה

ב. נחלקו האחרונים האם מוהל בן חו"ל יכול למול בא"י ביו"ט שני ש"ג כאשר יש גם מוהל ישראל³⁸⁵.

ג. אשה המקשה בערב שבת, אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור בערב שבת אז אין מלין אותו בשבת כי אם בערב שבת, וצריך לשאול לנשים. ואם אינן יודעות יש לילך אחר החזקה³⁸⁶.

ד. גם אם מסופק אם נולד קודם ביה"ש או בביה"ש, ג"כ צריכים להחמיר ולדחותו ליום ראשון³⁸⁷.

ה. נולד בערב שבת בין השמשות, וספק שמיני שלו זה בע"ש של שבוע אחרי. וביום ראשון ושני שלאחריו חלים שני ימים טובים של גלויות, נימול ליום י"ב. אבל מי שספק שמיני שלו ביו"ט שני אפילו בר"ה נימול בשני, דהוי ס"ס³⁸⁸ שמא היום זמנו ואת"ל אינו זמנו שמא היום חול [ולא הוי דשיל"מ כיון דחוזר לאיסורן]³⁸⁹.

ו. אם לא קשתה האשה בין השמשות ולא נראו לה חבלי לידה עד כניסת שבת, אפילו בתחלת ליל שבת מיד אז לא חיישינן שמא הוציא ראשו קודם שבת. אבל אם נמשך זמן קישוי בה"ש וילדה בתחלת הלילה יש לנו לחוש לחומר איסור שבת דקרוב הדבר שהוציא הראש לפני שבת ולא יהיה אלא ספק ואינו דוחה, ואף על פי שלא ידעו מזה לא היולדת ולא המילדת אימור לאו אדעתייהו אגב דטרידי. אך אם שואלים אותם ועונים שידועים שהוציא ראשו לפני שבת או שלא הוציא פשיטא שאין לנו אלא דבריהן בין לדחות שבת בין שלא לדחותו. ומשנפתח הקבר ואינה יכולה לילך בידוע שהוציא העובר ראשו³⁹⁰.

ש"ע סעיף ט:

"צשיעור בין השמשות אפליגי תנאי ואמוראי בסוף פרק צמה מדליקין, וכתב בעל העיטור: מספקא לן הלכה כדברי מי הלכך אי איתיליד ינוקא משתקע החמה ספק הוא, עד דקלים בין השמשות דרבי יוסי, ונימול לעשרה. ואי איתיליד צמוכאי שבת משתקע החמה, עבדינן לחומר כדרכה (ועיין לעיל סימן רס"ב סעיף ה' ו')."

א. תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים נסתפקו האם נימול יום ראשון כדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש³⁹¹ או אם נימול בע"ש כדעת ר"ת³⁹² ומסקנה שאין מלין אותו עד יום א'.

ש"ע סעיף י:

הרמב"ם והסכים עם הרא"ש והש"ך לא ראה את אותה תשובה של התשב"ץ, וכל היכא שדברי הראשונים נעלמו מעיני האחרונים הלכה כראשונים.

³⁸⁵ עיין שע"ת או"ח סימן שלא אות ב.

³⁸⁶ ש"ך.

³⁸⁷ אליה רבה סי' שלא אות ב.

³⁸⁸ החת"ס מביא טעם אחר: דאתי ספק קיום מ"ע דאורייתא ודחי ספק קל דרבנן ובפרט עתה שאינו אלא מנהג.

³⁸⁹ הבנת הנוב"י בדעת מרן. מובא בפת"ש.

³⁹⁰ פת"ש.

³⁹¹ דלדידהו בין השמשות הוי תיכף אחר שקיעת החמה מעל הארץ.

³⁹² שכתב דשתי שקיעות נינהו ושאיין בין השמשות מתחיל אלא מסוף השקיעה אחר שנכנס החמה בעובי של רקיע אבל קודם לכן יום גמור.

מאור המילה

"קטן שנולד כשהוא מהול ומי שיש לו שתי ערלות ואנדרוגינוס ויואל דופן ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה, אף על פי שנימולים לשמונה אינם דוחים את השבת, (טומטום שנקרע ונמלא זכר, מלין אותו בשבת) (כ"כ הרמב"ם והרא"ש), (ויש אוסרין) (ב"י בשם הרי"ף, וכ"כ רבינו ירוחם).

- א. הרמ"א הביא את שני השיטות האם מילת טומטום דוחה שבת.
- ב. ראוי להזהיר למוהלים כשרואים ב' עורות זה על זה שלא יפרעו עוד בשבת וימתינו עד אחר שבת דאין סכנה אם לא יפרעו עד אחר שבת³⁹³.
- ג. נחלקו הפוסקים האם מותר למול בשבת שהגיע ע"י הפריה מלאכותית:
 - מרן היביע אומר – מותר למול בשבת.
 - הגרש"ז אויערבך וכן הרב אלישיב – אסור למול בשבת³⁹⁴.

הטור וב"י סע' יא:

א. שבת קלה:

"אמר מר ולא ספק דוחה שבת לאתויי הא דתנו רבנן בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת... תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר כל ששהא ל' יום באדם אינו נפל, הא לא שהא ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן? אמר רב אדא בר אהבה מלין אותו ממה נפשך אי חי שפיר קא מהיל ואי לאו מחתך בבשר הוא ואלא הא דתניא ספק בן שבעה ספק בן שמנה אין מחללין עליו את השבת אמאי נמהליה ממה נפשך? הכי נמי דמהלינן לא נצרכא אלא למכשירי מילה ואליבא דרבי אליעזר דאמר מכשירי מילה דוחין את השבת³⁹⁵"

במות פ:

"ובן ח' מי קא חיי? והתניא בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו! הכא במאי עסקינן בשגמרו סימניו, דתניא איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו רבי אומר סימנין מוכיחים עליו שערו וצפרניו שלא גמרו אף על פי שלא כלו לו חדשיו טעמא דלא גמרו הא גמרו אמרינן האי בר שבעה הוה ואשתהויי הוא דאשתהיי"

393 פת"ש.

394 וזה לשון היביע אומר "ודע שבזמנינו חזון נפרץ לידות ע"י הפרייה מלאכותית או ע"י מבחנה, והשאלה אם מילת בן כזה דוחה שבת, וראיתי בספר הברית (סי' רס ס"יק מח) שכתב, שלפי מ"ש רבינו חננאל בחגיגה (יד ב) בענין בתולה שעברה באמבטי, שדבר זה הוא בגדר מעשה נסים, ואין אמו טמאה לידה, שנא' אשה כי תזריע וכו'. אי"כ לפ"ז י"ל שהנולד מהזרעה מלאכותית אין מילתו דוחה שבת, ושבו חזר בו (בסי' רסב ס"יק צו) וכתב ש"ל שלא כ' בן הר"ח אלא בנתעברה באמבטי דהוי דרך נס, משא"כ הפרייה מלאכותית שהיא דרך הטבע. ע"ש. וידידי הגרש"ז אויערבך שליט"א במאמרו שבקובץ נועם ח"א (עמוד קנג) הזכיר ג"כ דברי הר"ח, ועלה ונסתפק בנולד על ידי הזרעה מלאכותית אם נימול בשבת, שהרי ביוצא דופן שאין אמו טמאה לידה אין מילתו דוחה שבת, וכמ"ש בש"ע (סי' רסו ס"י), אלא ש"ל שאם טעמו של הר"ח משום דהו"ל מעשה נסים, אי"כ לא שייך זה לאשה שנתעברה בהזרעה מלאכותית, שהוא דבר טבעי, ולא הוי בגדר נס כלל. אך יותר מסתבר לומר שעיקר טעמו של הר"ח משום שכל שאין האשה מסייעת לבעל בהזרעתו אין אני קורא בה אשה כי תזריע וכו', וא"כ גם בהזרעה מלאכותית שאין האשה מסייעת לבעל בהזרעתו אפשר דלא מהלינן ליה בשבת. וצ"ע. ע"כ. ובספר נשמת אברהם מה"י (עמוד קטז), ציין למ"ש בספר נשמת אברהם ח"א (עמוד קנט) בשם הגרש"ז אויערבך שאין מילתו דוחה שבת, והוסיף על זה, ואמר לי הרה"ג רבי עזריאל אויערבך נ"י שכן פסק הלכה למעשה חמיו הגר"ש אלישיב שליט"א, שאין למולו בשבת. ומסתברא שהוא הדין לתינוק מבחנה. ע"כ... והא ודאי שאין להוציא דברי הר"ח מפשוטם, שלא כתב כן אלא בנתעברה באמבטי, שהוא דרך נס, ובמשנה למלך (פט"ו מהלי אישות ה"ד) כתב ג"כ שעי"פ הטבע לא תתכן מציאות כזאת להתעבר באמבטי. ע"ש... ואני על משמרת אעמודה שיש להורות למולו גם בשבת."

395 כלומר לא אמר רבי אליעזר דמכשירי מילה דחו שבת אלא בדקים לן שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אבל ספק אם כלו חדשיו אין מחללין שבת למכשירי מילה דיליה.

מאור המילה

עפ"ז פסקו העיטור הסמ"ג והטור - מי שנולד בחדש ז' לעיבורו והוא שלם הרי הוא כילד של קיימא לכל דבר ומלין אותו בשבת. והנולד לשמונה אם הוא שלם בשערותיו ובצפרניו אפי' נולד ודאי לח' כגון שפירש בעלה ממנה מיד אחר שבעל אפ"ה חשוב בר קיימא ומלין אותו בשבת דכיון דגמרו שערותיו וצפרניו ודאי נגמר לז' ונשתהה לצאת. אבל אם שעריו לקוי ואין צפרניו שלימים כברייתו ה"ז ודאי בן ח' שלא היה ראוי לילוד אלא לט' ומיהר לצאת והרי הוא כאבן ואסור לטלטלו ואין מלין אותו בשבת. לגבי ספק בן שבע ספק בן שמונה:

- טור – עפ"י לעיל, אפי' לא גמרו שעריו וצפרניו – מלין בשבת, דממה נפשך³⁹⁶ אם הוא בן ז' הרי הוא בר קיימא ואם בן ח' הוא הרי הוא כמחתך בשר בעלמא.
- רמב"ם לפי הבנת הטור – רק אם גמרו שעריו וצפרניו – מלין בשבת³⁹⁷.

דעת הרי"ף והרא"ש בספק בן שבע ספק בן שמונה:
הגמ' לעיל בשבת קלה. ציינה את הברייתא:

"תנו רבנן...ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת... הא לא שהא ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן? אמר רב אדא בר אבהה מלין אותו ממה נפשך... ואלא הא דתניא ספק בן שבעה ספק בן שמונה אין מחללין עליו את השבת אמאי נמהליה ממה נפשך? הכי נמי דמהלינן לא נצרכא אלא למכשירי מילה ואליבא דרבי אליעזר דאמר מכשירי מילה דוחין את השבת"

הרא"ש והרי"ף העתיקו ברייתא זו כלשונה בלי ההמשך של רב אדא... ונחלקו הפוסקים מה דעתם:

- טור – לא מוהלין בשבת, והקשה שאינו מבין שהרי יש את הממה נפשך של רב אדא³⁹⁸.

³⁹⁶ כרב אדא בגמרא.

³⁹⁷ אמנם לפי הבנת ה"ב"י, הרמב"ם לא חולק על הטור ומותר למול גם בלא גמרו שעריו וצפרניו. ודחה ביאור הטור בדברי הרמב"ם. שהרי לשון הרמב"ם "מלין אותו בשבת על כל פנים אם בן שבעה הוא ושלם בדין הוא שידחה ואם בן ח' הוא כמחתך בשר בעלמא" והקשה ה"ב"י על הטור - מהיכן משמע לטור שהרמב"ם דיבר על גמרו שעריו וצפרניו, אי משום שכתב הרמב"ם בהלכה 'אם בן ז' הוא ושלם' הרי גם הטור עצמו כתב לעיל בסמוך "מי שנולד בחדש ז' לעיבורו והוא שלם... ומלין אותו בשבת" ועל כרחך מדובר שם אפילו לא גמרו שעריו וצפרניו ומלין בשבת דהא לא חילק בין גמרו ללא גמרו אלא בבן ח' אבל בבן ז' משמע דבכל גוונא מלין, וממילא ה"ה בלשון הרמב"ם. ועוד קשה על הטור דהא לשיטתו אפי' ספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו מלין וכ"ש בן שבעה ודאי שלא גמרו שמלין וא"כ ע"כ דשלם דקאמר הטור לא גמרו סימניו קאמר אלא לומר שהוא שלם באיבריו וכך הוא הפירוש שלם שכתב הרמב"ם. ועוד יש לתמוה על הטור איך עלה על דעתו לפרש כן דברי הרמב"ם שמדובר בגמרו שעריו וצפרניו, דא"כ היאך היה אפשר לרמב"ם לומר שם "ואם בן ח' הוא כמחתך בשר" דהא כיון שגמרו שעריו וצפרניו אפילו אם הוא בן ח' ודאי מלין אותו בשבת כדאיתא בפרק הערל. הילכך ודאי בשלא גמרו שעריו וצפרניו איירי הרמב"ם ומשום הכי איצטרך למיהב טעמא דמלין אותו ממה נפשך. ולפי זה מ"ש ושלם הוא היינו לומר שהוא שלם באיבריו אבל שעריו וצפרניו לא גמרו.

אמנם ה"ט"ז דחה דברי ה"ב"י והבין בטור וברמב"ם 'והוא שלם' הכוונה בסימנים, שאם כפירוש ה"ב"י, ששלם הכוונה באברים, הרי כמעט ואין לו שום משמעות כי לא נמצא קפידיא של איברים בשום דוכתא לענין מילה, ותו קשה דהא איתא בפי' הערל תניא 'איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו רבי אומר סימניו מוכיחין עליו שעריו וצפרניו שלא נגמרו' הרי לפנינו דלרבי כל שלא נגמרו סימניו מיקרי בן ח' וקיי"ל כרבי, הרי בהדיא שהולכים בתר סימנים ולא אברים, ע"כ כתבו רמב"ם וטור שאפי' בבן ז' שצריך שיהיה שלם דהיינו בסימנים אלו דאם לא נגמרו לא מיקרי בן ז', והא דנקט הטור תחילה בבן ז' שלם סתם ואח"כ גבי נולד לח' כתב שלם בשעריו ובצפרניו להורות כי בבן ז' אין אנו צריכין לדקדק אחר זה או מי שאינו בקי בסימנים אלו אין חשש רק שלא נראה חסרון בבירור לפנינו ע"כ אמרו סתם שלם ולא באו למעוטי אינו שלם אלא כתב זה לומר כיון שלא ראינו בוודאי שום חסרון אבל בבן ח' צריך שיהיה נראה מבורר שלימות בשעריו וצפרניו. והאריך עוד לדחות קושיות ה"ב"י ואכמ"ל.

³⁹⁸ וא"ת שהוצרך לכתבה משום דינא אחרינא דנפיק מינה דהיינו אין מחללין שבת משום מכשירין? הא לא היה צריך לכתבה דבזה אין נפקותא לפסק הלכה. דקיי"ל דאין מכשירין דוחין שבת, אפילו בבן קיימא.

מאור המילה

- ב"י - מוהלין בשבת אם גמרו שערן וציפורניו אך אם לא גמרו שערן וציפורניו אין מוהלין בשבת. שברייתא זו דיברה לפי מסקנת הגמ' ביבמות רק בשלא גמרו, אך אם גמרו מוהלין בשבת³⁹⁹.
- דרכ"מ - דעת הרי"ף והרא"ש כדעת הטור שמלין אותו בשבת אפי' לא גמרו ממה נפשך דרב אדא, ומה שכתבו ש'אין מחללין עליו שבת' הכוונה שאין פקוח נפשו דוחה שבת מאחר דלא גמרו שערן וציפורניו⁴⁰⁰.
- ט"ז – וודאי לפי מסקנת הגמרא מוהלין אפילו בלא נגמרו, אלא דכיון דאם היה ודאי בן ח' לא מהלינן בלא נגמרו כיון דוודאי לאו בר מילה הוא ולא מהני לומר שמחתך בשר⁴⁰¹ ואם כן עיקר ההיתר דוקא בספק ולדידן לא מהני ספק דאפשר מה שהוא ספק לדידן היה ודאי לחכמי התלמוד. ולכן למסקנה אין למול בשבת אם לא גמרו.

שו"ע סעיף יא:

"מי שנולד צדק השביעי, מלין אותו בשבת אפילו אם לא גמרו שערן וציפורניו. אבל מי שנולד צדק השמיני, אין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערן וציפורניו. והוא הדין לספק בן שבעה ספק בן שמונה, שאין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערן וציפורניו. הגה: וי"א דמהלינן ליה הואיל וספק בן שבעה הוא, אלא דאין מחללין עליו השבת בשאר דברים (סמ"ג וכן משמע מהרי"ף והרא"ש וטור), וכן נראה לי עיקר."

א. לגבי ספק בן שבעה ספק בן שמונה, מרן נקט כהבנתו ברי"ף וברא"ש וכן האריך להוכיח כמוהו כט"ז, והרמ"א הביא כהבנתו בדרכ"מ.

הטור וב"י סע' יב-יג:

א. בעל העיטור והעתיקו הטור - ישראל שהמיר דתו לעבודת כוכבים ונשוי ישראלית ונולד לו בן ממנה מלין אותו בשבת ואין אנו מחזיקין אותו שיצא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית.

בדק הבית – בעל העיטור מדבר גם כאשר נשוי למומרת שגם אז מלין בשבת הבן הנולד להם שהרי הם חייבים בכל המצות⁴⁰².

ב. הר"ש בן הרשב"ץ - ממזר מותר למולו אפילו בשבת.

ג. ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו:

³⁹⁹ ולפי זה צ"ל דרב אדא לא חילק בין גמרו שערן וציפורניו ללא גמרו וכהווא אמינא בגמ' ביבמות שאקשינן 'ובן ח' מי חיי' וכדי ליישב מנהג העולם דמהלי ספיקות איצטריך לשנויי דמהלינן להו ממה נפשך, אבל לפי המסקנה ביבמות שהתניא של אין מחללין מדובר בשלא גמרו אבל אם גמרו מחללין ממילא נתיישב מנהג העולם דבגמרו הוא דמהלי ובדין עבדי ולא מטעם ממה נפשך כדאמר רב אדא והשתא אתיא ברייתא כפשטה, ולא צריכים לדחוקה ולאוקמה כרבי אליעזר כדאוקמה רב אדא. ואף על גב דלצאת לגמרי מתורת נפל לא סגי בגמרו שערן וציפורניו עד שישא שלשים כדרבן שמעון בן גמליאל, מ"מ מאחר ששערן וציפורניו מוכיחים עליו דבן קיימא הוא מחזיקין ליה ברוב הנולדים שהם בני קיימא ומהלינן ליה כמו שאנו סומכים בכמה דברים על הרוב וכי לא גמרו כיון דלית ליה שום הוכחה איתרע ליה רובא ולא מהלינן ליה ואף על גב דאי ספק הוא אין כאן איסור תורה שהרי מחתך בעלמא הוא לא רצו חכמים להתיר טלטול במקום שקרוב לו דאי שאינו בן קיימא.

⁴⁰⁰ והא דמוקי לה בגמרא לענין מכשירין ואליבא דרבי אליעזר היינו משום דלענין מילה מיתני בגמרא אבל הפוסקים למדו ממנו שאר חילולין לענין פסק הלכה. והא דלא כתבו 'דמוהלין אותו ממה נפשך וכו'' אפשר דסמכו על מה שכתבו דאין מחללין עליו שבת דמשמע דוקא דאין מחללין אבל מהלינן ליה דממה נפשך אין בו חילול שבת.

⁴⁰¹ כמ"ש הטור וז"ל כיון שהוא כאבן למה יחתכו בשר שלא לצורך.

⁴⁰² וישראלית דנקט העיטור אפשר דלאו לאפוקי מומרת אלא לאפוקי גויה.

מאור המילה

“יעקב איש כפר נבוריה אזל לצור אתון שאלין ליה מהו מיגזר בריה דארמיית’ בשוכתה. וסבר מישרי לון מן הדא ויתילדו על משפחות’ לבית אבותם’. שמע ר’ חגי אמר ייתי אייתוניה דילקי. אמר לי’ מאיכן אתה מלקיני. אמר לי’ מן הדא דכתיב ‘ועתה נכרות ברית לאלהינו’. אמר ליה מן הקבלה את מלקיני. אמר ליה ‘וכתורה יעשה’. אמר ליה מן הדא אורייה א”ל מן ההיא דאמר רבי יוחנן בשם ר”ש בן יוחי כתיב ‘לא תתחתן במ’. וכתיב ‘כי יסיר את בנך מאחרי’ בנך מישראל קרוי בנך. ואין בנך מגויה קרוי בנך אלא בנה. אמר ליה חבוט חבטך דהוא טבא בקלטא”

עפ”ז פסק העיטור והטור - ישראל שנשא כותית וילדה לו בן אינו נימול בשבת שולדה כמוה.

ד. בדק הבית בשם הארחות חיים בשם הרמב”ם - הקראים כל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים שבדור ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים חכמי המשנה והתלמוד נכון לנו לכבדם וללכת לשאול בשלומם אפילו בבתייהם ולמול בניהם אפילו ביום השבת היכא דגזור להו גזירה דידן ועביד להו מילה ופריעה דדילמא נפיק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא.

שו”ע סעיף יב:

“ישראל שמהיר ונוכל לו בן מישראלית, מלין אותו בשבת”.

א. מי שמתו מוטל לפניו ויש לו בן לימול, מל את בנו ואח”כ קובר את מתו.⁴⁰³

ב. מומר שנשוי מומרת האם מלים בשבת בנם:

○ בדק הבית - אפילו נשוי מומרת מלין בשבת שהרי הם חייבים בכל המצות.

○ ש”ך וט”ז – מכיון שכתב הטור ואין אנו מחזיקים אותו שיצא לתרבות רעה

כיון שאמו ישראלית כלומר הואיל ואמו ישראלית לא חוששים שהבן יצא

לתרבות רעה למרות שאביו מומר אך כשאמו מומרת אסור וצריך עיון.⁴⁰⁴

ג. בימנו לא מלים את הקראים בשבת כיון שאין בהם את הדברים שכתב הרמב”ם⁴⁰⁵.

אמנם אם קיים בהם הדברים הנ”ל מותר⁴⁰⁶.

ד. בענין מחללי שבת בפרהסיא אבל אינם מינים ולא המירו דתם, הגם שמן הדין הם

כגויים לכל דבריהם, מ”מ מסקנת הפוסקים⁴⁰⁷ דמלין בניהם בשבת.

⁴⁰³ בית לחם יהודה.

⁴⁰⁴ ועוד הוסיף ה”ט”ז, ואף על גב דנותנין ההורים המשומדים אותו לימול, שמא אחר כן יחזירוהו לתועבה שלהם כיון שהם נשארין כך. ותו דאפשר שהם מומרים לכל התורה חוץ ממצות מילה.

⁴⁰⁵ ה”ך הביא את בתשובת רבינו בצלאל אשכנזי על דברי הרמב”ם ‘נמצאת למד כי בקראים הדרים אצלנו בזמן הזה לא נמצא בהן אחד מכל המדות שהזכיר הגאון ז”ל כי בכל יום הם מוסיפין גירעון ואינם מלים בניהם שהרי אינם פורעים וקיימא לן מל ולא פרע כאלו לא מל ואינם מלים במוהל שלנו ואין מכניסים בבתייהם תלמידי חכמים אדרבה בורחים מהם כבורח מן הנחש ואין מתפללים במנהג שלנו כלל אין אומרים י”ח הרי שהם משונים בכל דבריהם ולפיכך אסור למול בניהם בשבת כיון שאינם מודים בפריעה ואם כן איך יעשה להם פריעה וכי תימא ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה’.

⁴⁰⁶ וכלשון מן היביע אומר ח”ז סימן כד “ובדבר בני הקראים אם מותר למול אותם בשבת, הנה לדעתי גם בזמן הזה הם מתיחסים בכבוד ובדרך ארץ לחכמי ישראל האמתיים יש למול את בניהם בשבת, וכדברי רבינו האי גאון בתשובה שהובאה בשו”ת הרא”ם (סי’ נח). וכן פסק גם הרמב”ם בתשובה (הוצאת פריימן סי’ שעא). והובאה תשובתו בבית יוסף (בבדק הבית סי’ רסו). ובשו”ת הרדב”ז ח”ב (סי’ תשצו). וכן הובאה בשו”ת אהלי יעקב למהריק”ש (סי’ לג). ורבי בצלאל אשכנזי (סי’ ג). ובשו”ת קול גדול למהר”ם בן חביב (סי’ כז). ע”ש. ואין לחוש למ”ש הגר”ח מבריסק שנתערבו גויים בקראים, לפי שנתגיירו אצלם שלא כהלכה, וכ”כ בשו”ת שאלת יעב”ץ. שדבריהם נסתרים מדברי הפוסקים הנ”ל, שהתירו למולם בשבת. וכן העלה הגאון הראש”ל רבי מרדכי יוסף מיוחס בספר ברכות המים יו”ד (סי’ רסו), ודחה את דברי הרב גנת ורדים בזה. והסכים עמו מר חמיו הגאון הראש”ל מהרי”ט אלגאזי שם. וכן עשה מעשה למולו בשבת. ע”ש. וכן העלה בשו”ת בית יצחק דאנציג (חיו”ד סי’ ח). וע”ע בשדי חמד (דברי חכמים סי’ קלה). ואכמ”ל”.

מאור המילה

ה. עובד כוכבים שהוליד מישראלית, האם מלים בשבת:

- רע"א - אין מלין אותו בשבת⁴⁰⁸.
- תפילה למשה - מלין אותו בשבת דהא הולד כשר⁴¹⁰⁴⁰⁹.

שו"ע סעיף יג:

"ישראל שנוול לו בן מעובדת כוכבים, אין מלין אותו בשבת"⁴¹¹.

הטור וב"י סע' יד:

א. שבת קלג:

"מהלקטין ונצליין המעכבין את המילה ואם לא הלקט ענוש כרת מני? אמר רב כהנא אומן. מתקיף לה רב פפא לימא להו אנא עבדי פלגא דמצוה אתון עבדו פלגא דמצוה וכלומר הואיל וכשהתחיל בנסות התחיל וחזרה עשה בנסות עשה אמאי חייב נימא להו לכו אתם וסיימו המלאכה..." ואסקה רב אשי "הכא במאי עסקינן כגון דאתא בין השמשות בשבת ואמרו ליה לא מספקנא ואמר להו מספקנא ועבד ולא אספיק ואישתכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת".

- ב"י - דקדק מרש"י שכתב 'אמאי חייב' חיובא דכרת ליכא איסורא מיהא איכא כיון שלא גמר המצוה. ולפי זה יש ליזהר שלא ימולו שני אומנין מילה אחת לכתחלה בשבת כגון שיתנו ביניהם שזה ימול וזה יפרע.
- דרכ"מ - אין משם ראייה, דשאני התם דלא נגמר המצוה ולכן פירש רש"י התם 'אמאי חייב' דמשמע הא איסורא איכא אבל במקום שנגמר ואדעתא דהכי פסקו בראשונה נראה דשרי להיות אחד מוהל ואחד פורע⁴¹².

ב. רבינו ירוחם בשם הגאונים - אסור למול הגוי שלא לשם גירות.

שו"ע סעיף יד:

"יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת"⁴¹³, שזה ימול וזה יפרע, אללא המל הוא עצמו יפרע. הגה: ולא מנאחי ראייה לדבריו, ואדרבה נראה לי דשרי דהא מילה דחיא שבת כמו עבודה במקדש שכימה כהנים היו עובדים ומחללים שבת, דמאחר דשבת ניתן לדחות הרי הוא כחול לכל דבר. וכן מנאחי בספר התרומה ישן כתוב בקלף, שכתב בסוף הלכות שבת בהדיא, דשרי. אמנם מנאחי בקובץ שיט לאסור ועל כן טוב להחמיר לכתחלה, אף על פי שמדינא נראה לי מה שכתבתי (ד"ע ודללא כב"י).

⁴⁰⁷ שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סימן רמט, מהרש"ם ח"ב סימן קנו, מהרש"ג או"ח סימן נג, בית שערים יו"ד ס"ס שמ, לבוש מורדכי מהד"ת סימן קסא, אות שלום סק"י, מנחת יצחק ח"א סימן קלו, שבט הלוי ח"ד סימן קלב אות ד.

⁴⁰⁸ בהו"א חשב לפסוק שמלין אותו בשבת אולם למ"ש מהרש"א קדושין (דף ע"ה ע"ב) בתוספות שם דס"ל בעובד כוכבים שבא על ב"י דהולד עובד כוכבים וצריך גירות אי"כ אין למול.

⁴⁰⁹ הובא בפת"ש.

⁴¹⁰ ואם יש חשש שהגוי יכניסו לדת שלו כגון שנימוס המלכות הוא דהבנים הולכים אחר האב, דאז יש לחוש שידגלו לפי אמונתו ונימוסו, כתב האות שלום [סק"י] דאין למולו בשבת.

⁴¹¹ וה"ה דאין למולו בחול, אלא אם כן אמו מסכמת למולו ולטובלו, דאז מותר למולו בחול ולברך, ובלא טבילה יש למולו בלא ברכה. למען בריתו.

⁴¹² מעין זה כתב בבדק הבית בשם הארחות חיים (הל' מילה סי' ו) שכתב בשם בעל התרומה ששני מוהלים בשבת אחד יכול למול ואחד יעשה פריעה ואין שום חיוב בראשון על החבורה כיון שהשני גומר המצוה כדאמר רב פפא אנא עבדית פלגא דמצוה ואתון עבדו אידך פלגא.

⁴¹³ וכן אין למולו ביו"ט, אך ביו"ט שני ש"ג קיל טפי. למען בריתו.

מאור המילה

- א. למרות פסק מרן והסתייגות הרמ"א בסוף דבריו, כתבו האחרונים שנהגו בהרבה מקומות גדולים שמלין ב' מוהלין בשבת זה מל וזה פורע.⁴¹⁴
- ב. מותר למוהלים להטיל גורלות ביניהם בשבת מי יעשה החיתוך ומי יעשה הפריעה.⁴¹⁵
- ג. לגבי מציצה לתת לאחר נחלקו הפוסקים אם הפורע ימצוען או שאפשר שאחר ימצוען.⁴¹⁶
- ד. למול תינוק ביום חמישי⁴¹⁷:

- בדק הבית בשם הרשב"ץ - אסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא יום ג' למילה בשבת ויצטרך לחלל עליו השבת וכן תנוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממתינן לו עד למחר.⁴¹⁸
- ש"ך – דחה דברי ב"ה ומותר למול ביום חמישי.⁴¹⁹
- שאילת יעב"ץ⁴²⁰ – יש לחלק, בגר ודאי שאנו חוששין לדברי הרשב"ץ כיון דאכתי לאו בר חיובא הוא משא"כ בקטן אין חוששין לדבר ומלין אותו בכל יום שאירע.⁴²¹

⁴¹⁴ ש"ך וט"ז, וכתב הט"ז ראיית לדחות הב"י, דאם היה שום סברא לאיסור בזה מאי קשיא ליה לרב פפא דלמא ההיא סברא מועלת גם לחיוב כרת ומאן פלג ליה לחלק בזה ולהקשות אלא ברור דאין כאן אפי"י איסור כלל, ומה שרש"י נקט 'אמאי חייב' לפי שבברייתא אמר חייב אמר גם המקשן אמאי חייב ולא לדיוקא אתי ולומר דאיסורא איכא. ועיין בשאגת אריה סי' נ"ט שהאריך בזה ודעתו שבשבת אסור למוהל לסלק ידיו משהתחיל למול עד שיגמור הפריעה אבל אם אירע שסילק ידיו מותר גם לאחר לגמרו ושבת וי"ט שוים בזה. ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק א"ח סימן כ"ב שכתב שהוא מחמיר לעצמו וח"ו להורות לאחרים והביא שם דברי היש"ש יבמות שמחמיר בזה וכתב לדחות, ומסיק 'פוק חוי מאי עמא דבר בכל מדינות פולין תמיד הם שני מוהלים זה חותך וזה פורע בין בחול בין בשבת'. ועיין עוד בתשו' תפארת צבי חלק או"ח סי' ז' שדחה ג"כ דברי היש"ש, והעלה דשרי להיות שני מוהלים בשבת וחלילה להחמיר בזה להוציא לעז על גדולים וטובים שנהגו מימות עולם כן שח"ו חיללו שבת.

⁴¹⁵ ברית אבות סימן י אות ל, ודווקא באותן גורלות שעושין מתוך הספר, אבל לא ע"י פתקאות שנכתבו מע"ש.

⁴¹⁶ למען בריתו.

⁴¹⁷ והובא לעיל בסימן רסב בתמצות מחלות זאת, ושם פוסק הט"ז כדברי בדק הבית.

⁴¹⁸ וראיתו מהא דתניא 'אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת' שפי' הר"ז"ה דטעמא משום שהוא דבר שא"א שלא יבא לידי חילול שבת ונראה כמתנה לחלל שבת דג' ימים קודם שבת מקרי שבת.

⁴¹⁹ שאין דברי בדק הבית נראין, דהא אמרינן בש"ס פ"ק דשבת (דף י"ט ע"א) אהא דאין מפליגין בספינה דהיינו דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי והוא מוסכם מכל הפוסקים כמו שנתבאר בא"ח סימן רמ"ח והכא נמי אין לך מצוה גדולה מזו. ועוד האריך לדחות דבריו ע"ש.

⁴²⁰ ח"ב סי' צ"ה.

⁴²¹ ובתפ"מ ביאר שלדעתו דברי התשב"ץ מבוססים דווקא על חלה ונתרפא [כמו שכתב] דאין קצבה ידוע לחליו ואפשר שטעה וגם ביום אתמול היו יכולין למולו לכך נמתין יותר שיתרפא עוד, אבל היכא שלא היו יכולין למולו מקודם מחמת יום טוב ולא שייך טעות ודאי דמותר למולו בה'.

הערות הגאון הרב 'אורחותיך למדני' שליט"א

כת"ר הביא מ"ש הדר"מ בס"רסד. ס"ק א. "כתב בא"ז אם אב מוהל אסור ליתן למוהל אחר. וצ"ע מ"ש ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו." וגם הביא כת"ר מ"ש הש"ך בח"מ ס"שפב. שיש איסור בזה, ומ"ש הקצות החושן שם, שזה מפני החיוב על גופו של האב, ודומה למצוות תפילין שא"א לשליח לקיימה בעדו. ע"ש.

כבר האריכו באחרונים בדין זה, עיין בפ"ת ס"רסד. ס"ק א. אלא נראה שהעיקר בזה שהאו"ז היתה לו כוונה אחרת, והוא כתב באות קז. ס"ק ה. "והיכא שהאב יודע למול אסור לו להניח לאחר שימול לפניו, וגם האחר אינו רשאי למולו לפניו בלא רשותו, דמצוה עליה דאב רמיא, והיכא דליכא אב מחייבי אחריני למימהליה..." ע"ש.

נראה מזה שהאו"ז מיירי באופן שהאב לא מנה שליח, רק בא אחר לפניו שרצה לעשות את המילה בלי רשות האב והאב אינו רוצה לעכבו ולכן הוא רוצה "להניח" אותו לעשות את המילה. ולכן לא כתב האו"ז "ליתן" או "למנות", אלא רק "להניח", דהיינו שהוא אינו מעכב האחר לעשות את המילה, אבל האב לא נתן לו רשות בפירוש. וכן יש לדקדק במ"ש "בלא רשותו", משמע דוקא "בלא רשותו", אבל עם רשותו, אין חשש שאם האב נותן רשות מובן שהוא מנה לו שליח בעדו, ושוב ליכא חשש.

וכן מצינו לבן האו"ז בשו"ת מהר"ח או"ז ס"קכח. וז"ל "...אבל בשחיטה והפרשת חלה וכיוצא בהם לא יהא מצוה בו יותר בשלוחו כאשר נהגו כל רבותינו וכל העולם, אע"פ שבקיאים בהלכות שחיטה נותנים לחזן לשחוט, וכן יהא גם בהפרשת חלה וללמד את בנו תורה, שבתחלה משכירים מלמדים ואין האב עצמו מלמדו, וכן יהא גם במילה שאפילו האב אומן יכול לכתחלה לומר לאחר למול, ואע"פ שבמילה אין המוהל נהנה גם אבי הבן אינו נהנה, והרי הם שוים, ובכל אלה יוכל השליח לברך." ע"ש. הרי נראה שלא שייך כלל דין מצוה בו יותר משולחו במילה. ומשמע שאם האב נותן רשות סגי בזה, כנראה מדברי האו"ז הנ"ל, וזה מותר לכתחילה אף כשהאב אומן כמ"ש ר"ח בן האור זרוע. ומסתמא שהבן אינו חולק על האב, וכ"ש הוא כיון שר"ח גם כתב שם לגבי תפילין, "...שכן כתב רבינו אבא מארי זצוקלה"ה שאם ראובן מניח תפילין..." הרי כל תשובה זו הוא לפי דעת אביו, וממילא מובן שאף אביו מסכים למ"ש הבן לעיל מזה שמותר לעשות שליח לקיים מצוות מילה.

וכן ראיתי ברב פעלים ח"ב י"ד ס"לה. שהוא כתב "והנה באמת הרואה מקור הדברים בספר אור זרוע ימצא במיירי באין עושהו שליח..." ע"ש.

כתב כת"ר, "כתב המרדכי שרבינו מאיר היה עומד בשעה שמלין את התינוק והביא ראייה מ'ועמוד כל העם בברית' (מלכים ב כג ג) ומגמ' שבת קלז: 'העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו'."

וכן הוא ברמ"א בס"רסה א. שכתב, "י"א שכל העם שהם אצל המילה יעמדו, שנאמר ויעמוד העם בברית." אלא יש להעיר על דין זה, שהרי כתב המרדכי בפ"ר דמילה, "ר"מ היה עומד בשעת קריאת התורה ובשעת שמלין התינוק, והביא ראייה מן הפסוק ויעמוד כל העם בברית, וראיה מן התלמוד דאמר פ' ר"א דמילה (קלז:): המל אומר על המילה והעומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו'." ע"ש.

הרי המרדכי השוה דין עמידה בשעת קריאת התורה לדין עמידה בשעת מילה. ומצינו שכתב הב"י בא"ח ס"קמא. ד"ה וצריך, על המרדכי הנ"ל, "בהל' קטנות כתב יש עומדים בשעת קריאת התורה ומביאים ראייה מדכתיב וכפתחו עמדו כל העם, ואין ראייה מכאן דבסוטה לט. מפרש עמדו לשון שתיקה, והכי משמע בירושלמי דההוא גברא דהוה קרי וסמיך א"ל עמוד מה נתינו בעמידה ובאימה כו', משמע דוקא לחזן יש לעמוד עכ"ל. וכ"כ רבינו בסוף ס" קמו. בשם רב שר שלום. "ולפי זה פסק מרן בש"ע ס"קמו. ד. "א"צ לעמוד מעומד בעת שקורין בתורה." וכתב הרמ"א שם, "ויש מחמירין ועומדין וכן עשה מהר"ם." הרי משמע כמו שאין חיוב מצד הדין לעמוד בקריאת התורה, ה"ה בשעת מילה אין חיוב לעמוד, ואף שהמרדכי הנ"ל הביא ראייה "דאמר פ' ר"א דמילה (קלז:): המל אומר על המילה והעומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית", מ"מ אין זה מוכרח שי"ל שכן דרך העם לעמוד בשעת מילה, אבל אין זה משום שיש חיוב לעמוד.

מאור המילה

ולכן מצינו שאף לגבי מילה אין חיוב לעם לעמוד בשעת מילה. ושוב ראיתי בגר"א ב"ד ס"רסה. ס"ק ה. שכתב על דין זה, "וכל זה חומרא בעלמא". וכן לגבי קריאת התורה בא"ח ס"קמו. ד. כתב הגר"א שהעיקר הוא שא"צ לעמוד ע"ש. ועיין בט"ז שם שכתב, שדין עמידה בקריאת התורה ובמילה "בחדא מחת" מחתינהו מהר"ם". (אלא הט"ז סבר דודאי בעינן עמידה אלא "בשעת העמידה צריך שתיקה" ע"ש.) ולכן נראה שמי שנוהג לישב בשעת קריאת התורה יכול לישב אף בשעת המילה.

כת"ר הביא שלדעת הטור הרי"ף סבר שמילת אנדרוגינוס דוחה שבת. וזה לפי מ"ש במשנה בשבת קלד: "אין מחללין עליו את השבת, ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס". וכתב הטור ב"ד ס"רסו. "ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שאין דוחה שבת, ורב אלפס כתב שדוחה, וכן הוא לר"י שמחשיבו זכר. "ע"ש. הרי הרי"ף פסק כרבי יהודה.

וגם הביא כת"ר מה שהקשה הב"י על הטור בזה. וז"ל "ויש לתמוה על רבינו ובעל העיטור שכתבו שדוחה, דהא משמע ספוקי מספקא ליה. ועוד דא"כ הו"ל לרבינו לכתוב דהרא"ש נמי סבר דדוחה שהרי העתיק דברי הרי"ף כצורתן, משמע דכוותיה ס"ל, אבל קושטא דמילתא היא כמ"ש דספוקי מספקא להו, ומספיקא לא דחינן שבתא. "ע"ש.

ויש להוסיף על זה. ראיתי לר"א אלפאנדרי ז"ל במרכבת המשנה, על הרמב"ם הל' מילה פ"א הל"א. שהוא הגדיל הקושיא על הטור, וז"ל "...אבל מה שיש לתמוה עליו הוא דאיך כתב הרי"ף ז"ל פוסק כר"י דמחללין עליו את השבת, הא דברי הרא"ש ז"ל הם כדברי הרי"ף ז"ל, והוא ז"ל ברמזיו כתב אנדרוגינוס אין מחללין עליו את השבת, ומה סימנים מצא בדברי הרא"ש ז"ל יותר מדברי הרי"ף ז"ל שכתב על הרי"ף ז"ל שפוסק דמחללין, ובדעת הרא"ש אביו ז"ל כתב שאין מחללין וצ"ע. "ע"ש.

ומצד אחר יש להעיר על הטור שסבר שהרי"ף פסק כרבי יהודה ודלא כהגאון שפסק כת"ק. וגם יש להעיר על הב"י שכתב שהרי"ף מספקא ליה. וזה לפי מ"ש ר"י ידידיה שמואל טאריקה ז"ל בכן ידיד, על הרמב"ם הנ"ל, וז"ל "והנה הרי"ף ז"ל שם דף קנ"ו ע"ב כתב וז"ל איכא מ"ד מדקא מפרש רב חסדא לטעמיה דר"י שמע מינה דהלכתא כוותיה, וגאון קאמר דלית הלכתא כוותיה עכ"ל. ומדקא נקט סברת הגאון לבסוף שמע מינה דהכי ס"ל לדידיה כהגאון דהלכה כת"ק, דהא קי"ל לישנא בתרא עיקר אף בפוסקים. וכן כתב הרב החב"ב (בכנה"ג סוף חלק או"ח) בכללי הפוסקים סימן מ"ו יעו"ש. וכן כתב בהדיא בהגהות מיימוני וז"ל אמנם ר"י אלפס פסק גם כן כת"ק בשם גאון, והכי מסתברא ליה דיחיד ורבים הלכה כרבים ע"כ. "ע"ש. הרי מזה נראה שאין ספק בדעת הרי"ף, ואף הוא סבר כהרמב"ם, ומסתברא הוא לפי הכלל שכתב הב"י בא"ח ס"תקח. בד"ה ולענין, וז"ל "וטעמא דמסתבר הוא דהרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמרה". וכן הוא בגינת ורדים א"ח כלל ג. ס"ז. בד"ה ומה שפירש, שכתב, "וכלל גדול בדינו לפרש דברי הרי"ף שיהיו מוסכמין לדברי הרמב"ם, דעל הרוב בחדא סוגיא אזלי. "ע"ש.

ומ"ש דדעת האחרון היא העיקר כמ"ש הכנה"ג, כן הוא גם בתשב"ץ בחוט משולש טור הראשון ס"לא. שכתב כלל זה, וז"ל "ואם בתחילה התחיל ואמר ה"ר פלוני פי' והוסיף דעות אחרות ולא הזכיר דעתו, בודאי הוא שדעתו כדעת הרב האחרון שהזכיר" ע"ש. ולכן שפיר סבר ההג' מיימוני שלדעת הרי"ף העיקר כהגאון ות"ק.

ועוד יש להעיר על הטור, שכאן ב"ד נראה שהוא פסק כר"י שזכר גמור הוא ולכן מילתו דוחה שבת, וכן הוא בשלטי גבורים בגמ' שבת שם באות א', שכתב "והטור הביא גם דעת ר"י דס"ל דאנדרוגינוס דוחה שבת וכן נראה מסקנת הטור. "ע"ש. אלא בא"ח ס"שלא. הטור כתב רק דברי הרמב"ם שאין מילת אנדרוגינוס דוחה שבת. וצ"ע.

ולכן כדי לתרץ דעת הטור כתב בכן ידיד, "...אבל דברי הטור מורין ודאי דדעתו הוא שאינו דוחה מדינא מדכתב ורב אלפס כתב שדוחה וכן הוא לר' יהודה שמחשיבו זכר גמור עי"ש פי' דר"י מחשיבו זכר גמור, אבל אין הדבר כן דספק הוא ואין ספק ערלה דחי שבת וכת"ק, כן נ"ל בדעת הטור, וכן כתב הטור בהדיא סימן של"א בחלק או"ח דלא דחי שבת, ומשמע דמדינא קאמר. וכן כתב ברמזים סימן ה' ואי כמסתפק היה לו לבאר, ומדעירבן אנדרוגינוס ונולד בהש"מ ונולד כשהוא מהול יעו"ש שמע מינה דכלם מדינא וכת"ק... ולענ"ד הדברים כפשטן כמו שכתבתי, דמ"ש הטור וכן הוא לר"י וכו' היינו לומר דר"י מחשיבו לזכר כמ"ש הרי"ף למאן

מאור המילה

דאמר כן, וכן שם בסימן רס"ה על ברכת מילת אנדרווגונוס כתב וז"ל ור"י פסק שהוא זכר גמור וחייבין עליו סקילה כזכר, ולדבריו מברכין עליו עכ"ל, ושם נמי לא הכריע, אך מדכתב ולדבריו מברכין זה מורה באצבע דר"ל לר"י הוא כן אבל הוא לא ס"ל כוותיה, ומ"ש ורב אלפס כתב דדוחה שבת היינו שכתב סברת מאן דאמר כן אבל הר"ף עצמו לא ס"ל כן. ולכן לא הזכיר להרא"ש דהרא"ש לא העיד כן דאיכא מ"ד דדוחה אלא בשם הר"ף כתבו, אבל הר"ף והרא"ש ודאי דעתם כלישנא בתרא דאינו דוחה וכת"ק וא"צ להאריך ודוק. "ע"ש. (אלא מ"ש שר"י בלשון הטור הוא רבי יהודה במשנה, זה אינו נראה, אלא הטור כיון לר"י התוספות כמבואר בי"ד ס"רסה. בב"י בשם הרא"ש בדין אנדרווגונוס, מ"מ אין ג"מ בזה כיון שהר"י סבר כר' יהודה.)

מ"מ כשאני לעצמי קשה הוא לפרש דברי הטור בס"רסו. כמו שפירש הבן ידיד, שהרי כתב הטור, "ואנדרווגונוס כתב הרמב"ם שאין דוחה שבת, ורב אלפס כתב שדוחה, וכן הוא לר"י שמחשיבו זכר." הרי נראה שהוא השוה דעת הר"ף לר"י שהוא זכר גמור. ועוד אם היתה כוונת הטור לומר שמצינו ברי"ף שתי דעות בזה כמ"ש הבן ידיד, היה לו לכתוב "ורב אלפס הביא שיי"א שדוחה..." או כעין זה, ואין להטור לכתוב "ורב אלפס כתב", שזה מוכח שכן דעת הר"ף עצמו.

ועוד יש להעיר על הבן ידיד, והוא לפי מ"ש ביד מלאכי בכללי הר"ף אות יג. וז"ל "כשהר"ף ז"ל כותב "וגאון פסק כפלוגי" ולא אמר מסתברא כוותיה, אלמא לא מסתבר ליה פסקא דגאון – הרא"ש ז"ל בפ' השולח ס"כא. בשם הראב"ד, והביאו מהר"ש אלגאזי בפ' גופי הלכות כלל קכג. וחזר ושנאו בכלל תס"ח. אך מצאתי להרשב"א ז"ל בחידושו לגיטין שם דפליג בזה על הראב"ד וכתב דהר"ף ז"ל כוותיה דגאון ס"ל מדכתב ליה סתם ולא פליג עליה ע"כ. ואחריו נמשך הש"ך בח"מ ס"שפו. ס"ק יב. "ע"ש כל דבריו. ולפי זה י"ל שהטור אזיל לפי שיטת הראב"ד והרא"ש וסבר שלהר"ף אין ההלכה כהגאון אלא כרבי יהודה, ודעת הר"ף כר"י שמילת אנדרווגונוס דוחה שבת.

ושוב ראיתי לר"י חיים פלאג"ז ז"ל בחיים ומלך, על הרמב"ם הנ"ל שהעיר כן, וז"ל "נראה לענ"ד דהטור ובעל העיטור טעמייהו הוא לפי מ"ש הרא"ש בפרק השולח והביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הר"ף אות י"ג דכשכותב הר"ף בנוסח זה הוא מורה דפסק כר"י דדוחה את השבת, ואי נאמר דבהרא"ש גופיה לא נאמר כלל זה דהוא העתיק הלשון לבד א"כ אין לתפוס להטור מ"ש ברמזיו. "ע"ש.

וזה שלא כפירש הב"ח בי"ד ס"רסה. בדעת הטור, "צ"ל שרבינו היה גורס כך בדברי הר"ף שהכריע דהלכה כרבי יהודה", שזה אינו שהרי הרא"ש הביא לשון הר"ף ולא הביא גירסא אחרת. אלא צ"ל כמ"ש הרא"ש עצמו בפ' השולח, שדעת הר"ף כשהוא הביא דעת הגאון ולא כתב שכן מסתברא שאין ההלכה כהגאון, ולכן מטעם זה סבר הר"ף שההלכה כר' יהודה בדין מילה.

ולפי זה מצינו שלדעת הטור, הר"ף סבר כרבי יהודה, וכן דעת ר"י בעל התוס' (ודלא כהבן ידיד הנ"ל), ולכן כן נראה דעת הטור עצמו שהביא דבריהם בסוף דין זה בס"רסו. וכמ"ש השה"ג הנ"ל. ולכן עדיין יש ליישב מה שהטור בא"ח ס"שלא. הביא רק דעת הרמב"ם שלא פסק כרבי יהודה אלא כת"ק. ונראה ש"ל כמ"ש הב"ח הנ"ל וז"ל "ומיהו דעת רבינו עצמו הוא כמ"ש בא"ח ס"שלא. דאנדרווגונוס אינו דוחה שבת, ולכן לא כתב כאן (י"ד ס"רסו). בהכרעה כלל ונסמך על מה שפסק בא"ח. "ע"ש. וזה שלא כהשה"ג הנ"ל בדעת הטור בס"רסו.

מ"מ עדיין קשה לומר שהר"ף חולק על הרמב"ם, ולכן יותר נראה לומר כדעת הרשב"א ביד מלאכי הנ"ל, שהר"ף סבר כהגאון ואין לדחות שבת, וא"כ מצינו שדעת הר"ף היא כדעת הרמב"ם.

אלא עדיין יש לחקור בזה, שיש להעיר על הב"י שכתב שהר"ף מסופק בדין זה, והלא לפי הרא"ש והרשב"א בפ' השולח אין ספק בדברי הר"ף, או י"ל שהוא סבר כהגאון כדעת הרשב"א ואין ספק בזה, או י"ל שהוא סבר כת"ק כדעת הרא"ש ואין ספק בזה. ולכן איך כתב הב"י שיש ספק בדעת הר"ף. (עיין בשלטי הגבורים הנ"ל שכתב על שיטת הר"ף "שרבינו הביא שתי הדעות ולא הכריע".)

אלא י"ל שאין מ"ש הר"ף לגבי מילה דומה למ"ש הר"ף הפ' השולח, שכתב הר"ף בפ' השולח (דף כ: ברי"ף) "וחזינן לגאון דקא פסק הילכתא כרבנן דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים." הרי כאן הוא לא הביא דעת אחרת שחולק על הגאון, ורק מה שסבר הגאון ותו לא. ובזה חלקו הרא"ש והרשב"א שם בכוונת הר"ף. אולם לגבי מילה כתב הר"ף בפ' ר"א דמילה (דף נה. ברי"ף) "איכא מאן דאמר מדקא מפרש רב חסדא לטעמיה דרבי יהודה ש"מ דהלכתא כוותיה, וגאון קאמר דלית הלכתא כוותיה." הרי כאן הר"ף הביא מחלוקת, ולא כדמצינו בפ' השולח הנ"ל.

מאור המילה

ולכן נראה שהב"י סבר כהרשב"א (עיין ביד מלאכי הנ"ל שכתב שאף "הר"ן והנ"י והרמב"ן והרמב"ם והג' אשירי אית להו כשיטת הרשב"א"), וההלכה כהגאון, אבל זה רק כשהרי"ף הביא רק דעת הגאון, אבל כשהרי"ף הביא מחלוקת כדמצינו לגבי מילה אז יש ספק אם ההלכה כהגאון או לא. (ולדעת הרא"ש אין נ"מ אם הרי"ף הביא רק דעת הגאון או מחלוקת, שבכל מקום שלא כתב הרי"ף "הכי מסתברא" אין ההלכה כהגאון.)

ולכן למסקנה מצינו שלדעת הטור, לפי מ"ש הרא"ש בפ' השולח, הרי"ף לא סבר כדעת הגאון בדין מילה. ולדעת הב"י יש ספק בדעת הרי"ף, כיון שהוא סבר שהעיקר כהרשב"א ודע' בפ' השולח הנ"ל אבל שאני דין זה כיון שהרי"ף הביא מחלוקת ולא רק מ"ש הגאון. ולדעת ההג' מיימוני (עיין לעיל) אין ספק שהרי"ף פסק כהגאון ות"ק.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני

שאלה: האם יש לקיים מנהג העולם שאינם מקפידים לעשות המילה מיד בבוקר מטעם זריזין מקדימין, אלא הם מחכים לאחר שחרית כדי שיבואו כל האורחים.

תשובה:

לכבוד הרה"ג מאור צוברי שליט"א

(א) **ראיתי** בבית יהודה ח"א א"ח ס"ס. שכתב לגבי מנהג, "וכל המשנה ידו על התחתונה, והרבנים הקדמונים אשר הנהיגו את קהלם במחנה אלקים זה היו מדקדקים בדברים שנתפשט בהם המנהג שלא לשנות דבר ולא חצי דבר, והיו טורחין לקיים המנהג ומעמידים אותו בדבר המעמיד דאפילו באלף לא בטיל, וזאת תורת האדם השלם לאחוז במעשה אבות ולא יטה ימין ושמאל, כי אם יבוא לסמוך כל אחד ע"פ הכרעתו ושיקול דעתו ולתקן כפי אשר יכשר בעיניו, ולא יחוש למי שקדמוהו, היום יתבטל מנהג אחד ולמחר שנים וכן למחרת וממילא כל המנהגים יעדרון ותהיה תורה חדשה בכל דור ודור." ע"ש. וכן ראיתי בהל' קטנות ח"א ס"ט. שכתב, "וזה כלל גדול שהיה מוסד בידינו אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר כי פשוט הוא אשר באהבת ה' את עמו ישראל יסיר מכשול מדרכיהם ולא יטו כל העולם אחר היחיד אילו סברתו דחוויה." ע"ש.

וכבר כתב הרמב"ם בספר המצות, מצות עשה ס"קעז. לגבי בצדק תשפוט עמיתך, "ובכללה גם כן שיתחייב שידון את חברו לכף זכות, ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב." ולכן יש להליץ בעד מנהג זה.

(ב) **כתוב** בראש השנה לב: "העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע, ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל. גמ' מאי שנא שני מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך, אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזריזין מקדימין למצות, תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות, אמר רבי יוחנן בשעת גזרת המלכות שנו." הרי מבואר שזריזין מקדימין הוא עדיף מברוב עם הדרת המלך, וכן כתב הברכ"י א"ח ס"א. אות ו. שכתב שלפי הגמ' הנ"ל "ואתי טעם דמקדימין למצות ודחי לטעם ברוב עם הדרת מלך." ע"ש. ולכן ה"ה כשיש מילה אין לחכות עד שיבאו כל האורחים אלא צריך לקיים המצוה מיד.

אלא יש להעיר על זה שהלא מצינו שיש להמתין לקיים איזו מצוה ביותר הידור, וזה כמ"ש התה"ד ס"לה. "דכל היכא דראוי הוא להסתפק שתעבור המצוה אין משהין אותה אפילו כדי לעשותה יותר מן המובחר." ע"ש. הרי אם אין חשש שמא תעבור המצוה, שפיר הוא לשהות כדי לקיימה מן המובחר.

ואף דמצינו ברב"ז ח"ד אלף פז. (יג.) והחכם צבי בס"קו. שזריזין מקדימין הוא דוחה לעשיית מצוה מן המובחר, מ"מ

מאור המילה

נראה שנדון התה"ד אינו דומה לנדון הרדב"ז והחכ"צ, שהתה"ד מיירי לגבי כשהוא רוצה לקיים רק מצוה אחת, האם יש לשהות קיום אותה מצוה משום הידור, כגון האם יש לברך ברכת הלבנה מיד או אם יש להמתין כדי לברך אותה בהידור, ובזה הוא כתב בהידור עדיף. אולם הרדב"ז מיירי שיש לפניו שתי מצות, דהיינו האם יש להתפלל תפילת היום במנין או אם יש להמתין כדי להתפלל ביום כפורים במנין, ובזה הוא כתב שאין להמתין עד יו"כ אלא צריך להתפלל היום במנין. הרי כאן יש שתי מצות, דהיינו תפילת היום או תפילת יום כפורים. ולכן כיון שעכ"פ הוא צריך להתפלל היום, אז שפיר הוא להתפלל עכשיו במנין ואין לחוש לתפילת יו"כ במנין. אלא י"ל שאף הרדב"ז מודה לתה"ד שלגבי ברכת הלבנה יש להמתין כדי לברך בהידור, שבוה יש רק מצוה אחת.

וכן הוא בחכ"צ ס"קו. שכתב, "וההיא דברכת הלבנה שפסק הרב בת"ד שיש לו להמתין, ל"ק דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין כדי לקיימה על צד היותר טוב". הרי אף החכ"צ מסכים לדינו של התה"ד, וכשביארתי.

שוב ראיתי במהר"ם שיק אה"ע ס"א. שכתב, "...שכבר פלפל החכ"צ בס"קו. ומסיק שם דבב' מצות אין רשאי להמתין, אבל **בחדא מצוה בכדי לעשותה יותר משובח ומן המובחר רשאי להמתין**. והנה כבר כתב הטורי האבן במגילה ו: דבחדא מצוה אי ממתין אינו בכלל אין מעבירין על המצות, ואינו אסור רק משום זריזין מקדימין. ומעשים בכל יום דאע"ג דכולן אם עשאן משעלה עמוד השחר יצא, הוותיקין היו גומרים עם נץ החמה כדאיתא בפ"ק דברכות. וכן בתפילת המנחה סמוך לערב עפ"י קרא יראוך עם שמש ולפני ירח. וכן קי"ל באור"ח ס"תכו. כדברי התה"ד ס"לה. דיש להמתין עם קידוש הלבנה עד מו"ש. ע"ש כל דבריו. וזה כדברינו.

ולכן כיון דקי"ל כהת"ד כמו שפסק הרמ"א בס"תכו. ב. יש לחקור מאיזה טעם לא אמרין שדוחין זריזין מקדימין כדי לקיים מצות ברוב עם הדרת המלך כמבואר בגמ' ר"ה הנ"ל, שהלא אף זה הידור מצוה ויש לו להמתין לקיים המצוה בהידור זה כמ"ש התה"ד.

ונראה שיש לחלק, שמ"ש התה"ד הוא באיש עצמו שמקיים המצוה, דהיינו אותו איש עכשיו אינו יכול לקיים המצוה בהידור, כגון בברכת הלבנה עכשיו הוא אינו "מבושם ובגדיו נאים" כמ"ש התה"ד שם, וגם לגבי יבום ואם קטן עדיף מגדול (עיי' תה"ד שם) זה הידור בגוף האדם, אולם לגבי ברוב עם הדרת מלך אין כאן חסרון הידור בגוף האדם אלא רק בשאר אנשים במה שהם אינם שם. ולכן בזה אמרין בגמ' ר"ה הנ"ל שכיון שהאיש המקיים המצוה אין חסרון בהידורו, אז אין לשהות המצוה עד שיבואו אנשים אחרים.

ג) ולפי זה יש לדון, ובתחילה י"ל שהוא מצוה גדולה לקיים איזו מצוה בשמחה, כמ"ש בתהלים ק. ב. "עברו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה", וכמבואר בשבת ל: "שאינן שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". וכן הוא ברמב"ם הל' סוכה פ"ח. הל"טו. "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הק"ל שצוה בהן. עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב." וכתב החיד"א ז"ל במדבר קדמות, מע' שין, אות כה. "כשעוסק בתורה או מצוה או תפלה צריך שיהא שמח מאד יותר מאשר הרויח או מוצא אלף אלפים דינרי זהב... רבינו מרז"ו ז"ל, שער רוח הקודש." וכן הוא בכמה ספרי מוסר.

לכן בנד"ד ודאי שאם האב מקיים מצוות מילה כשאוהביו ומשפחתו כולם שם, יש לו שמחה גדולה מזה, ושמחה זו מועילה מאד לקיום מצוות מילה בשמחה ובטוב לב. ואם אין חבריו ואנשי משפחתו שם והוא עצב מפני זה, קשה לו לשמח במצוה יקרה זו. ולכן מצינו שזה דומה לדין ברכת הלבנה הנ"ל וכנדון התה"ד וצריך לו להמתין עד שיבואו כל האורחים, ואין להקפיד על זריזין מקדימין, שכאן אם אין שמחה יש חסרון בגוף האיש.

ואין זה דומה לדין ש"ץ בקריאת הלל ביו"ט בגמ' ר"ה הנ"ל, דהתם אין המצוה "שלו" דוקא, ואינו דומה למילה שהבן הוא רק לאב זה והמצוה מיוחדת רק לאב ולא לכל הציבור, אבל בהלל כל האנשים בציבור חייבים לקרות את ההלל, ולכן אין הש"ץ עצוב אם יש שם רק חמישים אנשים ולא מאה אנשים, ואין לו שמחה יתירה אם הוא ימתין עד מוסף עד שיבואו עוד אנשים ובפרט שאין הם משפחתו ואוהביו, וזה מפני שאין כאן מצוה מיוחדת רק לש"ץ ודלא כדמצינו במילה, ולכן שפיר י"ל בהלל שאין לחוש לברוב עם הדרת מלך, וזריזין

מאור המילה

מקדימין עדיף, משא"כ במילה שהמצוה מיוחדת רק לאב והוא עצוב אם אין כל אוהביו ומשפחתו יבואו לשמחתו. כן נראה לענ"ד ללמוד זכות על המנהג.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני